

**ULUSLARARASI HUKUKTA TOPRAK
BÜTÜNLÜĞÜ KAVRAMI:
SIRBİSTAN VE GÜRCİSTAN ÖRNEKLERİ**

Marad PAKSADZE

**Yüksek Lisans Tezi
Kamu Hukuku AnaBilim Dalı
Yrd. Doç. Dr. Fethullah BAYRAKTAR
2017
Her Hakkı Saklıdır**

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI**

Marad PAKSADZE

**ULUSLARARASI HUKUKTA TOPRAK BÜTÜNLÜĞÜ KAVRAMI:
SIRBİSTAN VE GÜRCİSTAN ÖRNEKLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Yrd. Doç. Dr. Fethullah BAYRAKTAR**

ERZURUM - 2017

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ BEYAN FORMU

21/09/2017

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum "Uluslararası Hukukta Toprak Bütünlüğü Kavramı: Sırbistan ve Gürcistan Örnekleri" adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- ☒ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

[21.09.2017]

[Marad PAKSADZE]

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yrd. Doç. Dr. Fethullah BAYRAKTAR danışmanlığında, Marad PAKSADZE tarafından hazırlanan bu çalışma 21/09/2017 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından. Kamu Hukuku Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Yrd. Doç. Dr. M. Alpertunga AVCI

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Lider BAL

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Fethullah BAYRAKTAR

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. / /

Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	IV
ABSTRACT	V
KISALTMALAR	VI
ÖNSÖZ.....	VII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TOPRAK BÜTÜNLÜĞÜ KAVRAMI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

1.1. TOPRAK BÜTÜNLÜĞÜ KAVRAMI	4
1.1.1. Toprak Bütünlüğün Tarihsel Gelişimi.....	5
1.1.1.1. Devletin Ülkesi	7
1.1.1.1.1. Kara ülkesi	8
1.1.1.1.2. Deniz Ülkesi.....	9
1.1.1.1.3. Hava Ülkesi.....	10
1.1.2. Toprak Bütünlüğü ve Egemenlik	11
1.1.2.1. Toprak Bütünlüğü ve İçişlerine Karışmama Prensibi.....	12
1.1.2.2. Toprak Bütünlüğü ve Self Determinasyon	15
1.1.2.3. Toprak Bütünlüğü ve Tek Taraflı Ayrılma Yasağı.....	17
1.1.2.4. Toprak Bütünlüğü ve Sınırların Dokunulmazlığı Prensibi	19
1.1.3. Toprak Bütünlüğü ve Jus Cogens.....	21
1.2. TOPRAK BÜTÜNLÜĞÜ İLKESİNİ KORUYAN MEKANİZMALAR	23
1.2.1. Birleşmiş Milletler Sistemi.....	24
1.2.1.1. Birleşmiş Milletler Antlaşması	25
1.2.1.2. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Kararları.....	26
1.2.1.3. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararları	28
1.2.2. Bölgesel Örgütler Sistemi	31
1.2.2.1. Avrupa Konseyi	32
1.2.2.2. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı	35
1.2.2.3. Afrika Birliği.....	38

1.2.2.4. Diğer Örgütler.....	39
------------------------------	----

İKİNCİ BÖLÜM

SIRBİSTAN VE GÜRCİSTAN DEVLETLERİNDEKİ GELİŞMELERİN TOPRAK BÜTÜNLÜĞÜ İLKESİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1. SIRBİSTAN'IN TOPRAK BÜTÜNLÜĞÜ SORUNU VE KOSOVA	42
2.1.1. Kosova Meselesi	43
2.1.1.1. Tarihsel Süreçte Kosova	43
2.1.1.2. NATO Müdahalesinde Kosova.....	46
2.1.1.3. Kosova'nın Bağımsızlığına Giden Süreç.....	49
2.1.1.4. Kosova'nın Bağımsızlığını İlan Etmesi	51
2.1.1.5. Kosova'nın Bağımsızlık İlanının Sonuçları ve Tetkiki	53
2.1.2. Kosova'nın Bağımsızlık İlanının Değerlendirilmesi.....	55
2.1.2.1. Kosova'nın Bağımsızlığına İlişkin Uluslararası Aktörlerin Yaklaşımı	55
2.1.2.2. Kosova'nın Bağımsızlık İlanının Hukuksal Dayanağı	58
2.1.2.3. Uluslararası Adalet Divanının Kosova'ya İlişkin Danışma Görüşü	60
2.2. GÜRCİSTAN'IN TOPRAK BÜTÜNLÜĞÜ SORUNU VE ABHAZYA İLE GÜNEY OSETYA.....	64
2.2.1. Abhazya ve Güney Osetya Meselesi	65
2.2.1.1. Tarihsel Süreçte Abhazya ve Güney Osetya.....	65
2.2.1.2. Uluslararası Arenada Abhazya ve Güney Osetya Sorunu	71
2.2.1.3. Abhazya, Güney Osetya ve Gürcistan Arası İlişkilerde Rusya'nın Rolü ...	73
2.2.1.4. 2008 Yılı Gelişmeleri	75
2.2.1.5. Abhazya ve Güney Osetya'nın Bağımsızlığını İlan Etmesi	77
2.2.2. Abhazya ve Güney Osetya'nın Bağımsızlığının Değerlendirilmesi	78
2.2.2.1. Abhazya ve Güney Osetya'nın Bağımsızlığına İlişkin Uluslararası Aktörlerin Yaklaşımı	78
2.2.2.2. Abhazya ve Güney Osetya'nın Bağımsızlık İlanının Hukuksal Dayanağı.	82
2.3. KOSOVA, ABHAZYA VE GÜNEY OSETYA'NIN TANINMASI VE SONUÇLARI.....	84
2.4. ULUSLARARASI HUKUKTA KOSOVA, ABHAZYA VE GÜNEY OSETYA'NIN BUGÜNKÜ STATÜSÜ	86

SONUÇ.....	89
KAYNAKÇA	91
ÖZGEÇMİŞ.....	105

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ULUSLARARASI HUKUKTA TOPRAK BÜTÜNLÜĞÜ KAVRAMI:
SIRBİSTAN VE GÜRCİSTAN ÖRNEKLERİ**

Marad PAKSADZE

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Fethullah BAYRAKTAR

2017, 106+VII sayfa

Jüri: Yrd. Doç. Dr. M. Alpertunga AVCİ

Yrd. Doç. Dr. Lider BAL

Yrd. Doç. Dr. Fethullah BAYRAKTAR

Çalışmada uluslararası hukukta ve ilişkilerde en önemli ve tartışmalı kavramlardan biri olan toprak bütünlüğü kavramı, tarihi süreç içerisindeki gelişimi ve uluslararası hukuk açısından anlamı itibarıyla incelenmiştir. Toprak bütünlüğü ilkesinin uluslararası hukukun yapıtaşlarından birisi olduğunun tespitinin amaçlandığı bu çalışmada, toprak bütünlüğü ilkesiyle beraber diğer uluslararası hukukun temel ilkeleri ve toprak bütünlüğünü koruyan mekanizmalar, ulusal ve uluslararası kaynaklar taranarak incelenmiştir.

Sırbistan'ın özerk bir bölgesi olan Kosova'nın Batılı devletlerin desteğiyle beraber bağımsız bir ülke haline gelmesi ve ardından daha önce Gürcistan'ın özerk bir cumhuriyeti olan Abhazya'nın ve özerk bir bölgesi olan Güney Osetya'nın Rusya Federasyonu tarafından bağımsız iki ayrı devlet olarak tanınması Sırbistan ve Gürcistan'ın toprak bütünlüğü açısından değerlendirilmiş ve yaşanan tüm bu sürecin toprak bütünlüğü kavramına etkileri ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Hukuk, Toprak Bütünlüğü, Gürcistan, Sırbistan, Abhazya, Güney Osetya, Kosova.

ABSTRACT**MASTER THESIS****THE CONCEPT OF TERRITORIAL INTEGRITY IN INTERNATIONAL LAW:
THE CASES OF SERBIA AND GEORGIA****Marad PAKSADZE****Advisor: Asst. Prof. Dr. Fethullah BAYRAKTAR****2017. 106+VII Pages****Jury: Asst. Prof. Dr. M. Alpertunga AVCI****Asst. Prof. Dr. Lider BAL****Asst. Prof. Dr. Fethullah BAYRAKTAR**

The concept of territorial integrity, which is one of the most important and controversial concept in international law and relations, has been examined in terms of development in the historical process and in the international law. In this study, which aims to determine that the territorial integrity principle is one of the constituents of international law, the principle of territorial integrity have been examined together with basic principles of other international law and protection mechanisms of territorial integrity with referring national and international sources.

Kosovo, an autonomous region of Serbia, became an independent country with the support of Western States and Abkhazia and South Ossetia as two separate autonomous territory of Georgia being recognized as two independent states by Russian Federation was assessed in terms of territorial integrity of Serbia and Georgia and the effects of all these processes on the territorial integrity's concept was revealed.

Keywords: International Law, Territorial Integrity, Georgia, Serbia, Abkhazia, South Ossetia, Kosovo.

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ABÖ	: Afrika Birliği Örgütü
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AK	: Avrupa Konseyi
ASEAN	: Association of Southeast Asian Nations
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
BM	: Birleşmiş Milletler
BMDHS	: Birleşmiş Milletler Deniz Hukuk Sözleşmesi
EULEX	: European Union Rule of Law Mission in Kosovo
EUMM	: Avrupa Birliği Barış Gözlem Gücü
GK	: Güvenlik Konseyi
GUAM	: Gürcistan, Ukrayna, Azerbaycan, Moldova Topluluğu
KFOR	: Kosovo Force
NATO	: North Atlantic Treaty Organisation
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
UAD	: Uluslararası Adalet Divanı
UÇK	: Kosova Kurtuluş Ordusu (Ushtria Çlirimatre e Kosoves)
UNMIK	: United Nations Mission in Kosovo
UNOMIG	: United Nations Observer Mission in Georgia
USHÖ	: Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü
YFC	: Yugoslavya Federal Cumhuriyeti
YSFC	: Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimi ve tez hazırlığı boyunca değerli bilgilerini benimle paylaşan, kendisine ne zaman danışsam bana kıymetli zamanını ayırıp sabırla ve büyük bir ilgiyle bana faydalı olabilmek için elinden gelenden fazlasını sunan, güler yüzünü ve samimiyetini benden esirgemeyen ve gelecekteki mesleki hayatımda da bana verdiği değerli bilgilerden faydalanacağım, danışman hoca statüsünü hakkıyla yerine getiren Yrd. Doç. Dr. Fethullah BAYRAKTAR'a, jüri üyesi olmayı kabul etme nezaketinde bulunan değerli jüri üyesi Yrd. Doç. Dr. Lider BAL'a, gerek ders dönemlerinde ve sonrasında istifade ettiğim tüm hocalarıma, özellikle bu tezin tekemmül ettirilmesinde eşsiz yardımı bulunan, jüri üyesi Yrd. Doç. Dr. M. Alpertunga AVCİ'ya en derin saygılarımı ve teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK'e ve tüm Enstitü çalışanlarına teşekkür etmek şahsım için önemli bir borçtur.

Çalışmalarım boyunca maddi manevi destekleriyle beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan Gürcistan'daki aileme de sonsuz teşekkürler ederim. Son olarak, gerek ders aşamasında, gerekse tez çalışma döneminde desteklerini, ilgi ve alakalarını esirgemeyen ismini hatırlayamadığım diğer dostlarım ile sınıf arkadaşlarıma şükranlarımı sunarım.

Erzurum-2017**Marad PAKSADZE**

GİRİŞ

Soğuk savaş sonrası yeni devletlerin oluşması sorunu ortaya çıkmış, bağımsızlık ilan eden bazı devletler, gerek iç hukuka gerekse uluslararası hukuka uygun şekilde kuruldukları için, uluslararası toplumda tartışmasız bir şekilde yerlerini almışlar, bazıları ise yeni uluslararası hukuk sorunlarına sebebiyet vermişlerdir. Bu süreçte, uluslararası hukukun, yeni devletlerin ortaya çıkmasına ilişkin bakış açısı sıklıkla tartışılan konu haline gelmiştir.

Yeni bir devletin ortaya çıkması, özellikle self determinasyon hakkını ileri süren yahut tek taraflı ayrılma isteğiyle ortaya çıkan bir halkın bu talebine, uluslararası hukukun yaklaşımı bakımından tartışmalı bir konudur. Son on yılda, önce Kosova'nın bağımsızlık ilanı, sonrasında Abhazya ve Güney Osetya'nın bağımsız bir devlet olarak tanınması ile yeniden alevlenen bu tartışma, gerek kendi anayasalarından aldıkları yetkiyle, gerekse tek taraflı irade beyanıyla, Kırım, İskoçya, Katalonya ve Kuzey Irak'ta bağımsız bir devlet olma talebini referanduma sunulma süreçlerine evrilmiştir. İç hukukun kendilerine verdiği yetki kapsamında bağımsızlık talebiyle ortaya çıkan halkların durumu uluslararası hukuk konusu olmaktan çıkmıştır. Ancak, tek taraflı bir irade beyanıyla, bağımsızlık arayışına halkın desteğini arama arzusuyla gerçekleştirilen referandumlar, uluslararası hukukun en temel prensiplerinden olan toprak bütünlüğü prensibi bakımından tartışma oluşturmaktadır.

Toprak bütünlüğü kavramı ilk olarak 1648 Westphalia Barış Antlaşmasıyla ortaya çıkmıştır. Bu antlaşma ile birçok devlet ya yeni topraklar kazanmış ya da zaten sahip olduğu topraklar üzerinde egemenlik hakkını elde etmiştir. Daha önce işgal edilen topraklar 1618 tarihinde sahibi bulunan devletlere iade edilmişti. Ayrıca, bu antlaşma ile imparatorluk çatısı altındaki devletlerin toprakları üzerinde bağımsızlıkları tanınmıştı. Yeni doğan devletlere kendi aralarında ve başka devletler ile sözleşme yapma yetkisinin de tanınmasıyla, Westphalia Antlaşması modern devletin doğuşuna ve toprak bütünlüğü kavramının ortaya çıkmasına işaret etmektedir¹.

¹ Ezeli Azarkan, *Devletlerin Tanınması ve 1933 Montevideo Sözleşmesi*, Gaziantep University Journal of Social Sciences, 15 (4),1055-1068. Gaziantep 2016, 1056. (Robert Beck and Thomas Ambrosio, *International Law and The Rise of Nations*. Seven Bridges Press. New York. 2002, 186'dan naklen)

Toprak bütünlüğü prensibi ilk ortaya çıkmasından itibaren değeri ve önemi sürekli artmış ve hem evrensel örgütler tarafından hem de bölgesel örgütler tarafından çeşitli sözleşmelere dayanarak koruma altına alınmıştır.

Modern uluslararası hukukta toprak bütünlüğü ilkesini koruma çabası, ilk olarak 1918 yılında ABD Kongresinde Wilson tarafından bahsedilen 14 ilke ile başlamaktadır. Daha sonra 1920’de kurulan Milletler Cemiyet Misakında devletlerin toprak bütünlüğü kavramı garanti edilmiştir².

1933 Montevideo Sözleşmesinde³ bir devletin varlığı için dört özelliğin bulunması gerektiği belirtilmektedir. Uluslararası hukukun bir kişisi olabilmesi için devlet aşağıdaki koşulları taşımalıdır; 1) sürekli insan bir topluluğu 2) belirlenmiş bir toprak parçası 3) hükümet (siyasi otorite) 4) diğer devletler ile ilişkiler kurabilme kapasitesi. Bu tanımla hukuki olarak tanımlanan devletin özellikle belirli bir toprağı fiili hâkimiyeti altında bulundurma ve o toprağı yönetebilme yeterliliğinin bulunması vurgulanmıştır. Bu bakımdan belirlenmiş bir toprak parçası koşuluyla aslında modern anlamıyla toprak bütünlüğü prensibi kastedilmektedir.

Toprak bütünlüğü prensibi yirminci yüzyıl boyunca hızlı bir şekilde uluslararası hukuk kapsamında önem kazanan bir prensip olarak, 17 Şubat 2008’de Kosova’nın bağımsızlığını ilan etmesi ve Rusya tarafından 26 Ağustos 2008’de Abhazya’nın ve Güney Osetya’nın bağımsız birer devlet olarak tanınması ile uluslararası arenada büyük bir tartışma konusu haline gelmiştir.

Çalışmamızda, toprak bütünlüğü ilkesi bakımından asıl tartışmayı başlatan 2008 tarihli bu bağımsızlık ilanları mercek altına alınmıştır. Uluslararası ilişkilerde o günden bugüne ve sonrasına ilişkin ortaya çıkan veya çıkacak her yeni devlet oluşum iddialarına kaynak teşkil eden, Sırbistan ve Gürcistan da, bu iki devletin toprak bütünlüğünün ihlali kapsamında ortaya çıkan yeni devletlerdir. Bir bakıma pandoranın kutusunu aralayan olaylar zinciri 2008 yılında gerçekleşmiştir. 2014 yılında Kırım’ın bağımsızlık ilanı ve sonrasında Rusya’ya katılması, aynı yıl gerçekleştirilen İskoç referandumu, tartışılan Katalonya ve Kuzey Irak’ın bağımsızlık talebine ilişkin

² Ali Hüseyin Ali, *Uluslararası Hukukta Kendi geleceğini Belirleme (Self-Determination) Hakkı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2013, 14-24.

³ International Law Students Association, *1933 Montevideo Sözleşmesi, madde 1.* <https://www.ilsa.org/jessup/jessup15/Montevideo%20Convention.pdf> (24.02.2016)

referandum gerçekleştirme arayışları, psikolojik zeminini bu olaylar zincirinden almaktadır. 2008 tarihli bu olaylar zincirine ilişkin uluslararası hukukun yaklaşımını, toprak bütünlüğü ilkesi bakımından tespit etmek, ya pandoranın kutusunu yeniden kapatmak ya da sonuna kadar açmak anlamını taşıyacağı için, çalışmamızda uluslararası hukukun en temel prensiplerinden olan toprak bütünlüğü ilkesi kapsamında Kosova, Abhazya ve Güney Osetya'nın bağımsızlık ilanları incelenmiştir.

Çalışma giriş ve sonuç hariç olmak üzere iki temel bölümden oluşmaktadır. Buna göre ilk bölümde toprak bütünlüğü kavramı kapsamında tarihsel gelişimi, uluslararası hukuk normu oluşum süreci ortaya konacaktır. Ayrıca toprak bütünlüğü ilkesinin diğerk uluslararası ilkelerle ilişkisi ve onun koruma mekanizmaları hem evrensel hem de bölgesel örgütler açısından değerkendirilecektir.

İkinci bölüm Sırbistan ve Gürcistan Devletleri'ndeki Gelişmelerin Toprak Bütünlüğü İlkesi Bağlamında Değerkendirilmesi başlığını taşımaktadır. Bu bölümde Kosova, Abhazya ve Güney Osetya'nın Tarihsel gelişimleri, Kosova, Abhazya ve Güney Osetya'nın bağımsızlığı ilan etmesi ve bu bağımsızlıkların hukuki dayanakların değerkendirilmesini yapılacaktır.

Bu çalışmada toprak bütünlüğü kavramı teorik olarak açıklanarak, Sırbistan ve Gürcistan örnekleriyle pratik yönü ortaya konulmuş ve tümevarım yöntemi izlenerek toprak bütünlüğü ilkesinin görünüm kazandığı ve kazanacağı tüm olaylarda nasıl okunması gerektiğine ilişkin bir çıkarım yapılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın uluslararası hukuk ve uluslararası ilişkiler ile alakadar olan herkese hitap etmesi amaçlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TOPRAK BÜTÜNLÜĞÜ KAVRAMI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

1.1. TOPRAK BÜTÜNLÜĞÜ KAVRAMI

Toprak bütünlüğü (territorial integrity), bir devletin egemen güç olduğu ülkesinde sınırların korunması ve bölünmemesi ilkesidir. Uluslararası hukuk ve egemenlik kavramları gereği devletlerin, başka devletlerdeki ayrılıkçı hareketleri veya sınır değişikliklerini desteklememeleri gerekmektedir. Uluslararası hukuk, bütün egemen devletlerin toprak bütünlüğünü diğer devletlere karşı korumakta ve savunmaktadır. Bir devlet, bir başka devletin ya da devletlerin sınırlarını ihlal ederse bu eylem hem toprak bütünlüğü prensibine hem de sınırların dokunulmazlığı prensibine aykırı olacaktır.

Toprak bütünlüğü ilkesi, uluslararası hukuk düzenin önemli parçası olduğu gibi, Birleşmiş Milletler Antlaşmasının da⁴ önemli bir unsurudur. Toprak bütünlüğü ilkesi bu Antlaşmada şu şekilde düzenlenmiştir:

“Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığa karşı, gerek Birleşmiş Milletlerin Amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmadan kaçınırlar⁵”.

1975 yılında Helsinki’de yapılan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı Sonuç Bildirgesi’nin IV bölümünde de devletlerin toprak bütünlüğü ilkesinden bahsedilmektedir. Helsinki Sonuç Bildirgesinde ilke şu şekilde yer almaktadır:

“Katılan Devletler, katılan Devletlerden her birinin toprak bütünlüğüne saygı gösterir.

Buna göre, katılan bir Devletin toprak bütünlüğü, siyasal bağımsızlığı ya da birliğine karşı Birleşmiş Milletler Antlaşmasının amaç ve ilkeleriyle bağdaşmaz herhangi bir

⁴ 26 Haziran 1945 tarihinde San Francisco’da imzalanmış ve 110. maddeye uygun olarak 24 Ekim 1945’de yürürlüğe girmiştir. <http://www.un.org/en/charter-united-nations/index.html> (10.03.2016)

⁵ Birleşmiş Milletler Antlaşması, madde 2, fıkra 4.

eylemenden, özellikle bir güç tehdidinde bulunmaktan ya da güç kullanma niteliği taşıyan bir davranıştan kaçınır.

Bunun gibi, katılan Devletler, bir başkasının toprağını uluslararası hukuka aykırı olarak askeri bir işgal ya da doğrudan ya da dolaylı başka bir güç kullanma konusu yapmaktan ya da gibi önlemlere ya da bunları kullanma tehdidine başvurarak ele geçirmekten kaçınır. Bu gibi hiçbir işgal ya da ele geçirme yasal sayılamaz⁶”.

1.1.1. Toprak Bütünlüğün Tarihsel Gelişimi

Çağdaş uluslararası ilişkilerin temeli, 1648 yılında imzalanan Westphalia Barış Antlaşması ile atılmıştır. Westphalia Barış Antlaşması, milli devlet egemenliği/hâkimiyeti ilkesini temel hak olarak tanımıştır. Bu dönemden itibaren uluslararası ilişkilerde devletler temel oyuncu rolüne bürünmüştür⁷.

19. yüzyıl ve 20. yüzyılın başlarında kabul edilen önemli belgelerin tümü toprak bütünlüğü ilkesine değinmiştir. Örneğin: 1815 Viyana Kongresi'nde İsviçre'nin tarafsızlık ve toprak bütünlüğü garanti edilmiş, 1852 Londra Protokolü ile Danimarka'nın, 1856 Paris Antlaşması ile de Osmanlı İmparatorluğunun toprak bütünlüğü garanti edilmiştir. Ayrıca 2 Kasım 1907 tarihli Antlaşma ile Norveç'in bağımsızlığı ve toprak bütünlüğü kabul edilmiştir⁸. 1918 Ocak ayında ABD Başkanı Woodrow Wilson tarafından Kongreye sunulan 14 ilkenin, 14. ilkesinde, büyük ve küçük devletlerin siyasi bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü korumak amacıyla evrensel bir uluslararası birliğin, belirli anlaşmalar çerçevesinde oluşturulması öngörülmektedir⁹. Bu ilke Milletler Cemiyeti'nin kurulması için önemli bir ilham kaynağı olmuştur.

Devletin toprak bütünlüğü ilkesinin genel bir kural olarak ilk kabulü Milletler Cemiyeti Misakı ile gerçekleşmiştir. Buna göre, “*Cemiyet Üyeleri, bütün Cemiyet üyelerinin toprak bütünlüğüne ve siyasal bağımsızlıklarına saygı gösterir. Ayrıca*

⁶ AGİK Sonuç Bildirgesi, IV bölüm. <http://www.osce.org/helsinki-final-act> (11.03.2016)

⁷ Türkiye Uluslararası İlişkiler Çalışmaları Akademisi (TUIÇ) Vestfalya Antlaşması. <http://www.tuicakademi.org/vestfalya-antlasmasi/> (15.03.2016)

⁸ http://www.usazeris.org/CR/UN_GA_territorial_integrity_vs_self-determination.pdf (20.03.2016)

⁹ https://wwi.lib.byu.edu/index.php/President_Wilson's_Fourteen_Points (22.03.2016)

gelecek herhangi bir saldırıya karşı korumayı yükümlenirler. Saldırı, saldırı tehdidi ya da tehlikesi durumunda, bu yükümlülüğün yerine getirilmesini sağlayacak yolları, Konsey tarafından belirtilir”¹⁰. Görüldüğü gibi, Milletler Cemiyetinin kurulmasının öncelikli amacı ülke bütünlüğünün korunmasıdır. Aynı ilke daha sonra Birleşmiş Milletler Anlaşmasında şu şekilde tekrarlanmıştır.

“Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığa karşı, gerek Birleşmiş Milletlerin Amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmadan kaçınırlar”¹¹.

Toprak bütünlüğü ilkesi ile ilgili düzenlemeler daha sonra birçok bölgesel örgüt anlaşması ile de düzenlenmiştir. Örneğin, Afrika Birliği Örgütü kurucu anlaşmasının amaçları kısmında, bu örgütün amacı üye devletlerin egemenliğini, toprak bütünlüğünü ve bağımsızlığını korumak olarak gösterilmektedir¹². AGİT tarafından kabul edilen 1975 tarihli Avrupa Güvenliği ve İşbirliği Konusundaki Helsinki Bildirisinde de diğer önemli ilkeleri yanında toprak bütünlüğü ilkesi de belirtilmektedir¹³.

Endonezya'nın Bandung kentinde yapılan 24 Nisan 1955 tarihli Asya ve Afrikalılar Konferansında, o dönem yeni bağımsızlığını kazanan Asya ve Afrika devletlerinin hazırladığı “Dünya Barış ve İşbirliğini Geliştirme Bildirisi” de toprak bütünlüğü ilkesine özel önem atfetmektedir¹⁴.

Bunların yanında self determinasyon ilkesine başvurulma koşullarının saptanmasına ilişkin BM Genel Kurulunun 24 Ekim 1970 tarihli kararıyla kabul edilen “Devletlerarasında İşbirliği ve Dostça İlişkiler Bildirisi”¹⁵ de, self determinasyon ilkesinin devletin toprak bütünlüğü ilkesine aykırı bir şekilde kullanılamayacağını öngörmektedir.

¹⁰ Milletler Cemiyeti Misakı, madde 10, www.erdemdenk.com/mcmisaki.doc (22.03.2016)

¹¹ Birleşmiş Milletler Antlaşması, madde 2, fıkra 4.

¹² Constitutive Act of African Union. http://www.achpr.org/files/instruments/au-constitutive-act/au_act_2000_eng.pdf (25.03.2016)

¹³ AGİK Sonuç Bildirgesi, Helsinki 1975. IV bölüm <http://www.osce.org/helsinki-final-act> (11.03.2016)

¹⁴ Bandung konferansı, 1955. http://crbc.ehess.fr/docannexe/file/973/10_12_2012_brics_from_bandung_to_washington_back_nov_29_2012_paris_.pdf (22.03.2016)

¹⁵ BM Genel Kurulu Kararı 2625, (XXV). [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2625\(XXV\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2625(XXV)) (30.03.2016)

Birleşmiş Milletler kapsamında kabul edilen birçok kararlarda da bu ilkeye yer verilmektedir. Bunların en başında, BM Genel Kurulunun 12 Aralık 1974 tarihli kararıyla kabul edilen Saldırının tanımına ilişkin 3314 sayılı karar gelmektedir. Bu karara göre, bir devletin hâkimiyeti ve siyasal bağımsızlığı yanında devletin toprak bütünlüğüne karşı güç kullanılması saldırı olarak nitelendirilmektedir¹⁶.

Birçok devlet de anayasaları ve milli kanunları ile devletlerin bütünlüğü ilkesini teyit etmektedir. Örneğin, Türkiye'nin 1982 Anayasasının 3. maddesi "Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür " dedikten sonra, 4. maddesi anılan 3. maddeyi değiştirilmez ve değiştirilmesi önerilemez maddeler arasında saymaktadır¹⁷.

1.1.1.1. Devletin Ülkesi

Millet ve hâkimiyetle birlikte ülke, bir devletin önemli kurucu ögesidir. Gerek literatürde gerek görsel ve yazılı basında, ülke ve devlet terimleri aynı anlamda kullanılmaktadır. Fakat hukuksal anlamda iki terim birbirinden farklıdır. Devlet kavramı tüzel kişiliği temsil ederken, ülke ise bir bütün olarak bu devlete ait olan kara parçasını, hava parçası ve varsa deniz parçasını ifade etmektedir¹⁸. Yani ülke (territory) kavramı, bir devletin sahip olduğu ve üzerinde kurulduğu toprak parçasını işaret etmektedir. Burada devletin ülkesini oluşturan kara parçasının ayrı bir önemi bulunmaktadır. Sadece denizden ya da havada oluşan bir ülke hukuken devlet ülkesi olma yeterliliğine sahip değildir. Devletlerin, buzullarla da kaplı olsa mutlaka bir toprak parçasına sahip olması gerekir. Devlet sahip olduğu bu toprak parçasına dayanarak o toprak parçasının üzerindeki hava alanına ve şayet denize kıyısı var ise denizde belirli uzaklığa giden bir deniz alanına da ülkesinin birer parçaları olarak sahiptir. Dolayısıyla bir devletin ülkesi mutlaka bir toprak parçasından oluşmalıdır ancak ona bağlı olarak ayrıca hava ve deniz alanlarından oluşan parçaları da bulunacaktır. Bu üç unsur birlikte o devletin ülkesini oluşturmaktadır¹⁹.

¹⁶ BM Genel Kurulu Kararı, 3314, (XXIX). [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/3282\(XXIX\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/3282(XXIX)) (30.03.2016)

¹⁷ Türkiye Cumhuriyet Anayasası, madde 3-4. https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2011.pdf (25.03.2016)

¹⁸ Kamuran Reçber, *Uluslararası Hukuk Ders Kitabı*, Dora, Bursa 2014, 266.

¹⁹ Yücel Acer & İbrahim Kaya, *Uluslararası Hukuk İngilizce Özetli Ders Kitabı*, LEGAL, İstanbul 2012, s. 101.

Uluslararası hukukta devletin ülkesinin büyüklüğüne ilişkin belirli bir ölçüt yoktur. Öte yandan bir kıtadan ibaret devletler (Avustralya) veya alan olarak geniş bir yüzeye yayılmış devletler (Rusya, Kanada, Çin, ABD) bulunabileceği gibi, dünya haritası üzerinde bir noktadan ibaret devletler de (Vatikan, Monako, San Marino gibi) olabilir. Uluslararası hukuk açısından önemli olan devletin üzerinde egemenliğini icra ettiği bir ülkenin olmasıdır²⁰ ve ülkenin bir süreklilik göstermesidir²¹. Ülke sınırlarının da kesin olarak belli olma mecburiyeti bulunmamaktadır. Örneğin, İsrail devletinin bugün itibarıyla sınırlarının nereleri kapsadığı hala net değildir²². Ülke, devletin yetki kullanma alanı olmaktadır. Devletin yasama, yürütme ve yargı yetkisi sadece ülke alanı ile sınırlıdır. Devletin münhasır egemen yetkiler kullandığı ülkesinin sınırlarını belirlemesi, uluslararası hukukun verdiği bir hak ve öngördüğü bir hükümlülüktür. Çünkü devlet otoritesinin geçerli olduğu alanı bilmek, sınırların belirlenmesiyle mümkündür²³.

Devletin toprak bütünlüğü kavramı ise ülkeyi oluşturan bu üç parçadan oluşturmaktadır ve bu parçalardan her birine uluslararası hukuk kurallarına aykırı olarak müdahale edilmesi devletin toprak bütünlüğünün ihlal edilmesi anlamına gelmektedir. Toprak bütünlüğü kavramın daha iyi anlamak için bu parçalara daha detaylı bakmak gerekmektedir

1.1.1.1.1. Kara Ülkesi

Kara ülkesi, devletin ülke unsurunun vazgeçilmez bölümünü teşkil eder. Kara ülkesi olmadan deniz ve hava ülkesinin de olması mümkün değildir²⁴. Devlete ait ülkeyi oluşturan ana öğelerin başında kara parçası ve varsa adaları gelmektedir. Kara ülkesi, içindeki göl ve akarsu gibi iç suları da kapsamaktadır. Dağlar, vadiler, ovalar gibi coğrafi alanlarla onların üzerinde sabit olarak bulunan ormanlar, barajlar, devletin ülkesinin parçalarıdır²⁵.

²⁰ Yusuf Aksar, *Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk*, I Kitap, 2. Baskı, Seçkin, Ankara 2013, 207.

²¹ Acer & Kaya, 101.

²² Aksar, 207.

²³ Enver Bozkurt, Akif Kütükçü, Yasin Poyraz, *Devletler Hukuku*, Genişletilmiş 6. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2010, 104

²⁴ Bozkurt, Kütükçü, Poyraz, 104.

²⁵ Acer & Kaya, 128.

Bir devletin kara ülkesi belirlenirken, sınır çizgisi olarak doğal unsurlar ya da yapay şekillere başvurulmaktadır²⁶. Buna göre iki komşu devlet arasında akarsu, deniz, göl, sıradağ gibi doğal bir engel sınır olarak kabul edilebileceği gibi bu gibi doğal unsurlara dayanamayıp insan eliyle oluşturulan imlerde (sınır taşları, hendek, direk, tel örgüsü...) sınır olarak belirlenebilecektir²⁷. Yapay sınırlar geodezik ve geometrik esaslar uygulanarak elde edilmiştir. Geodezik sınırlar, paralel-meridyen çizgileri kullanılarak elde edilmektedir. Örneğin, ABD-Kanada sınırı bu esasa göre belirlenmiştir. Geometrik sınırlar, geometrik şekiller kullanılarak elde edilmektedir. Düz çizgi, yarım daire ve bu gibi şekiller esas alınarak iki ülke arasındaki sınır belirlenir. Örneğin, Afrika kıtasındaki devletlerin sınırları bu şekilde tespit edilmiştir²⁸.

1.1.1.1.2. Deniz Ülkesi

Devletin ülkesinin bir parçasını denizalanı veya sahası oluşturabilir. Bunun için ilgili devletin ülkesi itibarıyla kara parçasının deniz ile irtibatlı olması gerekir. Bu anlamda her devletin deniz ülkesi bulunmamaktadır²⁹. Örneğin, Afganistan, Avusturya, İsviçre gibi devletler denize kıyısı bulunmadığı için deniz ülkesine sahip değildir.

Devletin ülkesi, şayet denize kıyısı var ise sadece kara ülkesinin denizle birleştiği çizgide sona ermez. Bir başka deyişle deniz kenarında bulunan bir ülkenin sınırı sahil çizgisi değildir. Bir devletin deniz ülkesi olarak:

- a) İç sular;
- b) Kara suları;
- c) Var ise takımda suları;
- d) Kıta sahanlığı, bitişik bölge ve münhasır ekonomik bölgeyi (bu son kategoride olanlarla ilgili tartışmalar mevcuttur) sayabiliriz³⁰.

Bugün devletin deniz ülkesi kapsamına tartışmasız girdiği kabul edilen deniz alanları şunlardır: i) iç sular; ii) karasuları. İç sular, karasularının ölçümünün başladığı esas sınırın kara kesiminde kalan deniz alanlarıdır. Günümüzde uluslararası

²⁶ Bozkurt, Kütükçü, Poyraz, 104.

²⁷ <http://www.lugatt.com/yapma-s%C4%B1n%C4%B1r-sozunun-anlami-xooquyq/> (10.04.2016)

²⁸ Bozkurt, Kütükçü, Poyraz, 106.

²⁹ Reçber, 267.

³⁰ Reçber, 267.

hukuk kıyı devletlerine, iç sularından itibaren 12 deniz milini geçmeyen “karasuları” ilan etme yetkisi vermektedir³¹. Ancak, III. Deniz Hukuku Konferansı ve sonrasında kabul edilen Birleşmiş Milletler Deniz Hukuk Sözleşmesi ile devlet ülkesi kapsamına takımda sularının da alındığı görülmektedir. BMDHS. 2. Maddesi hükmüne göre: *“Sahildar devletin egemenliği kara ülkesinin ve iç sularının ötesinde ve bir Takımda Devleti söz konusu olduğunda, takımda sularının ötesinde karasuları denilen bir bitişik deniz bölgesine kadar uzanır”*. Bu maddeden de anlaşıldığı üzere, iç sular, takımda suları ve karasuları devletin deniz ülkesi içinde yer almaktadır. Bununla birlikte, kıta sahanlığı, bitişik bölge ve kendine özgü ekonomik bölge gibi üzerinde kıyı devletin sadece belirlenmiş birtakım haklara sahip olduğu kabul edilen deniz sahalarının devletin deniz ülkesinin kapsamına girmemektedir³².

1.1.1.1.3. Hava Ülkesi

Devletin ülkesinin oluşturan unsurlardan birisi de hava sahasıdır. Uygulanan uluslararası hukukta devletin hava ülkesi, kara parçası, iç sular ve kara sularının üzerinde bulunan alan olarak kabul edilmektedir³³. Eğer devletin kara parçasının tümü veya bir kısmını ada(lar) veya takımdaları oluşturuyorsa, bunların üzerindeki alan da hava sahasını meydana getirir. BM Deniz Hukuku Sözleşmenin 2. maddesinin 2. paragrafında devletin egemenlik alanının kara suları üzerindeki hava sahasını da kapsadığı belirtilmektedir³⁴. 1944 tarihli Şikago Uluslararası Sivil Havacılık Konvansiyonu da her devletin kendi ülkesi üstündeki hava sahasında tam ve münhasır hâkimiyetinin olduğunu teyit etmektedir. Bu hava sahasının ihlali uluslararası hukuktaki devletin kendi ülkesi üzerindeki hâkimiyeti ilkesinin ihlali manasına gelmektedir³⁵.

Uluslararası sivil seyrüsefere ilişkin düzenlemeler Birleşmiş Milletler 'in bir uzmanlık kuruluşu eliyle gerçekleştirilmektedir³⁶. Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü (USHÖ) 1981 yılında hava sahası ihlal edilen devletin ihlal eden uçağa karşı silah

³¹ Acer & Kaya, 134.

³² Reçber, 268.

³³ İlyas Doğan, *Devletler Hukuku*, Genişletilmiş 3. Baskı, Astana Yayınları, 2016,386.

³⁴ Reçber, 268.

³⁵ Acer & Kaya, 133.

³⁶ Acer & Kaya, 133.

kullanılmaması tavsiyesinde bulunmaktadır³⁷. 1984 yılında USHÖ Şikago Sözleşmesine bir ekleme yaparak izinsiz bir şekilde kendi ülkesinin hava sahasında uçan uçaklara karşı devletlerin belirlenen bir havaalanına iniş yapmasını isteme haklarının olduğunu belirtmiştir. Ayrıca sivil uçakta bulunanların can güvenliğini ve uçağın emniyetini tehlikeye atmamalarını ve uçuş sırasında sivil uçağa karşı taraf devletlerin silahlı güç kullanmaktan kaçınmaları talep edilmiştir³⁸.

Hava ülkesinin dışındaki uzay alanı devletin ülkesinden sayılmamaktadır. Burada devletin egemen yetkilerini kullanması mümkün değildir³⁹.

1.1.2. Toprak Bütünlüğü ve Egemenlik

Egemenlik, devletin temel ölçütüdür. Devletin olduğu ülkedeki üstün iktidarı, bu topraklarda yaşayan halk üzerinde hiçbir denetime bağlı olmayan kesin emirler verme gücünü ifade etmektedir. Devletin kendisinin üstünde herhangi bir otoriteye tabi olmaksızın dış ve iç işlerinde özgürlüğünü, yetkilerinin kendine münhasır ve tam olmasını ifade etmektedir⁴⁰. Zaten devletlerin egemenliği aynı zamanda uluslararası hukukun temel ilkelerinden birisidir.

Uluslararası hukuk literatüründe egemenlik kavramı ile bağımsızlık kavramı giderek yazarlara göre aynı şey olarak değerlendirildiği görülmektedir⁴¹. Uluslararası yargı ve hakemlik kararları da genellikle bu iki kavram arasında bir ayrım yapmamaktadır. Örneğin, Palmas Adası Davası'na ilişkin 4 Nisan 1928 tarihli kararında hakem, Devletler arasındaki ilişkilerde egemenlik kavramının bağımsızlık anlamına geldiğini belirtmektedir⁴².

Uluslararası hukukta toprak bütünlüğü ve egemenlik kavramları ayrılmaz bir şekilde birbiriyle bağlıdır. Uluslararası hukuk, devletlerin eşitliği, bağımsızlığı ve egemenliği merkezi üzerine kurulmuştur. Devletin egemenlik doktrini, egemen eşitlik kavramının merkezindedir ve devletin toprak bütünlüğüne ve siyasi bağımsızlığına

³⁷ Acer & Kaya, 134.

³⁸ Acer & Kaya, 134.

³⁹ Acer & Kaya, 134.

⁴⁰ Melda Sur, *Uluslararası Hukukun Esasları*, Geliştirilmiş 6. Baskı, Beta, İstanbul 2013, 104.

⁴¹ Pazarcı, II. Kitap, 19. (E. Menzel, K. Ipsen, 102; Nguyen Quoc Dinh, P. Daillier et A. Pellet, 359-361. Aktaran Pazarcı, II. Kitap, 19'n naklen)

⁴² Palmas Adası tahkim kararı (Hollanda v. ABD) 4 Nisan 1928. http://legal.un.org/riaa/cases/vol_II/829-871.pdf (15.04.2016)

dokunulamaması bunun bir sonucudur. Çünkü toprak bütünlüğü ilkesinin ihlali ile hem sınırların dokunulmazlığı ilkesi hem de egemenlik ilkesi ihlal edilmiş olmaktadır. Egemen bir devletten bahsediliyorsa o devletin sınırları dokunulmaz ve egemenlik ve toprak bütünlüğü ilkeleri ihlal edilemez.

Helsinki Nihai Senedinin⁴³ birinci bölümünde, devletlerin toprak bütünlüğü ve siyasal bağımsızlık hakları dâhil, egemenliğinin niteliğinde bulunan ve egemenliğin kapsadığı tüm haklarına saygı gösterme yükümlülüğünü vurgulamıştır. Bu kapsamda; içişlerine karışmama prensibi, self determinasyon hakkı, tek taraflı ayrılma yasağı ve sınırların dokunulmazlığı prensiplerinden bahsedilebilir.

1.1.2.1. Toprak Bütünlüğü ve İçişlerine Karışmama Prensibi

Devletin egemenliği içte ve dışa bağımsız olmayı doğurduğundan devletlerin birbirinin iç işlerine müdahale etmeme prensibini beraberinde getirir.⁴⁴ İçişlerine karışmama, uluslararası toplumun, bir devletin siyasal rejimi ve genelde milli yetki alanına giren hususlarla ilgilenmemesi demektir. İçişlerine karışmama ilkesi muhtevasında müdahale yasağını barındırıp bir devletin toprakları üzerinde rızası olmaksızın bir başka devletin herhangi bir eylemde bulunması yasaklanmıştır⁴⁵. Mesela 1986 tarihli Uluslararası Adalet Divanının (UAD) “Nikaragua’daki Askeri ve Benzer Faaliyetler” kararında, ABD ‘nin Sandinist rejime karşı mücadele eden Kontra gerillalarını desteklemek üzere liman girişlerine mayın yerleştirmesi, hava sahası ihlali, petrol tesisleri ve deniz üslerine karşı operasyon ve sair yollarla askeri ve diğer yardım faaliyetlerini hukuka uygun bulmamış ve içişlerine müdahale olarak değerlendirmiştir. Kararda her devletin müdahaleye uğramadan içişlerini yürütme hakkının, uluslararası örf ve adet normu olarak varlığı hatırlatılmakta, bununla birlikte Nikaragua ile ABD arasında mevcut dostluk anlaşmasının da ihlal edildiğine işaret edilmektedir⁴⁶.

ABD Başkanı James Monroe’nin 2 Aralık 1823’teki konuşması ile zamanla “Monroe Doktrini” ne dönüşen görüşünde Amerikan’ın Avrupa’nın ve de Avrupa’nın

⁴³ AGİK Sonuç Bildirgesi, Helsinki 1975.

⁴⁴ Pazarcı, II. Kitap, 23.

⁴⁵ Melda Sur, Uluslararası Hukukun Esasları, 4. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2010, 112.

⁴⁶ UAD Kararı (Nikaragua v. ABD), 1986. <http://www.icj-cij.org/files/case-related/70/070-19860627-JUD-01-00-EN.pdf> (15.04.2016)

da Amerika'nın içişlerine karışmayacağı prensipleri kabul edilmiştir⁴⁷. Milletler Cemiyeti Misakının 15. maddesinin 8. fıkrası ile söz konusu doktrin uluslararası hukuk halini dönüştürülmüştür⁴⁸. Söz konusu hükümde, üye devletlerin milli yetkisine giren bir uyuşmazlıkta Konseyin karar alamayacağı öngörülmektedir⁴⁹. BM Antlaşmasının 2. maddesinin 7. fıkrası ile de BM'nin herhangi bir devletin iç yetki alanına giren konulara müdahale yetkisi verilmediği düzenlenmiştir⁵⁰.

İçişlerine karışmama ilkesi BM Genel Kurulunun 1965 tarihli Devletlerin İçişlerine Karışılmasının Reddi ve Bağımsızlıklarının ve Egemenliklerinin Korunması Konusundaki Bildiri⁵¹, BM Genel Kurulunun 1970 tarihli kararı ile kabul ettiği BM Antlaşması Doğrultusunda Devletler Arasında Dostça İlişkiler ve İşbirliğine İlişkin Uluslararası Hukuk İlkeleri Konusundaki Bildirge ve 9 Aralık 1981 tarihli Devletlerin İç işlerine Müdahale ve Her Türlü Karışmanın Kabul Edilmezliği Bildirisi⁵² gibi birçok BM belgesinde yer almıştır⁵³. Öte yandan, bölgesel nitelikli kimi anlaşmaların ve uluslararası belgelerin de bu ilkeyi kabul ettikleri görülmektedir⁵⁴. Özellikle, 1975 yılında Helsinki'de kabul edilen Sonuç Bildirgesinin⁵⁵ VI. bölümünde içişlerine karışmama prensibi teyit edilmiştir. Bildirgenin İçişlerine Karışmama bölümünde şöyle denilmektedir:

“Katılan Devletler, karşılıklı ilişkileri ne olursa olsun, bir başka katılan Devletin iç yargı yetkisi içine giren iç ve dış işlerine doğrudan ya da dolaylı, tek tek ya da topluca herhangi bir karışmada bulunmaktan kaçınır.

⁴⁷ İlhan Lütem, Devletler Hukuku Dersleri, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1958, 520-521.

⁴⁸ Pazarcı, II. Kitap, 23.

⁴⁹ “Taraflardan biri, anlaşmazlığın uluslararası hukukun yalnız bu Tarafın ulusal yetkisine bıraktığı bir soruna ilişkin olduğunu öne sürerse ve Konsey de bunu kabul ederse, Konsey bunu raporunda belirtecek, ancak hiçbir çözüm salık vermeyecektir.” Bkz. Milletler Cemiyeti Misakı, www.erdemdenk.com/mcmisaki.doc (22.03.2016)

⁵⁰ Aslan Gündüz, *Milletlerarası Hukuk*, 7. Baskı, Beta, İstanbul 2014, 110.

⁵¹ BM Genel Kurulu Kararı, 2131 (XX). [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2131\(XX\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2131(XX)) (30.03.2016)

⁵² BM Genel Kurulu Kararı, 2625 (XXV). [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2625\(XXV\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2625(XXV)) (30.03.2016)

⁵³ Sur, 113.

⁵⁴ Bakınız Afrika Birliğinin Örgütü Şartı, 1963, UAD Kararı (Nikaragua v. ABD), 1986. Paragraf 202.

⁵⁵ AGİK Sonuç Bildirgesi, VI bölüm. <http://www.osce.org/helsinki-final-act> (11.03.2016)

Buna göre, bir başka katılan Devlete karşı herhangi bir biçimde bir silahlı karışmadan ya da böyle bir karışma tehdidinde bulunmaktan kaçınır.

Bunun gibi, hangi koşulda olursa olsun, bir başka Devletin egemenliğinin niteliğinde bulunan haklarını kendi çıkarlarına bağlı kılmak ve böylece herhangi bir yarar sağlamak üzere tasarlanmış herhangi bir başka askeri ya da siyasal, ekonomik ya da başka zorlamalarda bulunmaktan kaçınır.

Buna göre, ötekilerin yanı sıra, doğrudan ya da dolaylı olarak terörist eylemlere yardımcı olmaktan ya da başka bir katılan Devletin rejimini zorla çökertmeye yönelik yıkıcı ve benzeri eylemlerde bulunmaktan kaçınır”.

Daha sonra bazı uluslararası ekonomik örgütlerin prensip olarak üye devletlerin işlerine karışmayı yasakladıkları gözlemlenmektedir (örneğin, Dünya Bankası kurucu antlaşması, mad. 4/10). İşlere karışmama prensibe ilişkin temel sorun bu ilkenin uluslararası hukuktaki kapsamının açık bir şekilde tespit edilmesidir. Öğretide bir devletin siyasal ve ekonomik düzeni, bazı toplumsal ve kültürel işlerinin de dâhil olduğu sadece devletin ulusal yetkisine giren işlere başka devletlerin müdahale etmemesinin prensibin yasak kapsamına girdiği kabul edilmektedir ⁵⁶.

Dönemlere ve ideolojilere göre işlerine müdahale yasağı farklı yorumlanmasının yanı sıra devletin ulusal yetkisi kapsamına giren bir mevzuu antlaşma aracılığıyla uluslararası bir nitelik kazandırdığı hallerde başka devlet veya örgütlerin müdahalesine yetkisi verilmişse yapılacak müdahale işlerine müdahale yasağına aykırı olmayacaktır⁵⁷.

Ch. Dupuis'nin belirttiği gibi, "eğer karışma hukuk lehinde ve hukukun sınırları içinde gerçekleşirse hukuka uygundur" ⁵⁸. Başka bir uluslararası hukuk süjesine müdahale yetkisi veren bir antlaşma mevzu bahis değilse veyahut böyle bir antlaşmaya aykırı bir müdahale söz konusu ise bir devletin bir başka devlete yapacağı her türlü diplomatik, ekonomik veya askeri nitelikli işlerine müdahale yasağı açısından

⁵⁶ Pazarcı, II. Kitap, 24. (E. Menzel-K. Ipsen, 196'dan naklen)

⁵⁷ Pazarcı, II. Kitap, 24.

⁵⁸ Pazarcı, II. Kitap, 24. ("Regles generales du droit de la paix", R.C.A.D.I., 1930-11, 369'dan naklen)

tartışmalı olacaktır⁵⁹. İnsani müdahale kapsamında devletin kendi vatandaşı olsun veya olmasın kişilere ilişkin pek yakın ve muhakkak hayati tehlikeden korumak için yapılan eylemlerin içişlerine müdahale kapsamında değerlendirilip değerlendirilmeyeceği tartışmalıdır⁶⁰ (kendi yurttaşlarını korumak için Belçika'nın 24 Kasım 1964'de eski Belçika Kongo'suna asker göndermesi gibi⁶¹ veya kaçırılan bir uçağı ve içindekileri kurtarmak için İsrail'in 4 Temmuz 1976 tarihinde Uganda'nın Entebbe havaalanına baskını gibi⁶²). UAD'ın Korfu Boğazı Davası'na ilişkin 1949 tarihli Divan, İngiltere'nin Arnavutluk karasularını ihlal ederek mayın temizleme fiilinde bulunmasını kanıt toplamak amacıyla yapılmış bir "karışma hakkını kullanma" şeklinde sunduğu zaman, şu değerlendirmede bulunmuştur "*Divan böyle bir savunma yöntemini kabul etmez. Sözde karışma hakkı Divan tarafından ancak bir kuvvet politikasının uygulanması olarak görülmektedir. O politika ki, geçmişte birçok en ağır suistimale yer vermiş olup, bugünkü uluslararası örgütlenmenin noksanlıkları ne olursa olsun, uluslararası hukukta hiçbir yer bulamayacaktır*"⁶³.

1.1.2.2. Toprak Bütünlüğü ve Self Determinasyon

Uluslararası hukukta Self determinasyon, bir milletin coğrafi hudutlarını, politik durumunu ya da kendi atisini diğer ülkelerden bağımsız bir şekilde kendisinin hürce belirlemesi olarak tanımlanmaktadır⁶⁴. Bu hak ile egemenlik prensibi ve bilhassa toprak bütünlüğü prensibi çatışmaktadır. Bu iki ilke arasındaki çatışmayı gidermeyi amaçlayan BM Genel Kurulu, 14 Aralık 1960 tarihli Sömürge İdaresi Altındaki Ülkelere ve Halklara Bağımsızlık Verilmesine İlişkin Bildirisinde⁶⁵ sömürge altında olan ülkelere milli toprak bütünlüğüne saygı göstererek self determinasyon hakkı kullanma yetkisi vermiştir. Aynı bildirinin 6 maddesinde: "*Bir devletin milli birliğinin ve toprak bütünlüğün kısmen veya tamamen bozulmasını amaçlayan herhangi bir girişim Birleşmiş Milletler Şartı'nın amaç ve ilkeleri ile bağdaşmazlığını*"

⁵⁹ Pazarcı, II. Kitap, 24.

⁶⁰ Sur, 115.

⁶¹ Pazarcı, II. Kitap, 24.

⁶² Pazarcı, II. Kitap, 24.

⁶³ UAD Korfu Boğazı Davası, (Birleşik Krallık v. Arnavutluk), 1949. <http://www.icj-cij.org/files/case-related/1/001-19491215-JUD-01-00-EN.pdf> (09.09.2017) Bkz. Pazarcı, II. Kitap, 25.

⁶⁴ Doğan Kılınç, *Self Determinasyon İlkesinin Azınlıklar Açısından Değerlendirilmesi*, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XII, Ankara 2008, 949.

⁶⁵ BM Genel Kurulu'nun, *Sömürge İdaresi Altındaki Ülkelere ve Halklara Bağımsızlık Verilmesine İlişkin Bildirisi*, 14 Aralık 1960. <http://www.un.org/en/decolonization/declaration.shtml> (09.05.2016)

belirtmektedir. Yani serf determinasyon hakkının ulusal birlik ve bütünlüğü bozmaya yol açmasına olanak tanınmamıştır. 7 maddesinde ise bütün devletlerin, bütün halkların egemen haklarına ve toprak bütünlüğüne saygı duyulacağı vurgulanmaktadır. Buna göre self determinasyon hakkı iddia edilerek, egemenlik ve toprak bütünlüğü ilkesi ihlal edilemez. Ayrıca bir devletin, başka bir devletin toprağını uluslararası hukuka aykırı olarak işgal etmesi veya doğrudan veya dolaylı başka bir güç kullanması veya kuvvet kullanma ile tehdit etmesi halinde, bu gibi hiçbir işgal veya ele geçirme ne self determinasyon hakkına ve ne de uluslararası hukuk prensiplerine uygun sayılacaktır. Aksine egemenlik, toprak bütünlüğü ilkesi ve uluslararası diğer prensipler ihlal edilmiş olur⁶⁶.

BM Genel Kurulu, 1970’te kabul edilen BM Antlaşması Doğrultusunda Devletler Arasında Dostça İlişkiler ve İşbirliğine İlişkin Uluslararası Hukuk İlkeleri Konusundaki Bildirgesinde⁶⁷ de benzer bir düzenleme getirmiştir. Bildirgenin eşit haklar ve self determinasyon ser levhasını taşıyan bölümünde “*her devlet, herhangi başka bir devlet ya da ülkenin ulusal birliği ve toprak bütünlüğünü kısmen ya da tamamen bozma amacını güden her hareketten kaçınacaktır*” demektedir. Ayrıca bu bildirmede sömürge idaresi altındaki ülkeler, sömürgeci devletin ülkesinden sayılmamaktadır. Bu yüzden sömürgeci devlete karşı serf determinasyon hakkı kullanılarak bağımsızlığın kazanılması, o devletin toprak bütünlüğünün ve egemenliğinin ihlal edilmesi sonucunu ortaya çıkarmayacaktır.

1975 yılında Helsinki’de kabul edilen Sonuç Bildirgesinin⁶⁸ VIII. bölümünde self determinasyon hakkından bahsedilmiş ve katılan devletlerin halkların eşit haklarına ve self determinasyon hakkına, Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin amaçlarına ve ilkelerine, uluslararası normlara ve toprak bütünlüğüne saygı duyacakları vurgulanmıştır.

Uluslararası topluluk devletlerin ülkesel bütünlüğü ilkesi nedeniyle, ayrılıkçı kesimlerin ayrılma hakkını şu ana kadar reddetmiştir⁶⁹. Devletlerin uygulamasındaki

⁶⁶ İlyas Doğan, *Siyasal Bir İlke Olarak Halkların Kendi Geleceğini Belirleme İlkesine Devletler Hukuku Açısından Bakış*, Kamu Hukuku Arşivi, Yıl 9, 1-11, Mart 2006, 4

⁶⁷ BM Genel Kurulu Kararı 2625 (XXV).

⁶⁸ AGİK Sonuç Bildirgesi, VI bölüm. <http://www.osce.org/helsinki-final-act> (11.03.2016)

⁶⁹ A. Füsün Arsava, *Kosova, Abhazya, Güney Osetya ve Uluslararası Ayrılma Hakkı*, Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt 8, Sayı: 29, 1-22, 2012, 1.

tenakuzların sonucu olarak, sömürge idaresinin sona ermesi süreci hariç self determinasyon içerik ve hukuki neticeleri bakımından müşahhas bir çerçeveye oturtulamamıştır⁷⁰.

1.1.2.3. Toprak Bütünlüğü ve Tek Taraflı Ayrılma Yasağı

Ayrılma, belli grupların devlete karşı ileri sürdükleri ülkesel olarak ayrılarak yeni bir devlet kurma talebidir. Genellikle ayrılmayı iki yol ile gerçekleştirebilir: Bir rızaya dayalı ayrılma ikinci ise tek taraflı ayrılma. Rızaya dayalı ayrılma kendi içinde i) anayasal olarak ayrılma ve ii) siyasi müzakere ile ayrılma olarak iki alt gruba ayrılabilir. Ancak bir grubun, ilgili devletin rızasına veya ayrılmaya izin veren yasal bir yetkiye dayanmadan bağımsız bir devlet kurma girişimi tek taraflı ayrılma. Uluslararası hukukun tek taraflı ayrılma hakkı yalnızca iki spesifik durumda; sömürgelerin tasfiyesinde ve askeri işgallerde tanındığı belirtilmektedir⁷¹. Diğer ayrılma girişimlerinde mevcut devletten sadece toprak değil egemenlik de almak söz konusu olduğu için, devletlerin egemenliği ve toprak bütünlüğü ilkelerine aykırı düşmektedir⁷².

Aslında modern uluslararası hukukta, ilgili devlet ile ayrılıkçı grup arasında ayrılmaya izin veren bir anlaşmaya varılması halinde ayrılmayı yasaklayan hiçbir kural bulunmamaktadır. Diğer taraftan, tek taraflı etnik ya da ulusal grupların ayrılmalarına uluslararası hukuk ne izin vermekte, ne de yasaklamaktadır. BM Şartı, bir devletin toprak bütünlüğünün diğer devletler tarafından ihlal edilmesini yasaklamaktadır ama devlet içindeki bir grubun, devletin toprak bütünlüğünü ihlal etmesine karşı herhangi bir koruma içermemektedir. Çünkü bu durum uluslararası hukukun alanı dışındadır ve devlete ait bir iç meseledir⁷³. Ayrılma hareketinin yeni bir devletin oluşmasıyla

⁷⁰ A. Füsün Arsava, *Self-Determinasyon Hakkı ve Kosova*, Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt 5, Sayı: 17, 1-23, 2009, 11.

⁷¹ Allen Buchanan, *Justice, Legitimacy and Self-Determination: Moral Foundations for International Law*, Oxford University Press, New York, 2004, 338.

⁷² Glen Anderson, *Secession in International Law and Relations: What Are We Talking About?*, Loy. L.A. Int'l & Comp. L. Rev. , Cilt 35: 343, Newcastle University Australia, 2013, 346.

⁷³ Antonio Cassese, *Self-Determination of Peoples*, Cambridge University Press, , New York, 1995, 340.

sonuçlanması durumunda uluslararası hukuk açısından bazı sonuçlar doğursa da, ayrılma girişimi esasen hukuki değil politik bir harekettir⁷⁴.

Tek taraflı ayrılmayla ilgili açık bir yasağın olmaması nedeniyle uluslararası hukukun yasaklamadığı bir durumu izin verilebilir olduğu düşünülebilir. Fakat bu görüş doğru da olsa, bunun geleneksel olarak devletler için geçerli olduğu düşünüldüğünde, devlet dışı gruplar için geçerli olmayacağı açıktır. Ayrıca uluslararası hukukun toprak bütünlüğünü desteklemeye yaptığı vurgu, dolaylı olarak tek taraflı ayrılmaya izin vermediğini ortaya koymaktadır⁷⁵. Doktrin, uluslararası hukukun tek taraflı ayrılmayı net bir şekilde yasaklamamasını, sorunun devletin kendi yetki alanı içerisinde olmasına, uluslararası hukukun bağlayıcı kurallarının ihlal edilmediğine ve ayrılıkçı grupların uluslararası hukukun bir öznesi olmamasına bağlamaktadır⁷⁶. Ayrıca uluslararası hukukun tek taraflı ayrılmayı desteklediği şeklinde yorumlanamayacağını aksine uluslararası hukukun, devletin toprak bütünlüğü ilkesini desteklediğini ve devletlerin yasal kurallar içerisinde tek taraflı ayrılmaya karşı çıkma ve bastırma hakkına sahip olduğunu belirtmektedir⁷⁷.

Ayrılma hakkı ilke olarak etnik gruplar ve azınlıklar bakımından tek taraflı ayrılma şeklinde, ulusal hukukta öngörülen normlarla meşru kılınmadığı veya devleti oluşturan halkların rızası alınmadığı durumlarda reddedilmektedir⁷⁸.

Tek taraflı ayrılma girişiminin yasal olup olmadığına ilişkin uluslararası hukuk düzeyinde sadece Uluslararası Adalet Divanının (UAD) Kosova'yla ilgili danışma görüşü vardır. Fakat danışma görüşünde tek taraflı ayrılma konusunda kesin bir sonuç öngörülmemektedir.

Divan 2010 tarihli Danışma Görüşünde 8 Ekim 2008 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun, "*Kosova Öz-Yönetimi'nin geçici kurumlarının tek taraflı bağımsızlık bildirisi uluslararası hukuka uygun mudur?*" sorusuna cevap aramıştır. Fakat Genel Kurul tarafından sorulan sorunun açık ve net şekilde formüle edilen, dar ve spesifik bir soru olduğunu belirtmiş ve sorunu "*uluslararası hukuk bağımsızlık*

⁷⁴ Thomas D. Musgrave, *Self-Determination and National Minorities*, Oxford University Press, New York, 1997, 192-210.

⁷⁵ Buchanan, 339.

⁷⁶ James Crawford, *The Right of Self-Determination in International Law: Its Developments and Future*, Philip Aston (Ed.), *Peoples' Rights*, Oxford University Press, New York 2001, 52-53.

⁷⁷ Crawford, 53-54

⁷⁸ Arsava, 2.

bildirisini yasaklar mı” şekline dönüştürmüştür. Böylece tek taraflı ayrılmanın hukuka uygun olup olmadığını tespit etmemiş ve Genel Kurul’un sorusuna tatmin edici bir cevap vermemiştir⁷⁹.

Dünyadaki ayrılıkçı hareketlere baktığımızda görüyoruz ki, tek taraflı ayrılma açıkça tamamen yasaklanmalı ve uluslararası hukuk prensiplerine uygun bir şekilde konu düzenlenmelidir. Çünkü dünyada binlerce azınlık ve onlarca ayrılıkçı hareket bulunmaktadır ve bunların tek taraflı bağımsızlık ilan etmesi uluslararası barış ve güvenlik açısından karmaşık bir durumu ortaya çıkarma riski taşımaktadır⁸⁰. Tek taraflı ayrılmanın net bir şekilde yasaklanması, toprak bütünlüğü ilkesinin de bir sonucu olarak bu prensibinin anlam bulmasına katkı sunacaktır.

1.1.2.4. Toprak Bütünlüğü ve Sınırların Dokunulmazlığı Prensibi

Yüzyıllar boyunca dünyada savaşlar daha önce belirlenmiş olan sınırların değiştirilmesi girişimleri sonucu meydana gelmiştir. 20. Yüzyılda meydana gelen iki büyük savaş Avrupa’da başlayıp diğer bölgelere de yayılmıştır⁸¹ ve onlarca devletlerin sınırları tehdit altına girmiştir.

Birinci ve İkinci Dünya Savaşları arasındaki dönemde ortak güvenlik sistemleri kurulmuş değildi. 1933 yılında Almanya’da nasyonal sosyalist düşüncenin iktidara gelmesi yeni bir dünya savaşı tehlikesini ortaya çıkardı. Bu dönemde, özellikle farklı sosyal sistemlerin mevcut olduğu ortamda SSCB ile Batı Devletleri faşist yayılmacılığından kurtarmak için ortak bir görüşe varamadılar. 1930’lu yıllardan farklı olarak İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra güvenliğin sağlanması meselesi en önemli gündem haline geldi ve barıştan yana olanların artması ile savaş ihtimali giderek azaldı⁸².

İkinci Dünya Savaşı bittikten sonra sınırların dokunulmazlığı prensibi barışın teminatı olarak uluslararası hukukun gündemine oturdu ve bir uluslararası temel ilke olarak BM Sözleşmesinin 2. maddesinde dolaylı olarak da olsa yer aldı. Daha önemlisi

⁷⁹ UAD Danışma Görüşü, 22 Temmuz 2010. <http://www.icj-cij.org/files/case-related/141/16012.pdf> (27.02.2016)

⁸⁰ Doğan İ. 3

⁸¹ Mehmedov Veli Musaoğlu, *Sınırların Dokunulmazlığı Prensibi ve Devletlerin Güvenliği*, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Erzurum 1998, 263.

⁸² Musaoğlu, 263.

sınırların güç kullanarak değiştirilemeyeceği öngörüldü. BM Antlaşmasının 2. maddesinin 4. fıkrasında bu durum şöyle açıklanmıştır: *“tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığa karşı, herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine veya kuvvet kullanılmasına başvurmadan kaçınırlar”*.

Uluslararası barış ve güvenliğin, toprak bütünlüğü dâhil olmak üzere korunmasına hizmet eden sınırların dokunulmazlığı ilkesi, 1950’li yıllarda başlayan dekolonizasyon sürecinde BM’nin uyguladığı temel prensiplerden olmuş ve bağımsızlık zamanında, sömürge döneminde çizilen idari unsurların hudutları yeni ülkenin sınırları olarak kabul edilmiştir⁸³.

Sınırların dokunulmazlığı ilkesi Afrika Birliği Örgütü tarafından da kabul edilmiştir. 21 Temmuz 1964 tarihli Bağlantısız Ülkelerin Kahire Bildirisi’nde üye devletlerin bağımsızlıklarını kazandıkları andaki sınırlara ve toprak bütünlüğüne saygı gösterileceği açıkça ilan edilmiştir⁸⁴. Var olan hudutların muhafazası günümüzde artık uluslararası genel bir hukuk normu sayılmaktadır. Uluslararası Adalet Divanı 1986 tarihli Burkina Faso-Mali sınır uyuşmazlığında *“uti possidetis”*⁸⁵ prensibini uygulamış ve bağımsızlığın kazanıldığı zamanki ülke sınırlarının aynen muhafazasına karar vermiştir⁸⁶.

Sınırların dokunulmazlığı prensibi 1975 yılında Helsinki’de düzenlenen toplantının Sonuç Bildirgesinde⁸⁷ de yer almıştır. Bildirgenin sınırların dokunulmazlığı bölümünde şöyle denilmektedir:

“Katılan Devletler, Avrupa’daki tüm Devletlerin sınırları gibi, birbirlerinin sınırlarını da çiğnenmez sayar ve bu nedenle bugün ve gelecekte bu sınırlara saldırıda bulunmaktan kaçınırlar.”

⁸³ Fatma Taşdemir, *Yeni Dünya Düzeninde Self Determinasyon*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1999, 68.

⁸⁴ Afrika Birliği Örgütü Bağlantısız Ülkelerin Kahire Bildirisi, 1964. https://au.int/sites/default/files/decisions/9514-1964_ahg_res_1-24_i_e.pdf (27.07.2016)

⁸⁵ Yeni kurulan bir devletin, kendisinden bağımsızlığını kazandığı eski koloni ülkesinin sınırlarına saygı göstermesi ve benimsemesidir.

⁸⁶ UAD Kararı, 1986. <http://www.icj-cij.org/files/case-related/69/069-19861222-JUD-01-00-EN.pdf> (20.07.2016)

⁸⁷ 1 Ağustos 1975’te Helsinki’de Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı düzenleyip Sonuç Bildirgesi (Helsinki Belgesi) kabullenmiştir.

Buna göre, katılan Devletlerden herhangi birinin topraklarının bir bölümünü ya da tümünü ele geçirme ya da zorla alma yolunda bir istemde ya da davranışta bulunmaktan da kaçınır.”

Helsinki Nihai Senedinde hem sınırların ihlal edilmezliği hem de devletlerin toprak bütünlüğünün korunmasından söz edilmektedir.

Görüldüğü üzere, uluslararası hukuk tarafından bir dizi sözleşmeler ve kararlarla devletlerin mevcut sınırları esas alınmış ve toprak bütünlüğü ilkesi kapsamında korunmuştur. Yeni devletlerin oluşumuna müsaade edilmeyerek, uluslararası istikrar, güvenlik ve barışın korunması amaçlanmıştır. Sonuç olarak mevcut hudutların dokunulmazlığı ilkesi ile aynı zamanda toprak bütünlüğü ilkesi de koruma altına alınmıştır.

1.1.3. Toprak Bütünlüğü ve Jus Cogens

Jus cogens kavramı, uluslararası hukuktaki aksi öngörülemez, emredici kuralları kapsamaktadır⁸⁸. Yakın zamanlara kadar uluslararası hukukta emredici kurallara ilgili bir ayırım yapılmıyordu. Devletlerin, aksini sözleşme ile kararlaştıramayacağı kural yok gibiydi. Ancak 1960’lı yıllardan sonra uluslararası hukukta emredici hukuk kurallarından bahsedilmeye başlanmıştır⁸⁹. 22 Mayıs 1969 Viyana’da yapılan Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesinde⁹⁰ emredici kurallar hüküm altına alınmıştır. Bahsi geçen sözleşmenin 53. maddesinde emredici kural kavramı şu şekilde ifade edilmiştir:

“Bir anlaşma yapılışı sırasında uluslararası genel hukukun bir emredici normu ile çatışıyorsa batıldır. Bu sözleşmenin amaçları bakımından uluslararası genel hukukun emredici bir normu, bir bütün olarak Devletlerin uluslararası toplumunun, kendisinden hiçbir surette sapmaya müsaade edilmeyen ve ancak aynı nitelikte olan daha sonraki bir uluslararası genel hukuk

⁸⁸ Cogens kavramı sözlükte şu şekilde tanımlanır: Zorunlu; nihai; belirleyici; mutlak; kesin; pozitif; Soru sormayan. Black’s Law Dictionary, Altıncı Baskı, (1990), 1136.

⁸⁹ Gündüz, 29.

⁹⁰ Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi, 1969. http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_1_1969.pdf (10.08.2016)

normu ile değiştirilebilecek olan bir norm olarak kabul ettiği ve tanıdığı bir normdur”.

Aynı Sözleşmenin 64. Maddesinde, uluslararası hukukta yeni emredici kurallar oluşabileceğini ve etkilerini şu şekilde belirtilmektedir;

“Genel uluslararası hukukun yeni bir emredici kuralı ortaya çıkarsa, bununla çatışan herhangi bir mevcut antlaşma batıl olur ve sona erer.”

Bu tanım dışında *jus cogens*’i tanımlayan ve milletlerarası alanda kabul edilmiş başka da bir resmi tanım yoktur. Ancak bu tanımın antlaşmalar dışında kalan diğer uluslararası hukuk alanlarında da yararlı olduğu söylenebilir. *Jus cogens* olarak bir uluslararası hukuk normunun kabul edilebilmesi için 1969 Viyana Sözleşmesinde ki iki temel şartı karşılaması gerekir. Birincisi şart, böyle bir normun bir bütün olarak uluslararası toplum tarafından kabul edilmiş olmasıdır. İkinci ise, bir bütün olarak uluslararası toplum bu normu kabul ederken ve tanırken ondan hiçbir surette sapılamayacağı kaydıyla onu kabul etmesi ve tanıması şartıdır. Böylece biri nicel, diğeri nitel iki unsuru özünde toplaması gerekir⁹¹.

Bir kuralın emredici olmasının şu pratik sonuçları vardır: emredici kurallara aykırı olarak ya da daha sonra ona aykırı hale gelen antlaşmalar geçersizdir. Diğer anlamda da emredici kurallarının düzenlediği haklar, getirdiği hükümler tam etkiye sahiptir, herkese karşı ileri sürebilirler. O zaman bu kuralların ihlal edilmesi halinde, uluslararası toplumun her üyesinin harekete geçme hakkı vardır⁹².

Emredici kurallar, uluslararası kamu düzenini ilgilendiren kurallardır. Bu kuralların çoğalması ve yerine getirilmesi, uluslararası toplumun gelişme düzeyi ile yakından bağlantılıdır. Uluslararası toplum geliştikçe ve hukukun üstünlüğü ilkesi yerleştikçe bu nitelikte kurallar çoğalacaktır⁹³.

Aslında uygulamada hangi kuralların emredici oldukları konusunda anlaşma bulunmamaktadır. Şimdiye kadar sadece aday kurallar elimizdedirler. Aday kurallar arasında şunlar gösterilmektedir: Soykırımı yasaklayan kurallar, köleliği ve köle

⁹¹ Gündüz, 29.

⁹² UAD Kararı (Belçika v. İspanya), 1970. <http://www.icj-cij.org/files/case-related/50/050-19700205-JUD-01-00-EN.pdf> (09.09.2017)

⁹³ Gündüz, 29.

ticaretini yasaklayan kurallar, uluslararası ilişkilerde hukuka aykırı kuvvet kullanılmasını özellikle saldırganlığı yasaklayan kurallar, korsanlığı yasaklayan kurallar ve bazı insan haklarını düzenleyen kuralların da bu gruba girdiği son zamanlarda ileri sürülmektedir⁹⁴. Uluslararası yargı henüz emredici kuralları düzeltme ve tayin etme işlevini açık bir şekilde yerine getirmemiştir⁹⁵.

Bahsi geçen emredici kurallara bakıldığında toprak bütünlüğü prensibinin sayılmadığı görülecektir. Acaba toprak bütünlüğü ilkesi emredici kurallardan birisi midir? Bu soruya olumlu bir cevap vermeliyiz, çünkü günümüzde toprak bütünlüğü ilkesi uluslararası toplum tarafından hem kabul edilmiş hem de ondan hiçbir surette sapılamayacağı kaydıyla kabul edilmiş ve tanınmıştır. Yani bir ilkenin emredici kural olarak tanınması için gerekli her iki koşulda mevcut bulunmaktadır. Ayrıca toprak bütünlüğü prensibi BM Antlaşmasının 2.maddesinin 4. Fıkrasında yer alan jus cogens nitelikli bir düzenleme olarak kabul edilen kuvvet kullanma yasağı düzenlemesinde de içerik olarak bulunmakta ve uluslararası teamül hukuku tarafından da teminat altına alınmıştır. Teamulî hukuku yansıtan BM Genel Kurulunun 2625 sayılı Dostça İlişkiler Bildirisi de toprak bütünlüğü prensibine iki paragrafta yer vermiştir. Bildiri “*Her devlet, diğer herhangi bir devletin millî birliğini ve ülkesel bütünlüğünü kısmen veya tamamen bozmaya yönelik herhangi bir hareketten kaçınacaktır*”. Bu düzenleme BM Anlaşmasının madde 2/4’deki düzenlemesinden daha kapsamlıdır ve ilkeyi kuvvet kullanma çerçevesinin ötesine taşımaktadır.

Modern dünyada hemen hemen her toprak egemen bir devletin parçasıdır ve toprak bütünlüğü ilkesi tarafından korunmaktadır. Bu ilke yeni devletlerin ortaya çıkmasını engellememektedir, ancak yeni devletlerin devlet olma kriterlerini bir kez yerine getirdikten sonra otomatik olarak bu ilke tarafından korunduklarını da kesinleştirmektedir.

1.2. TOPRAK BÜTÜNLÜĞÜ İLKESİNİ KORUYAN MEKANİZMALAR

Toprak bütünlüğü ilkesini koruyan mekanizmalar, devletlerin çeşitli düzeylerde işbirliği arayışında bulundukları, evrensel ve/veya bölgesel olarak teşekkül ettirilmiş

⁹⁴ Gündüz, 29

⁹⁵ UAD Kararı, (Nikaragua v. ABD), 1986. <http://www.icj-cij.org/files/case-related/70/070-19840510-ORD-01-00-EN.pdf> (15.08.2016)

uluslararası örgütlerden oluşmaktadır. Bu örgütler tarafından koruma, çeşitli anlaşmalar ya da kararlarla gerçekleştirilmektedir. Çalışmamızda toprak bütünlüğü ilkesini koruyan mekanizmalardan evrensel örgüt olarak Birleşmiş Milletler Örgütü (BMÖ) incelenecektir. Bölgesel örgüt olarak ise Afrika Birliği (AB), Avrupa Güvenlik İşbirliği Teşkilatı (AGİT) ve Avrupa Konseyi (AK) incelenecektir⁹⁶.

1.2.1. Birleşmiş Milletler Sistemi

Birleşmiş Milletler Sistemi, temeli Milletler Cemiyeti'ne dayanan; ancak onun zayıf yönlerini taşıyamaması, Birleşmiş Milletler örgütünü, antlaşmasını ve üye ülkeleri de kapsayan bir uluslararası ilişkiler sistemidir⁹⁷.

BM'nin kuruluş nedenleri olarak şu hususlar sayılabilir: 1) uluslararası barış ve güvenliği sağlamak; 2) ulusların arasında dostane ilişkiler geliştirmek; 3) uluslararası işbirliği oluşturmak; 4) uluslararası problemlerin çözüme kavuştuğu bir merkez olmaktır.

BM Genel Kurulu, BM'nin ana organı olarak, BM'nin temel müzakereci, politika yapıcı ve temsilci organıdır⁹⁸. Ayrıca toprak bütünlüğü ilkesinin en önemli koruma mekanizmalardan birisidir. Güvenlik Konseyi ise, özellikle uluslararası barışın ve güvenliğin muhafazası hususunda başlıca sorumluluk sahibi organ olarak tanımlanması sebebiyle devamlı çalışabilecek şekilde organize edilmiştir⁹⁹. Güvenlik Konseyi, devletin toprak bütünlüğü ilkesinin koruma mekanizmalardan en etkin olan BM ana organıdır. Toprak bütünlüğü ilkesi Güvenlik Konseyin çeşitli kararlarıyla korumaktadır.

Birleşmiş Milletler, toprak bütünlüğü ilkesini Kurucu Antlaşma kapsamında ortaya koyduğu ilkelerle koruma altına alırken, diğer taraftan Güvenlik Konseyinin ve Genel Kurulun kararlarıyla da desteklemektedir.

⁹⁶ Mehmet Hasgüler, Mehmet Uludağ, *Devletlerarası ve Hükümetler Dışı Uluslararası Örgütler*, İstanbul, Alfa Yayınları, 2007, 20-23.

⁹⁷ Çağatay Oğuzhan Aytoğu, *Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararları Doğrultusunda İnsani Müdahale*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2016, 32

⁹⁸ BM Genel Kurulu'nun Resmi Sitesi. <http://www.un.org/en/ga/about/index.shtml> (13.09.2016)

⁹⁹ BM Güvenlik Konseyi'nin Resmi Sitesi <http://www.un.org/en/sc/about/> (13.09.2016)

1.2.1.1. Birleşmiş Milletler Antlaşması

20. yüzyılda yaşanan iki büyük dünya savaşının insanlığa ve dünyaya getirdiği felaketlerin ve acıların bir daha yaşanmaması amacı ile, Milletler Cemiyeti'nin eksik kaldığı yanlar dikkate alınarak, İkinci Dünya Savaşı sürerken, Birleşmiş Milletler adı altında yeni bir uluslararası teşkilat oluşturulması kararı alınmıştır.

Birleşmiş Milletler teşkilatının ilk temel metni olarak kabul edilen Dumbarton Oaks tekliflerinde toprak bütünlüğü kavramından bahsedilmemekte, sadece kuvvet kullanma yasağına atıfta bulunulmaktaydı¹⁰⁰. Bazı kurucu devletler¹⁰¹, toprak bütünlüğü ve siyasi bağımsızlık prensibini korumak amacıyla, BM'nin kurucu antlaşmasına bu ilkelerin dâhil edilmesini talep ettiler. Bu kapsamda toprak bütünlüğü ilkesi, temel bir uluslararası hukuk ilkesi olarak BM Antlaşmasında yer almıştır¹⁰².

Antlaşmanın giriş kısmında temel amaçları ve bu amaçlara ulaşmak için Antlaşmanın temel ilkeleri detaylı bir şekilde sayılmıştır. Bu temel ilkelerden birisi de siyasi bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne karşı güç kullanma yasağıdır. BM Şartında söz konusu prensip şu şekilde düzenlenmiştir: " *Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığına karşı, gerek Birleşmiş Milletlerin Amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmadan kaçınırlar*"¹⁰³.

BM üyesi bütün devletler, uluslararası ilişkilerinde, toprak bütünlüğüne karşı kuvvet kullanmama yönünde BM Antlaşması ile bağlanmışlardır¹⁰⁴. BM Antlaşması, uluslararası hukuk bakımından temel bir belgedir¹⁰⁵. Antlaşmada yer alan ilkeler ve hükümler ne taraf devletler ne de taraf olmayan devletler tarafından ihlal edebilir. Bu

¹⁰⁰ Dumbarton Oaks Proposal For a General International Organization, BM sözleşmesinin 2 (4). Maddesi hükmüne ilişkin ilk öneri. <http://www2.mnhs.org/library/findaids/00202/pdfa/00202-00009-2.pdf> (15.10.2016)

¹⁰¹ Avustralya, Bolivya, Brezilya, Çekoslovakya, Ekvador, Mısır, Etiyopya, Meksika, Peru ve Uruguay, devletin toprak bütünlüğünün Şarta dâhil edilmesini önermiştir. Bakınız Union National Conference International Organization Cilt VI, 556.

¹⁰² BM Resmi Sitesi. <http://www.un.org/en/index.html> (20.11.2016)

¹⁰³ <http://www.un.org/en/sections/un-charter/chapter-i/index.html> (10.03.2016)

¹⁰⁴ Aytoğlu, 35.

¹⁰⁵ Nazlı Müdüroğlu, *Birleşmiş Milletler ve İnsani Müdahale*, (Tezsiz Yüksek Lisans Bitirme Projesi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007, 1. ayrıca BM Antlaşmasının 42 ve 51. maddelerine bakınız.

kapsamda toprak bütünlüğü ilkesi, BM Antlaşması tarafından güvence altına alınarak ihlal edilemeyecek bir hüküm haline getirilmiştir.

1.2.1.2. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Kararları

Genel Kurulu BM örgütün ana organlardan birisidir ve esas itibariyle bir tartışma ve müzakere organıdır. Genel kurul BM'nin bütün üyelerinden oluşur ve kararlardan barış ve güvenlikle ilgili konularda öneriler, hazır bulunan ve oy veren üyelerin üçte iki çoğunluğu ile alınır.

Genel Kurulun, 14 Aralık 1960 tarihli “Sömürge İdaresi Altındaki Ülkelere ve Halklara Bağımsızlık Verilmesine İlişkin” Bildirinin 4. maddesinde özellikle bağımlı halklara silahlı eylem yapılmasının durdurulması çağrısında bulunulmuş ve ulusal toprakların bütünlüğüne saygı duyulacağını vurgulanmıştır. Kararın 6. maddesinde de “Bir devletin milli birliğinin ve toprak bütünlüğün kısmen veya tamamen bozulmasını amaçlayan herhangi bir girişim Birleşmiş Milletler Şartı'nın amaç ve ilkeleri ile bağdaşmazlığı” belirtilmektedir. Ayrıca 7. maddesinde “Bütün Devletler, bütün halkların egemen haklarına ve toprak bütünlüğüne saygı duyulacağını” vurgulamaktadır¹⁰⁶.

Bir diğer BM Genel Kurul kararı olan, 12 Haziran 1968 tarihli Nükleer Silahların Yasaklanması Antlaşması'nın önsöz kısmında, “*Birleşmiş Milletler Sözleşmesi uyarınca, Devletler uluslararası ilişkilerinde toprak bütünlüğüne yönelik tehditlerden veya kuvvet kullanımından kaçınmalıdır*”¹⁰⁷ hükmü yer almaktadır.

BM Genel Kurulunun 24 Ekim 1970 tarihli 2625 sayılı Genel Kurul Kararının Ek'i olarak kabul edilen bildiride uluslararası hukukun temel ilkelerini oluşturacak yedi prensip yer almaktadır¹⁰⁸. Bu bildiride devletlerin uluslararası ilişkilerinde herhangi bir devletin siyasi bağımsızlığına ya da toprak bütünlüğüne karşı ya da BM'nin hedefleriyle bağdaşmayan diğer herhangi bir şekilde güç kullanma tehdidinden ya da güç kullanmaktan kaçınma prensibi, şu şekilde açıklanmıştır: “Her

¹⁰⁶ BM Genel Kurulu Kararı 1514 (XV). <http://www.un.org/en/decolonization/declaration.shtml> (01.19.2016)

¹⁰⁷ BM Genel Kurulu Kararı, 2373 (XXII). [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2373\(XXII\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2373(XXII)) (01.19.2016)

¹⁰⁸ BM Genel Kurulu Kararı, 2625 (XXV). [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2625\(XXV\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2625(XXV)) (30.03.2015)

devletin, herhangi bir Devletin toprak bütünlüğü ve siyasi bağımsızlığı ihlal etmek için ya da ülke davaları ve Devlet sınırları ile ilgili sorunlar da dâhil, uluslararası dava çözme aracı olarak kuvvet kullanma tehdidinden veya kuvvet kullanmaktan sakınma görevi vardır”.

BM Genel Kurulunun 20 yıllık bir tartışma ve incelemeden sonra 1974 yılında 3314 sayılı kararla saldırının tanımı kabul edilmiştir. Bu karar dışında saldırıyı resmen tarif eden çok taraflı bir uluslararası anlaşma henüz yapılmamıştır. Saldırının ne olduğunu tarif etmek çok önemlidir çünkü toprak bütünlüğü ilkesinin ihlal eden en önemli kuvvet kullanma biçimidir. Genel Kurul, saldırıyı şu şekilde tarif etmektedir: “Saldırı, bir devlet başka bir devletin egemenliğine, toprak bütünlüğüne ve siyasi bağımsızlığına karşı ya da BM Antlaşması ile bağdaşmayan diğer herhangi bir tarzda silahlı kuvvet kullanmasıdır”. Saldırı çeşitli eylemler ile gerçekleştirmektedir. Mesela: 1) Bir devlet ait silahlı kuvvetlerin başka bir devleti istila etmesi ya da ona saldırısı, 2) Bir devletin silahlı kuvvetlerinin başka bir devletin ülkesini bombardıman etmesi ya da onun ülkesine karşı herhangi bir şekilde silah kullanması, 3) Bir devletin liman ya da sahillerinin başka bir devletin silahlı kuvvetler tarafından abluka altında alınması, 4) Bir devletin silahlı kuvvetleriyle diğer bir devletin kara, deniz ya da hava kuvvetlerine veya deniz ve hava filolarına saldırılması, 5) Ülkesini diğer bir devletin idaresine teslim eden bir devletin, ülkesinin o devlet tarafından üçüncü bir devlete karşı taaruz maksadıyla kullanılmasına izin vermesi¹⁰⁹. Görüldüğü üzere, politik bağımsızlığın yanında, saldırıyı örneklemek için kullanılan en önemli unsur devletlerin toprak bütünlüğüdür.

Genel Kurul tarafından 4 Aralık 1986 tarihinde kabul edilen 41/128 sayılı kararda yer alan “Kalkınma Hakkı” Bildirgesinin 5. maddesi uyarınca Devletlere, “ulusal egemenlik, ulusal birlik ve toprak bütünlüğüne karşı ağır ve belirsiz ihlallerini ortadan için kararlı adımlar atma yetkisi” verilmiştir¹¹⁰. 19 Aralık 1991 tarihinde Genel Kurul tarafından kabul edilen 46/182 sayılı karara ek “İnsani Yardım Konusunda Yol Gösterici İlkeler”in giriş kısmının 3. paragrafında, “Devletlerin egemenliğine, toprak bütünlüğüne ve ulusal birliğine, Birleşmiş Milletler Sözleşmesine

¹⁰⁹ BM Genel Kurulu Kararı, 3814 (XXIX) http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/3814.pdf (20.02.2016)

¹¹⁰ BM Genel Kurul Kararı, (A/RES/41/128). <http://www.un.org/documents/ga/res/41/a41r128.htm> (20.03.2017)

uygun olarak tamamen saygı gösterilmesi gerekmektedir”¹¹¹ hükmü yer almaktadır. 12 Aralık 1997 tarihli Genel Kurul tarafından kabul edilen 52/643 sayılı kararda yer alan “Paralı Askerlerin Bir Araç Olarak İnsan Haklarını Ve Kendi Kaderlerini Tayin Hakkını İhlal Etmesi İçin Kullanılması” bildirgesinin girişinde BM amaçlarına, ilkelerine, devletlerin toprak bütünlüğüne, siyasi bağımsızlığına ve egemen eşitliğine saygı gösterilmesi bir kez daha vurgulanmıştır¹¹².

18 Eylül 2000 tarihinde BM Genel Kurulu tarafından kabul edilen “Birleşmiş Milletler Millennium” bildirgesinde, “*Tüm Devletlerin egemen eşitliklerini destekleme çabaları ve toprak bütünlüğüne ve siyasi bağımsızlığına saygı gösterme*” teyit edilmiştir¹¹³. Bu hüküm 2005 yılında dünya liderler tarafından kabul edilen Dünya Zirvesi Sonuç bildirisinde de yeniden yer almıştır¹¹⁴. Bununla birlikte 20 Eylül 2006 yılında Genel Kurulun “Birleşmiş Milletler Küresel Terörle Mücadele Stratejisi”¹¹⁵ kararında devletlerin toprak bütünlüğü açıkça tekrar teyit edilmiştir. 13 Eylül 2007’de Genel Kurul tarafından kabul edilen “Birleşmiş Milletler Yerli Halklar Hakları”¹¹⁶ Bildirisinin 46. maddesinde Devletler, halklar, gruplar ya da insanlar, Birleşmiş Milletler Sözleşmesine aykırı ya da bağımsız ve egemen bir devletin toprak bütünlüğünün ya da siyasi birliğinin tamamen ya da kısmen zarar görmesine yol açan hareketlerden kaçınmaları gerektiği vurgulanmıştır.

1.2.1.3. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararları

BM Güvenlik Konseyi, BM’nin tüm üyelerinin değil, sadece 15 devletin temsil edildiği bir organdır. Birleşmiş Milletlerin diğer organları yalnız tavsiye kararı alabilirken, Güvenlik Konseyi kararları, tüm üye ülkeler açısından bağlayıcıdır. Bu

¹¹¹ BM Genel Kurulu Kararı, (A/RES/46/182). <http://www.un.org/documents/ga/res/46/a46r182.htm> (20.03.2017)

¹¹² BM Genel Kurulu Kararı, (A/52/643). <http://www.un.org/ga/documents/gares52/res52112.htm> (20.03.2017)

¹¹³ BM Genel Kurulu Kararı, (A/55/2.) <http://www.un.org/millennium/declaration/ares552e.pdf> (20.03.2017)

¹¹⁴ BM Genel Kurulu Kararı, (A/60/1). <http://www.un.org/womenwatch/ods/A-RES-60-1-E.pdf> (20.03.2017)

¹¹⁵ BM Genel Kurulu Kararı, (A/60/288). <http://www.ipu.org/splz-e/unga07/counter.pdf> (20.03.2017)

¹¹⁶ BM Genel Kurulu Kararı, (A/61/295). http://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/DRIPS_Turkish.pdf. (10.04.2017) Ayrıca bakınız; 2003 tarihli 57/337 Silahlı Çatışmayı Önleme, 2005 tarihli 59/195 İnsan hakları ve Terörizm, 1999 tarihli 53/243 Barış Kültürü Üzerine Deklarasyon ve Eylem Programı, 1982 tarihli Deniz Hukuku Sözleşmesi.

bağlayıcılık, Birleşmiş Milletler Antlaşmasında açık bir şekilde belirtilmiştir (BM Antlaşması, m. 25).

Irak'ın Kuveyt'i işgaliyle ortaya çıkan Körfez krizi esnasında Güvenlik Konseyi uluslararası bu soruna yönelik olarak, kuruluşundan bu yana hiç olmadığı kadar etkin bir konumda görünmüştür. Bu sürece kadar etkin bir şekilde çalışmayan Güvenlik Konseyi adeta yeniden keşfedilmiştir¹¹⁷. Saddam Hüseyin rejiminin Kuveyt'i istila etmesiyle 6 Ağustos 1990 tarihinde BM Güvenlik Konseyi tarafından alınan ambargo kararında Irak'ın Kuveyt'i işgal etmenin sona ermesi ve Kuveyt'in egemenliği, bağımsızlığı ve toprak bütünlüğünü geri getirilmesi belirtilmiştir¹¹⁸.

Bosna-Hersek'te devam eden savaşa ilişkin, 12 Ağustos 1992'de kabul edilen Güvenlik Konseyi kararında, Bosna-Hersek'in toprak bütünlüğüne saygı duyarak tüm taraflara ve diğer ilgi duyanlara Bosna-Hersek'teki savaşın durdurulması çağrısında bulunulmuştur¹¹⁹. Aynı yıl kabul edilen 787 sayılı kararında da Bosna-Hersek Cumhuriyetinin toprak bütünlüğüne yönelik tehditler için derin endişelerini dile getirmiştir¹²⁰. Güvenlik Konseyi 836 sayılı kararında Bosna Hersek Cumhuriyetinin egemenliği, toprak bütünlüğü ve siyasi bağımsızlığı konusunda kendini sorumlu tutmuştur¹²¹. Güvenlik Konseyi, amacı Bosna-Hersek'in toprak bütünlüğünü ve egemenliğini güvence altına almak olan Bosna-Hersek'teki Barış İçin Genel Çerçeve Antlaşmasını¹²² da desteklemiştir. Güvenlik Konseyi 31 Mart 1998 tarihli 1160 sayılı kararı ile tüm üye devletlerin Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin egemenliği ve toprak bütünlüğüne olan bağlılığını teyit etmiştir¹²³. 23 Eylül 1998'de yeniden

¹¹⁷ Aytoğu, ss. 57-58.

¹¹⁸ BM Güvenlik Konseyi Kararı (661).
[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/660\(1990\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/660(1990)) (15.05.2017)

¹¹⁹ BM Güvenlik Konseyi Kararı (770).
[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/770\(1992\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/770(1992)) (19.05.2017)

¹²⁰ BM Güvenlik Konseyi Kararı (787).
[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/787\(1992\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/787(1992)) (21.05.2017)

¹²¹ BM Güvenlik Konseyi Kararı (836).
[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/836\(1993\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/836(1993)). (25.05.2017). Ayrıca bakınız Güvenlik Konseyinin Bosna-Hersek toprak bütünlüğü ile ilgili kararları: 847 (1993), 859 (1993), 942 (1994) ve 982 (1995).

¹²² 14 Aralık 1995'de anlaşma resmen ABD'nin Dayton kentinde Bosna-Hersek devlet başkanı, Sırbistan devlet başkanı ve Hırvatistan devlet başkan tarafından imzalanmıştır.

¹²³ BM Güvenlik Konseyi Kararı, 1160 (1998).
[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1160\(1998\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1160(1998)) (22.06.2017)

toplanan Güvenlik Konsey'i, 1199¹²⁴ sayılı kararı almıştır. Söz konusu kararda FYC'nin toprak bütünlüğüne ve egemenliğine devletlerin saygı göstermesine tekrar vurgu yapılmıştır.

Güvenlik Konseyi'nin 1998 yıl boyunca konuyla ilgili aldığı kararlar da, bölgede çatışmaların durmasını sağlayamamış ve 24 Mart 1999'da Yugoslavya'ya NATO müdahalesi başlamıştır. Müdahaleden sonra 10 Haziran 1999 tarihinde BM Güvenlik Konseyi 1244¹²⁵ sayılı kararı kabul etmiştir. Konsey kararında Helsinki Nihai Senedi ve Ek 2 no'lu Protokolü uyarınca FYC'nin toprak bütünlüğüne ve egemenliğine devletlerin saygı göstermesine tekrar vurgu yapmıştır.

23 Ocak 1992 tarihinde Güvenlik Konseyi oy birliğiyle Somali'deki iç mücadelenin uluslararası güvenlik ve barışa bir tehdit oluşturduğunu ilan eden 733 sayılı kararı kabul etmiştir. 3 Aralık 1992 tarihinde ise Somali'ye müdahaleye yetki veren 794 sayılı kararı oy birliğiyle kabul edip operasyonu başlatmıştır¹²⁶. Bu esnada kabul edilen kararlarında Güvenlik Konseyinin Somali'nin toprak bütünlüğüne özel önem verdiği görülmektedir. 1766 sayılı kararında Somali'nin birliğini, egemenliğini, toprak bütünlüğünü ve siyasi bağımsızlığını çok önemli olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Konseyin 1772 sayılı kararında Somali'nin egemenliğine, toprak bütünlüğüne ve siyasi bağımsızlığına saygı tekrar teyit edilmiştir¹²⁷.

Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ndeki (DKC) devam eden iç savaşlara ilişkin aldığı kararlarda Güvenlik Konseyi herkesin devletin egemenliğine, toprak bütünlüğüne ve siyasi bağımsızlığına saygı duyulması gerektiğini vurgulamıştır. Güvenlik Konseyi 1756 sayılı kararında Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nin siyasi bağımsızlığına, egemenliğine, toprak bütünlüğüne saygı konusundaki kararlılığını tekrar teyit etmiştir¹²⁸. Güvenlik Konseyi 1771¹²⁹ ve 1804¹³⁰ sayılı kararlarında da benzer şekilde DKC'nin toprak bütünlüğü teyit etmiştir.

¹²⁴ BM Güvenlik Konseyi Kararı, 1199 (1998).
[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1199\(1998\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1199(1998)) (23.06.2017)

¹²⁵ BM Güvenlik Konseyi Kararı, 1244 (1999).
[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1244\(1999\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1244(1999)) (23.06.2017)

¹²⁶ BM Güvenlik Konseyi Kararı, 794 (1992) <http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/1992.shtml> (11.06.2017)

¹²⁷ BM Güvenlik Konseyi Kararı, 1772 (2007).
<http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/2007.shtml> (13.06.2017)

¹²⁸ BM Güvenlik Konseyi Kararı, 1756 (2007).
[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1756\(2007\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1756(2007)) (15.06.2017)

Gürcistan'daki ayrılıkçı eylemler çıktığında Güvenlik Konseyi 8 Nisan 1994'te bir Başkanlık Bildirgesi kabul etmiştir. Konsey her iki tarafı ateşkes anlaşmasını ve diğer sözleşmelerini kesinlikle gözetmeye çağırmıştır¹³¹. Konsey 2 Aralık 1994'te verdiği kararında Gürcistan Cumhuriyeti'nin egemenliği ve toprak bütünlüğü açıkça desteklemektedir. Ayrıca bu kararında tarafları, uyuşmazlığın çözülmesi için müzakerelere çağırıştır. Bu müzakerelerde Abhazya'nın siyasi statüsü belirlenecek, fakat Gürcistan'ın egemenliğine ve toprak bütünlüğüne saygı duyulacaktır¹³². Güvenlik Konseyi, Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü, egemenliğini ve bağımsızlığını, uluslararası alanda kabul görmüş sınırları içinde teyit eden birçok karar vermiştir¹³³. 15 Nisan 2008'de verdiği kararında tüm üye devletlerin, Gürcistan'ın egemenliği, bağımsızlığı ve toprak bütünlüğü konusundaki taahhütlerine uluslararası alanda kabul görmüş sınırları içinde saygı gösterilmesi gerektiğini bildirmiştir¹³⁴. Gürcistan'la ilgili en son 13 Şubat 2009 tarihli 1866 sayılı Güvenlik Konseyi kararında da 1808 ve 1839 sayılı kararlara atıf yapılarak Gürcistan'ın toprak bütünlüğü ve egemenliğini tekrar vurgulanmıştır.

1.2.2. Bölgesel Örgütler Sistemi

Toprak bütünlüğü ilkesini koruma açısından bölgesel örgütler büyük bir önem taşınmaktadır. Bölgesel uyuşmazlıkların barışçı çözümü hakkında BM Antlaşmasının VIII. bölümün 52. maddesinde Avrupa Birliği, NATO¹³⁵, Afrika Birliği, Avrupa

¹²⁹	BM	Güvenlik	Konseyi	Kararı,	1771	(2007)
				http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1771(2007)	(19.06.2017)	
¹³⁰	BM	Güvenlik	Konseyi	Kararı,	1804	(2008)
				http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1804(2008)	(19.06.2017)	
¹³¹	BM	Güvenlik	Konseyi'nin	Başkanlık		Açıklaması
				http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/PRST/1994/17	(20.06.2017)	
¹³²	BM	Güvenlik	Konseyi'nin	3476 sayılı toplantı tutanağı.		
				http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/PV.3476	(21.06.2017)	
¹³³	BM	Güvenlik	Konseyi	Kararı,	1287	(2000).
				http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1287(2000)	(21.06.2017).	Ayrıca bakınız 1524 (2004), 1554 (2004), 1582 (2005), 1615 (2005), 1666 (2006), 1716 (2006), 1752 (2007) ve 1781 (2007).
¹³⁴	BM	Güvenlik	Konseyi	Kararı,	1808	(2008).
				http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1808(2008)	(21.06.2017)	

¹³⁵ Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü, 4 Nisan 1949 'da 12 ülke tarafından kuruldu: İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda, İtalya, İzlanda, Danimarka, Lüksemburg, Norveç, Portekiz, ABD, Kanada. Türkiye ve Yunanistan 1952'de üye olmuşlardır.

Konseyi, AGIT ve benzer bölgesel örgütlere işaret edilmiştir¹³⁶. Bu kapsamda teşekkül ettirilen bölgesel örgütlerin kurucu sözleşmelerinde toprak bütünlüğü korumak amacıyla birçok düzenlemeler yapılmıştır.

Bölgesel sistemlerin önemli görevlerinden biri, uyuşmazlık tarafları arasında çözüme ilişkin diplomatik yollarla uygun bir zemin oluşturulmasıdır. Bölgesel sistemler, dostça girişim ve arabuluculuk gibi diplomatik çözüm yollarının aktif hale getirilmesinde taraflar için uygun ortam ve fırsatın oluşmasını sağlamaktadır. Toprak bütünlüğü ile ilgili uyuşmazlık tarafı olmayan ancak bölgesel örgütün üyesi olan diğer devletlerin, uyuşmazlık taraflarını etkileyecek çözüme katkıda bulunmaları da mümkündür¹³⁷.

Bölgesel sistemlerin yukarıda söz edilen diplomatik yolların kullanması dışında, bizzat kendilerinin özgür biçimde toprak bütünlüğü uyuşmazlıklarının çözümüne sunacakları katkılar şu şekilde sıralanabilir: 1) Bölgesel sistemlerin kurucu antlaşmaları, toprak bütünlüğü uyuşmazlıkların çıkmasını önleme ya da uyuşmazlık çıktığı zamanda uygulanacak prensiplerin ortaya çıkmasını sağlamak açısından önemlidir. Afrika Devletler Birliğinin 1964 tarihli “Afrika’daki Sınırlara Saygı Gösterilmesi Bildirgesi” ile Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatının “Yeni Bir Avrupa İçin Paris Şartı” ve “Helsinki Nihai Senedi”, NATO’nun Sözleşmesi, bölgesel örgütler tarafından toprak bütünlüğü ilkesini korumaya çalışan örneklerdendir. 2) Bölgesel sistemler, uluslararası hukuk kuralları ve kendilerini kuran antlaşma temelinde, toprak bütünlüğü konusunda uyuşmazlık kaynağı olan devlete karşı yaptırımlar uygulayabilir. Ayrıca bir devletin toprak bütünlüğü koruması için kendileri barış gücü kurabilir ya da BM Güvenlik Konseyi’nin BM Şartın VII. Bölüm çerçevesinde alacağı kararlara katkıda bulunabilir¹³⁸.

1.2.2.1. Avrupa Konseyi

Avrupa Konseyi, Avrupa çapında insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğünü savunmak maksadıyla 5 Mayıs 1949 tarihinde Londra’da imzalanan ve 3

¹³⁶ Aksar, 308. (Merrills, J. The Means of Dispute Settlement, in M. D. Evans, International Law, 3. Bası, Oxford University Press, Oxford, 2010, 575’den naklen)

¹³⁷ Aksar, 309. (Merrills, in Evans, 575’den naklen)

¹³⁸ Aksar, 310. (Merrills, in Evans, 575’den naklen)

Ağustos 1949 tarihinde yürürlüğe giren Avrupa Konseyi Statüsü ile kurulmuştur¹³⁹. Statü içerdiği ilkeler ve getirdiği kurumlarla çok taraflı bir sözleşmeden daha fazlasını içermektedir¹⁴⁰.

Toprak bütünlüğü kavramı Avrupa Konseyinin kurucu sözleşmesinde doğrudan bulunmamaktadır. Ancak sözleşmenin amaçlarına baktığımızda toprak bütünlüğü ilkesi de dolaylı olarak güvence altında alınmıştır. Avrupa Konseyin amacı: “Üye devletlerin ortak mirası olan ideal ve prensiplerin hayata geçirilmesi, ekonomik ve sosyal ilerlemelerini kolaylaştırmak amacıyla üyeleri arasında daha büyük bir bütünleşmeyi sağlamak ve siyasal özgürlük ve hukuk düzeni ilkelerinin gerçek kaynağını oluşturan manevi ve ahlaki değerlere derin bağlılıklarını yeniden belirtmektir”¹⁴¹. Avrupa Konseyi tarafından yapılan sözleşmelerinde, bildirgelerinde ve kararlarında toprak bütünlüğü ilkesi korumak amacıyla onun alakalı birçok atıf bulunmaktadır.

Avrupa Konseyine üye olan devletler, kuruluşundan kısa bir süre sonra, 10 Aralık 1950’de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi¹⁴² ni imzaladılar. Söz konusu sözleşmenin 10. maddesinde toprak bütünlüğü ile ilgili atıflar bulunmaktadır. 10. maddeye göre;

“yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması için gerekli olan bazı formaliteler, koşullar, sınırlamalar veya yaptırımlara tabi tutulabilir”.

Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen 1992 tarihli “Avrupa Bölgesel ve Azınlık Dilleri Şartı”nda¹⁴³ toprak bütünlüğü ilkesinden söz edilmektedir. Şartın 5. maddesi şu şekilde düzenlemiştir;

“Bu Şart’ın hiçbir hükmü; Devletlerin egemenlik hakkı ve toprak bütünlüğü de dâhil olmak üzere, Birleşmiş Milletler

¹³⁹ Avrupa Konseyi’nin Resmi Sitesi <http://www.coe.int/en/web/about-us/founding-fathers> (23.05.2017)

¹⁴⁰ Gündüz, 684.

¹⁴¹ Avrupa Konseyi’nin Statüsü <http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/0900001680306052> (25.05.2017)

¹⁴² Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf (25.05.2017)

¹⁴³ Avrupa Bölgesel ve Azınlık Dilleri Şartı <https://rm.coe.int/168007bf4b> (27.05.2017)

Şartı'nın amaçlarının veya uluslararası hukuktaki başka yükümlülüklerin hilafına herhangi bir eyleme kalkışma veya faaliyete karışma hakkını vermeyi ima ettiği şeklinde yorumlanamaz”.

9 Ekim 1993'te Avrupa Konseyi, Avrupa Konseyi Birinci Zirvesi Bildirgesini (Viyana Bildirisi) kabul etmiştir. Bildiride toprak bütünlüğü ile alakalı düzenlemeler de yapılmıştır. Buna göre; *“hoşgörülü ve refah seviyesi yükselmiş bir Avrupa'nın yaratılması yalnızca devletlerarası ilişkilerdeki işbirliğine değil, aynı zamanda her devletin toprak bütünlüğüne ve Anayasasına saygılı yersel ve bölgesel topluluklar arasında sınırları aşan bir işbirliğine de dayanmaktadır”*¹⁴⁴. Bildirinin Ek-II Milli Azınlıklar kısmında da devletin toprak bütünlüğüne saygı gösterme taahhüdü yer almaktadır.

Avrupa Konseyi tarafından 1995 Şubat ayında kabul edilen “Ulusal Azınlıkların Korunması için Çerçeve Sözleşmesinin” giriş kısmında toprak bütünlüğüne ile ilgili şu hüküm yer almaktadır: “Yasalar çerçevesinde, devletlerin toprak bütünlüğüne ve ulusal egemenliğine saygı göstererek, üye Devletlerde ve bu belgeye Taraf olacak başka Devletlerde ulusal azınlıkların hak ve özgürlüklerinin etkin korunmasını sağlamak için kararlı olmak gerekmektedir”¹⁴⁵. Aynı Sözleşmenin 21. maddesi ise şu şekilde düzenlenmiştir;

“İşbu Çerçeve Sözleşmesinin hiçbir hükmü, uluslararası hukukun temel ilkelerine ve özellikle, Devletlerin egemen eşitliği, toprak bütünlüğü ve siyasal bağımsızlığı ile ters düşen bir eylem yapmak veya bu tür bir faaliyete girişmek hakkının mevcut olduğunu ima edecek şekilde yorumlanamaz”.

Avrupa Konseyinin kararlarında da devletlerin toprak bütünlüğünü korumaya yönelik birçok hüküm yer almaktadır. 712 (1979) sayılı kararıyla İran'ın toprak bütünlüğünü tehlikeye atan durumlar için ciddi derecede endişe duyulduğu belirtilmiştir. 826 (1984) sayılı kararıyla tüm uluslar ve süper güçler de dâhil olmak

¹⁴⁴ Avrupa Konseyi'nin Birinci Zirvesi Bildirgesi
https://www.cvce.eu/content/publication/2002/2/5/d7c530b5-a7c9-43f9-95af-c28b3c8b50d3/publishable_en.pdf (07.06.2017)

¹⁴⁵ Avrupa Konseyi'nin Ulusal Azınlıkların Korunması için Çerçeve Sözleşmesi
http://www.ecml.at/Portals/1/documents/CoE-documents/FCNM_ExplanReport_en.doc.pdf (07.06.2017)

üzere, Birleşmiş Milletler Sözleşmesi uyarınca, uluslararası hukuka, ulusal egemenliğe ve toprak bütünlüğüne saygı gösterme çağrısında bulunulmuştur. 854 (1985) sayılı kararıyla Sovyetler Birliği tarafından Afganistan'ın toprak bütünlüğünün ihlal edildiği dile getirilmiştir¹⁴⁶. Ayrıca Avrupa Konseyinin, Gürcistan, Ukrayna ve diğer toprak bütünlüğü sorunları olan ülkelerin toprak bütünlüğünü korumak amacıyla birçok kararları da bulunmaktadır¹⁴⁷.

1.2.2.2. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, (AGİT) toprak bütünlüğü güvenliğinin sağlanması açısından, önemli bölgesel sistemlerden birisidir. AGİT, 1975'te başlatılan ve 1994 sonlarına kadar Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK) adıyla bulunan bir sürecin bir örgüt haline dönüşüp istikrar ve güvenliğin oluşturulması ve dâhil olan devletlerarasında bu hedefe yönelik işbirliğinin geliştirilmesi fikriyle kurulmuş teşkilattır¹⁴⁸.

AGİT'in en önemli kuruluş sebeplerden birisi, o tarihlerde Avrupa'da ABD'nin başını çektiği Batı Bloku ile Sovyetler Birliği'nin liderliğini yaptığı Doğu Bloku arasında dominant olan gerginliğin azaltılması, yumuşatılması, iki tarafın diyalog kurabileceği bir forum sağlamasıydı. Ancak, AGİT'i kurmak için başka sebepler vardı. Sovyetler Birliği'nin maksadı, İkinci Dünya Savaşından sonra kurulan ve Avrupa'nın bölünmüşlüğüne dayanan fakat savaş sonrası bir genel anlaşma ile meşruiyeti kabul edilmemiş olan statükonun, batılı devletler tarafından tanınmasını sağlamaktı. Fakat batılı devletler, özellikle Almanya ve ABD, fiili bölünmüşlüğü, Baltık Devletleri'nin (Letonya, Estonya ve Litvanya) Sovyetler tarafından yönetilmesine ve Sovyetlerin Doğu Avrupa'daki hegemonyasına yasallık kazandıracak böyle bir belgeyi imzalamayı reddetmişlerdir¹⁴⁹.

1 Ağustos 1975'te 33 Avrupa ülkesi ile ABD ve Kanada tarafından Devlet ve Hükümet Başkanlarının imzalanmasıyla kabul edilen Helsinki Nihai Senedi ile mevcut

¹⁴⁶ Avrupa Konseyi'nin 854 (1985) sayılı kararı <http://semantic-pace.net/default.aspx?search=Y2F0ZWdvcnlfc3RyX2VuOiJBZG9wdGVkIHRleHQi> (09.06.2017)

¹⁴⁷ Avrupa Konseyi'nin diğer kararlarına: 1066 (1995), 1146 (1998), 1255 (2001), 1261 (2001), 1363 (2004), 1402 (2004), 1455 (2005), 1465 (2005), 1477 (2006), 1523 (2006), 1633 (2008), 1647 (2009), 1683 (2009), 1832 (2011), 1988 (2014), 14130 (2016), 2087 (2016) ve 2132 (2016).

¹⁴⁸ AGİT Resmi Sitesi <http://www.osce.org/> (11.06.2017)

¹⁴⁹ Gündüz, 699.

devletlerin egemen eşitliği ve siyasi bağımsızlığı yanında uluslararası önemli ilkeler, toprak bütünlüğü ve sınırların dokunulmazlığı da kabul edilmiştir¹⁵⁰.

Bütün AGİT sistemi, “sepet” olarak bilinen üç temel boyuta istinat ettirilmiştir: Güvenlik, Ekonomi ve İnsani boyut. Avrupa’da güvenlik ile ilgili sorunlar başlığını taşıyan birinci sepette, Avrupa’da güvenliği korumanın esasları düzenlenmektedir. Toprak bütünlüğü prensibi de dâhil 10 temel prensibi kapsayan bu esaslar, ana başlıkları ile şöyle özetlenebilir:

- Devletlerin egemen eşitliği ve egemenliğe saygı,
- Kuvvet kullanmaktan ya da güç kullanma tehdidinden sakınma,
- Sınırların dokunulmazlığı,
- Devletlerin toprak bütünlüğünün muhafazası,
- Uyuşmazlıkların barışçıl yollardan çözümü,
- İçişlerine müdahale etmemesi,
- Temel özgürlüklere ve insan haklarına saygı,
- Halkların eşit haklardan ve kendi geleceklerini tayin hakkından yararlanması,
- Devletlerarasında işbirliği,
- Uluslararası hukuktan doğan yükümlülüklerin iyi niyetle yerine getirilmesi¹⁵¹.

Bu on prensibi tamamlamak için de bilhassa askeri alanda, güven artırıcı bazı önlemler, mesela askeri manevraların önceden bildirmesi, manevraların bir takvime bağlanması, önceden bildirilen manevralar dışında başka manevraların yapılmaması, manevralara katılacak asker sayısının belirlenmesi, askeri gözlemcilerin manevralara çağırılması kabul edilmiştir¹⁵².

¹⁵⁰ AGİT Sonuç Bildirgesi, Helsinki 1975 <http://www.osce.org/helsinki-final-act?download=true> (11.03.2016)

¹⁵¹ Helsinki Nihai Senedinde yer alan Katılımcı Devletler Arasındaki İlişkilere Yol Gösteren İlkeler Hakkında Bildiri, 1 Ağustos 1975. <http://www.osce.org/helsinki-final-act> (11.03.2016)

¹⁵² Gündüz, 701.

1990 yılında Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı tarafından yayınlanmış Avrupa'da Konvansiyonel Silahlı Kuvvetler Hakkında Antlaşmasında¹⁵³ toprak bütünlüğü ilkesi de güvence altına alınmıştır. Sözleşmenin giriş kısmında, “devletlerin uluslararası ilişkilerinde, herhangi bir Devlet'in toprak bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı ya da Birleşmiş Milletler Şartı'nın amaç ve ilkeleriyle bağdaşmayan herhangi bir şekilde güç kullanmaktan veya kullanma tehdidinde bulunmaktan kaçınmak yükümlülüklerini” hatırlatılmıştır.

1990 yılında kabul edilen Yeni Bir Avrupa İçin Paris Şartı da toprak bütünlüğü ile ilgili düzenlemeler içermektedir. Mesela; Taraf Devletler Arasında Dostane İlişkiler kısmında;

“Birleşmiş Milletler Yasası uyarınca yükümlendiğimiz mükellefiyetler ve Helsinki Nihai Senedinin gerektirdiği taahhütlerimize uygun olarak herhangi bir devletin toprak bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı kuvvet kullanmak ya da kuvvet kullanma tehdidinde bulunmaktan ya da bu belgelerdeki ilke ve amaçlar ile bağdaşmayan diğer herhangi bir şekilde davranmaktan vazgeçmekteyiz”.

Lizbon'da 3 Aralık 1996'da Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı zirve toplantısında kabul edilen Lizbon Deklarasyonunda¹⁵⁴ toprak bütünlüğü ile ilgili önemli atıflar yapmıştır. Deklarasyonun 6. Paragrafında, “*Katılan herhangi bir Devletin toprak bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı uluslararası hukuka aykırı olarak güç kullanan veya tehdit eden devletlere katılımcı devletler tarafından yardım etmek*” yasaklanmıştır.

1999 yılı Kasım ayında yapılan, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı Zirve Toplantısında kabul edilen İstanbul Bildirgesinin¹⁵⁵ 16. paragrafına göre; “*katılan devletler egemenliği, toprak bütünlüğü ve siyasi bağımsızlığı tehdit edilen, bireysel ve toplu meşru savunma hakkı çerçevesinde destek arayan üye ülke ile AGİT*

¹⁵³ AGİT Avrupa'da Konvansiyonel Silahlı Kuvvetler Hakkında Antlaşması, 19 Kasım 1990. <http://www.osce.org/library/14087?download=true> (11.03.2016)

¹⁵⁴ Lizbon Deklarasyonu, 3 Aralık 1996. <http://www.osce.org/mc/39539?download=true> (17.03.2016)

¹⁵⁵ İstanbul Bildirgesi, 19 Kasım 1999. <http://www.osce.org/mc/17502?download=true> (17.03.2016) Ayrıca bakınız; 19 Kasım 1999 tarihinde imzalanan Avrupa'da Konvansiyonel Silahlı Kuvvetler Hakkında Antlaşmasının uyarlanmasına ilişkin antlaşması. <http://www.osce.org/library/14108?download=true> (17.03.2016)

yükümlülüklerine uygun olarak en kısa sürede danışmalarda bulunacakları” kayıt etmişlerdir.

1.2.2.3. Afrika Birliği

Afrika Birliği (AB), 55 Afrika Devletinin oluşturduğu bir birliktir. Afrika kıtasında yer alan Afrika ülkelerinin tek çatı altında toplandığı ve 1963 yılında kurulan Afrika Birliği Örgütü'nün ardılı olarak 2002 yılında oluşturulan uluslararası kuruluştur. Afrika Birliği Örgütü'nü kuran Şart¹⁵⁶, Habeşistan İmparatoru Haile Selassie'nin gayretleri ile 25 Mayıs 1963'te Etiyopya'nın başkenti Addis Ababa'da buluşan 32 bağımsız Afrika Devlet ve Hükümet Başkanları konferansı tarafından kabul edilmiştir. O sırada bağımsız olmayan Gambiya, Malavi ve Zambiya ile birlikte Portekiz ve İspanya'nın kıtadaki ülkeleri yer almamıştı. Daha sonra genişleyen yapı 2002 yılında 21 bağımsız ülke katılarak hem ismini hem de kurucu antlaşmasını değiştirerek bir anlamda yeniden kuruldu. 9 Temmuz 2011'de Güney Sudan, 54. Afrika Birliği üyesi oldu. 2017 Ocak ayında da Fas 55. Afrika Birliği üyesi olmuştur. Böylece Afrika kıtasında bulunan tüm devletler bu örgüte üye olmuştur¹⁵⁷.

Afrika Birliği Örgütünün 1963'te kabul edilen Şartının giriş kısmında toprak bütünlüğü ilkesinin önemli olduğundan bahsedilmiştir. Ayrıca Madde 2, paragraf 1 (c) 'de AB'nin amaçları arasında egemenliği, toprak bütünlüğü ve bağımsızlığı korumak olduğu belirtilmiştir. Madde 2, paragraf 3'de her devletin egemenliğine ve toprak bütünlüğüne saygı gösterme ve vazgeçilmez bağımsız var olma hakkı kayıt edilmiştir¹⁵⁸. Tüm Üye Devletlerin egemen eşitliği, Devletlerin içişlerine karışmama ilkeleri yanında toprak bütünlüğü ilkesi de 3. maddede yer almıştır.

Toprak bütünlüğü ile ilgili hükümler 2000 yılında kabul edilen Afrika Birliği'nin Kurucu Şartında¹⁵⁹ da yazılmıştır. Şartın 3. maddesinde Birliğin hedefleri, “egemenliğini, toprak bütünlüğünü ve üye devletlerin bağımsızlığını” savunmaktır. 4.

¹⁵⁶ Afrika Birliği'nin Örgütü Şartı, 1963. https://au.int/sites/default/files/treaties/7759-file-oau_charter_1963.pdf (11.05.2016)

¹⁵⁷ Afrika Birliği'nin Resmi Sitesi <https://au.int/en/memberstates> (10.05.2016)

¹⁵⁸ Afrika Birliği Örgütü Şartı, 1963. https://au.int/sites/default/files/treaties/7759-file-oau_charter_1963.pdf (11.05.2016)

¹⁵⁹ Afrika Birliği'nin Kurucu Şartı, 2000. https://au.int/sites/default/files/treaties/7758-treaty-0021_-_constitutive_act_of_the_african_union_e.pdf (12.05.2016)

maddesinde, “üye devletler, karşılıklı ilişkilerde egemenliğin eşitliğine ve bağımsızlığa kavuşmak için var olan sınırlarına saygı göstereceklerdir” denilmektedir.

1 Ocak 2005 tarihinde ABÖ üyeleri tarafından imzalanmış Afrika Birliği Saldırmazlık ve Ortak Savunma Sözleşmesi¹⁶⁰ 18 Aralık 2009’da yürürlüğe girmiştir. Bu Sözleşmenin giriş kısmında: “barış içinde birlikte yaşama, saldırmazlık, üye devletlerin iç işlerine müdahale etmeme prensiplerine saygıya dayanarak ve her devletin bireysel egemenliği ve toprak bütünlüğü ilkelerine karşılıklı saygı göstererek birleşik ve güçlü bir Afrika oluşturmayı” hedeflemiştir.

Madde 1, paragraf c’de saldırının tanımı yapılmıştır. Bu tanıma göre;” *Silahlı kuvvetin kasıtlı ve bilerek kullanılması veya bir devletin herhangi düşmanca davranışı, devletlerin bir grubu, devletlerin bir organizasyonu ya da devlet dışı aktör (ler) veya herhangi bir yabancı veya dış varlık tarafından bu sözleşmeye üye devletlerin egemenliğine, siyasi bağımsızlığına, toprak bütünlüğüne karşı davranışları hem AB’nin kurucu anlaşmasına hem de BM şartına uyumsuz davranışlardır*”.

Ayrıca bu Şartın 5. maddesinin b paragrafıyla her taraf devlete, kendi topraklarında hükümeti devirme için cesaret verici eylemleri, düşmanlık, saldırganlık ve üye devletin egemenliği ve toprak bütünlüğü ya da bölgesel barış ve güvenliği tehlikeye atan eylemlerin ortadan kaldırması için önleme hakkı verilmiştir.

1.2.2.4. Diğer Örgütler

Toprak bütünlüğü ilkesi koruyan hükümler diğer örgütlerin sözleşmelerinde de yer almaktadır. Mesela; Bağımsız Devletler Topluluğu Sözleşmesi, GUAM Sözleşmesi, NATO Anlaşması, Amerikan Devletleri Örgütü Sözleşmesi, Orta Amerika’da Demokratik Güvenlik Çerçeve Antlaşması, Güneydoğu Asya’da Dostluk ve İşbirliği Antlaşması ve İslam Konferansı Örgütü Şartı¹⁶¹ toprak bütünlüğüne özel önem veren ve atıf yapan bazı diğer bölgesel örgütler kurucu sözleşmelerindendir.

¹⁶⁰ Afrika Birliği’nin Saldırmazlık ve Ortak Savunma Sözleşmesi, 2005. https://au.int/sites/default/files/treaties/7788-file-african_union_non_aggression_and_common_defence_pact.pdf (15.05.2016)

¹⁶¹ Ayrıca bakınız, Batı Afrika Devletlerin Ekonomi Topluluğu Üyesi Ülkelerin (ECOW AS) Uyuşmazlıkların Önlenmesi, Yönetimi, Çözümü, Barışı koruma ve Güvenlik Mekanizması ile ilgili Protokolü, 1999. Güney Afrika Kalkınma Topluluğun (SADC) Siyaset, Savunma ve Güvenlik İşbirliği Protokolü, 2001. Bölgesel İşbirliği İçin Güney Asya Bölgesel Birliği sözleşmesi, 1986.

Bağımsız Devletler Topluluğu Sözleşmesi¹⁶², 22 Ocak 1993 tarihinde Minsk Şehrinde kabul edilmiştir. Sözleşmenin 3. maddesinde sayılan ilkeler arasında toprak bütünlüğü ilkesi de yer almıştır. Bu maddeye göre; devlet sınırlarının dokunulmazlığı teyit edilmiş, mevcut sınırların tanınması zorunlu kılınmış ve yasadışı toprak ilhak etmek ve devletlerin toprak bütünlüğünü parçalamaya yönelik herhangi bir eylem de reddedilmiştir.

23 Mayıs 2006'da Gürcistan, Ukrayna, Azerbaycan ve Moldova tarafından imzalanan GUAM Sözleşmesinin 2. maddesinde devletin egemenliği ve toprak bütünlüğü, sınırlarının dokunulmazlığı, içişlerine müdahale etmeme, evrensel olarak kabul edilmiş diğer ilkelere ve uluslararası hukukun normlarına saygı gösterme teyit edilmektedir¹⁶³.

NATO'nun (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü) temelini oluşturan antlaşma metni 12 ülkenin katılımıyla, Washington'da 4 Nisan 1949 tarihinde imzalanmıştır. Daha sonra katılan devletlerle üye sayısı 29'a ulaşmıştır. NATO Anlaşmasının 4. maddesine¹⁶⁴ göre; *“Taraflardan herhangi biri, Taraflardan birinin toprak bütünlüğü, siyasi bağımsızlığı ya da güvenliğinin tehdit edildiğini düşündüğü zaman, tüm Taraflar birlikte danışmalarda bulunacaklardır”*. Anlaşmanın 5. maddesinde toprak bütünlüğünden doğrudan söz edilmemiştir ancak dolaylı olarak onu korumuştur: *“Taraflar, Kuzey Amerika'da ya da Avrupa'da içlerinden bir veya daha çoğuna yöneltilecek silahlı bir saldırının hepsine yöneltilmiş bir saldırı olarak değerlendirilecek ve eğer böyle bir saldırı olursa BM Yasası'nın 51. Maddesinde tanınan bireysel ya da toplu öz savunma hakkını kullanacaklardır”*.

1948 yılında imzalanan Amerikan Devletleri Örgütü Sözleşmesinin 1. maddesinde taraf devletlerin dayanışmalarını sağlamak, işbirliklerini güçlendirmek, egemenliğini, toprak bütünlüğünü ve onların bağımsızlıklarını savunmak

¹⁶² Bağımsız Devletler Topluluğu Sözleşmesi, 1993. <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201819/volume-1819-I-31139-English.pdf> (10.07.2016)

¹⁶³ GUAM Sözleşmesi. <http://guam-organization.org/en/node/450> (10.07.2016)

¹⁶⁴ Kuzey Atlantik Antlaşması, 4 Nisan 1949. http://www.nato.int/cps/eu/natohq/official_texts_17120.htm (11.07.2016)

hedeflenmiştir¹⁶⁵. 1995'te ise Orta Amerika'da Demokratik Güvenliği Çerçeve Antlaşması¹⁶⁶ imzalanmıştır. Anlaşmanın 26. ve 46. maddelerinde Orta Amerika Ülkelerinin toprak bütünlüğü, egemenliği ve bağımsızlığı güvence altına alınmıştır.

8 Ağustos 1967 tarihinde Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) kurulmuştur. Daha sonra 1976'te Güneydoğu Asya'da Dostluk ve İşbirliği Antlaşması¹⁶⁷ imzalanmıştır. Antlaşmanın 2. maddesinde belirtilen temel ilkeler arasında bütün ulusların bağımsızlığı, egemenliği, eşitliği, toprak bütünlüğü ilkeleri yer almıştır. Ayrıca bu ilkelere karşılıklı saygı gösterme taahhüdü de kayıt edilmiştir.

1972 yılında İslam Konferansı Örgütü Şartı kabul edilmiş ve temel ilkeler arasına toprak bütünlüğü ilkesi de alınmıştır. Bu şart, 14 Mart 2008 tarihinde değişmiştir. Fakat toprak bütünlüğü ilkesine saygı tekrar güvence altına alınmıştır¹⁶⁸.

¹⁶⁵ Amerikan Devletleri Örgütü Sözleşmesi, 1948. Daha sonra 1967, 1985, 1992 ve 1993'te değişiklikler gerçekleşmiştir. http://www.oas.org/en/sla/dil/docs/inter_american_treaties_A-41_charter_OAS.pdf (15.07.2016)

¹⁶⁶ Orta Amerika'da Demokratik Güvenliği Çerçeve Antlaşması, 15 Aralık 1995. <https://www.state.gov/p/wha/rls/70979.htm> (15.07.2016)

¹⁶⁷ Güneydoğu Asya'da dostluk ve İşbirliği anlaşması, 24 Şubat 1976. <http://www.icnl.org/research/library/files/Transnational/1976Treaty%20.pdf> (15.07.2016)

¹⁶⁸ İslam Konferansı Örgütü Şartı, 14 Mart 2008. www.oic-oci.org/35cfm/english/res/35CFM-DW-RES-FINAL.pdf. (15.07.2016)

İKİNCİ BÖLÜM

SİRBİSTAN VE GÜRCİSTAN DEVLETLERİNDEKİ GELİŞMELERİN TOPRAK BÜTÜNLÜĞÜ İLKESİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Soğuk Savaş'ın nihayet bulmasıyla dünya haritası değişmiş, yeni devletler ortaya çıkmış ve bu değişim birçok etnik çatışmalara da neden olmuştur. Ancak toprak bütünlüğü ilkesi bakımından esas tartışma odağı, Sırbistan ve Gürcistan devletlerinin ülkelerinde ortaya çıkan yeni devletler olmuştur. Rusya'nın uyarılarına rağmen, öncelikle ABD, Kosova'nın bağımsızlığını tanımıştır. Abhazya ve Güney Osetya ise, ABD'ye rest olarak, Kosova örneği gösterilerek bağımsız birer devlet olarak Rusya tarafından tanınmıştır. Bu bakımdan, bağımsızlığını ilan eden bu devletlerin Sırbistan ve Gürcistan'ın toprak bütünlüğü bağlamında uluslararası hukuka göre geçerliliği, tartışılması gereken mesele olarak ortaya çıkmıştır¹⁶⁹.

2.1. SİRBİSTAN'IN TOPRAK BÜTÜNLÜĞÜ SORUNU VE KOSOVA

Kosova, 17 Şubat 2008'de Rusya Federasyonu'nun ve Sırbistan'ın bütün itirazlarına rağmen ABD'nin ve AB'nin desteğiyle bağımsızlığını ilan etti. Uluslararası toplum, Sovyet Birliğinin dağılma ve Yugoslavya'nın parçalanma sürecinde kendi kaderini tayin kavramı çerçevesinde, birlik Cumhuriyetleri'nin bağımsızlığını tanıırken, özerk cumhuriyet, özerk bölge ve benzer alt örgütlenmelerin bağımsızlığını tanımamıştı. Kosova'nın bağımsızlığını ilanı diğer ayrılıkçı bölgelerde büyük bir heyecan ve umut uyandırdığı gerçektir. Fakat Kosova'nın bağımsızlığını destekleyen Batılı devletler, Kosova'nın diğer ayrılıkçı bölgeler için emsal teşkil etmeyeceğini ileri sürerken Rusya, Çin, İspanya ve bazı ülkeler tam aksini iddia etmişlerdir. Rusya, toprak bütünlüğü ilkesine dayanarak Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmesi ve batılı devletler tarafından Kosova'nın bir devlet olarak tanınmasının, uluslararası hukuk ilkelerine aykırı olduğunu ve Sırbistan'ın toprak bütünlüğü ihlal ettiğini bildirmiştir¹⁷⁰.

¹⁶⁹ Murat Ercan, *Uluslararası Hukuk Normları Bağlamında Kırım Meselesi: Serf Determinasyon mu? İlhak mı?*, Bilecik, 2015, 100.

¹⁷⁰ Muharrem Taş, *Kosova'nın Bağımsızlık İlanının Kendi Kaderini Tayin Kavramı Çerçevesinde Değerlendirilmesi ve Abhazya Sorununa Muhtemel Etkileri*, (Yüksek Lisans Tezi), Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2009, 64.

2.1.1. Kosova Meselesi

Kosova, Sırbistan'ın güneybatısında, Karadağ, Arnavutluk ve Makedonya ile çevrelenmiştir. Yüzölçümü 10.908 kilometrekaredir. Başkenti Priştinadır. Nüfusu 1.883.018'dir ve bu nüfusun % 92,9'u Arnavutlar, % 1,6'sı Boşnaklar, % 1,5'u Sırlar, % 1,1'i Türklerden oluşmaktadır. Nüfusun % 95,6'sı Müslüman, % 2,2'si Katolik, % 1,5'i Ortodoks'tur. Kosova'da Arnavutça konuşulmakta olup, Sırpça ikinci resmi dil olarak kabul edilmiştir¹⁷¹.

Arnavutlar açısından, kendi ataları olarak kabul ettikleri İlliryalıların¹⁷² Slavlardan önce yerleştiğine ve dolayısıyla anavatanları olduğuna inandıkları Kosova, milli ve kültürel bir merkezdir¹⁷³. Sırlar ise Ortaçağ Sırp devletinin tarihî ve kültürel merkezi olarak algılamaktadır Kosova'yı¹⁷⁴. Bu sebeple Sırlar, Kosova'nın Ortaçağdan itibaren Sırp milletinin "beşiği" olduğunu ve Sırp halkının kolektif kimliğini yansıttığını düşünmektedir¹⁷⁵.

2.1.1.1. Tarihsel Süreçte Kosova

Kosova, Sırp tarihi ve ulusal kimliği için özel bir anlam taşır. Çünkü Ortaçağ Sırp Krallığı'nın kurulduğu yer ve merkezi Kosova idi. Ayrıca, Sırp Krallığının çöktüğü yer de Kosova olmuştur. 1389 Kosova Savaşını kaybeden Sırp Krallığı Kosova'dan çekilmiş ve bu toprakları Osmanlı İmparatorluğu'na kaptırmıştır. Sırlar, Kosova'yı ancak Balkan Savaşları sonunda 1912 tarihinde Osmanlı İmparatorluğundan geri alabilmişlerdir. Fakat Osmanlı İmparatorluğu egemenliği altında aşağı yukarı beş

¹⁷¹ Index Mundi http://www.indexmundi.com/kosovo/demographics_profile.html (17.01.2017)

¹⁷² İlliryalılar, Arnavutların antik çağdaki ismidir. Kelime anlamı "özgürler ülkesi" olan İllirya MÖ 2. yüzyıldan itibaren Roma İmparatorluğu'nun eyaleti oldu. <http://www.arnavut.com/ilirya-ve-ilirler/> (15.01.2017)

¹⁷³ Uğur Samancı, *Uluslararası Adalet Divanının Kosova'nın Bağımsızlık İlanına İlişkin Danışma Görüşü*, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 11, Sayı 2, İzmir 2009, 123-194, 125

¹⁷⁴ Friedrich Jürgen, *UNMIK in Kosovo: Struggling with Uncertainty*, Max Planck Yearbook of United Nations Law, Cilt 9, 2005, 229.

¹⁷⁵ Samancı, 126 (Calić, Marie-Janine, "Kosovo in the Twentieth Century: A Historical Account", Kosovo and The Challenge Of Humanitarian Intervention: Selective Indignation", Collective Action, and International citizenship, Eds.: Albrecht Schnabel & Ramesh Thakur, United Nations University Press, New York, Paris, Tokyo, 2000. 22, 23'den naklen)

yüzyıllık süre zarfında Kosova'daki Sırlar sürekli azalmış ve azınlık haline gelmişlerdir¹⁷⁶.

Kosova, Birinci Dünya Savaşı sonunda kazanan devletlerin katıldığı Paris Konferansında, 1 Aralık 1918'de kurulan Sırp - Hırvat - Sloven Krallığının bir parçası olarak kabul edilmiştir. Sırbistan, bir yanda sınırlarının ve ordusunun büyüklüğü ile diğer yandan hükümdarın Sırp ailesine mensup olması nedeniyle Sırp - Hırvat - Sloven Krallığında hâkim ülke konumuna gelmiştir. Ocak 1929 tarihinde tahta çıkan Kral Aleksander Karayorgieviç, parlamentoyu ve 1921 anayasasını feshederek idareye el koymuş, Ekim 1929 tarihinde Sırp egemenliğini belirginleştiren yeni bir anayasayla devleti “Yugoslavya Krallığına” dönüştürmüştür¹⁷⁷.

İkinci Dünya Savaşı'nda Yugoslavya Krallığının önemli bir bölümü Almanya'nın istilasına uğradı. Sırbistan'da bir işgal yönetim merkezi oluşturan Almanya, Kosova'yı İtalya'nın işgalindeki Arnavutluk'a verdi. Bu işgalin ardından yaşadıkları baskıya tepkili olan Kosovalı Arnavutlar faşist İtalya'yı desteklediler¹⁷⁸. Fakat Arnavutların Kosova'yı ellerinde tutma çabalarına rağmen Yugoslav Partizanları 1945 ilkbaharında Kosova'yı ele geçirdiler ve özerk bir il halinde Sırbistan'a eklediler.

Josip Broz Tito döneminde, 1963'te yeni anayasa yürürlüğe girdi. Anayasada ülkenin yeni adını “Yugoslavya Sosyalist Federe Cumhuriyeti” olarak yazıldı ve Yugoslavya'nın güney Slavların ulusal devleti olmadığı belirtiliyordu. 1963 Anayasasına göre federasyonun kurucu milletleri olarak tanımlanan Sırlar, Hırvatlar, Slovenler, Karadağlılar, Makedonlar ve Boşnaklara kendi kaderini tayin hakkı tanınmıştır. Bu hak aynı zamanda federe bu cumhuriyetlerin federasyondan ayrılma hakkını da içermekteydi. Ancak, ayrı bir devletleri olduğu için Yugoslavya'da millet statüsü elde edemeyen Kosovalı Arnavutlara kendi kaderini tayin hakkı anayasal olarak tanınmamıştı¹⁷⁹. 1974'te yapılan anayasa değişikliğiyle federal yapı içerisinde Kosova'nın yetkileri genişletildi. Düzenlemeye göre Kosova ve Vojvodina özerk

¹⁷⁶ Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi (TASAM) http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/800/kosovanin_bagimsizligi_surecin_tarihsel_analizi. (17.01.2017)

¹⁷⁷ Fatma Taşdemir, Pınar Yürür, *Kosova sorunu: Tarihi ve Hukuki Bir Değerlendirme*, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Cilt 1, 3/39, 135-152, Ankara 1999, 136- 137.

¹⁷⁸ Taşdemir, Yürür, 139, (Tanıl Bora, *Yugoslavya/Milliyetçiliğin Provokasyonu*, Birikim Yayınları, İstanbul, 1995, 82'den naklen)

¹⁷⁹ Şule Kut, *Balkanlar'da Kimlik ve Egemenlik*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Baskı.1, İstanbul, 2005, 150.

bölgeleri kuruldu ve bu bölgelerin yönetimleri Federal Başkanlığın sekiz üyesinden biri olarak federal seviyede cumhuriyetlerle müsavi statü elde ettiler. Fakat ayrılma hakları bu değişikliklerle de tanınmadı¹⁸⁰.

1980'lerin sonuna kadar Kosova, Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti içinde özerk bir cumhuriyet statüsündeydi. Kosova'nın çoğunluğu oluşturan Arnavut nüfusu, Arnavutça eğitim, Arnavutça medya gibi etnik yapı ve aidiyetini koruyan haklara sahipti. Ayrıca, 1980'lerin sonunda Sırp liderliği tüm Kosova'ya yayılan ve gerilla gibi paramiliter gruplar tarafından sürdürülen isyanlar karşısında, çok sert önlemler almıştı. Kosova'nın Özerk Cumhuriyet statüsü 1989'de kaldırıldı¹⁸¹ ve böylece Federasyondan teorik olarak ayrılacak bir cumhuriyete geçişi engellendi.

2 Temmuz 1990 tarihinde Sırp yönetim tarafından Kosova Parlamentosu feshedildi. Bu gelişme üzerine Kosova Meclisinin Arnavut vekilleri, bağımsız Kosova Cumhuriyeti'ni ilan ettiler ve devlet başkanlığına da İbrahim Rugova'yı getirdiler.¹⁸² Fakat Sırp'lar bunları tanımadı ve YSFC¹⁸³ dağıldıktan sonra da Kosova Sırbistan'a bağlı olarak kalmaya devam etti.

1996 Şubat ayında Kosova'nın bağımsızlığının silahlı mücadele ile gerçekleşebileceğine inanan bir grup ortaya çıktı¹⁸⁴. "Kosova Kurtuluş Ordusu" (UÇK) adı verilen bu grup tarafından gerçekleştirilen terör eylemlerinden dolayı dönemin YSFC başkanı Miloseviç onları bir terör örgütü olarak ilan etti ve Sırp askerleri ve polisinden UÇK'ya karşı harekete geçmelerini istedi¹⁸⁵.

Başlangıçta UÇK'yı terör örgütü olarak kabul eden ABD, 1998'den itibaren UÇK'yı kendi terör örgütleri listesinden çıkardı ve UÇK liderleriyle resmi diplomatik

¹⁸⁰ İbrahim Sarı, *Kosova'nın bağımsızlığının uluslararası sistem bağlamında değerlendirilmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2010, 64.

¹⁸¹ Uğur Bayıllıoğlu, *Uluslararası Adalet Divanı Kosova'nın Kendi Kaderini Tayin Hakkını Onayladı mı?* TBB Dergisi, 2011 (92) , 289.

¹⁸² Kut, 151.

¹⁸³ Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti, altı federe devletten oluşmaktaydı. Hırvatistan, Slovenya, Bosna-Hersek ve Makedonya artarda bağımsızlık ilan ettiler. Sırbistan ve Karadağ ise yeni bir anayasa hazırlayarak YSFC'nin adını 27 Nisan 1992'de "Yugoslavya Federal Cumhuriyeti" (YFC) olarak değiştirdiler. Mart 2003'te kabul edilen yeni Anayasa ile devletin YFC olan adını "Sırbistan ve Karadağ Federal Cumhuriyeti" olarak değiştirdiler. 3 Haziran 2006 günü ise Karadağ Meclisi bağımsızlık ilan etti ve böylece Sırbistan-Karadağ Federasyonu da sona ermiş oldu.

¹⁸⁴ Tüysüzöğlu, 32 (L. Doğan Tılıç, Kosova, Ümit Yayıncılık, Ankara, 1999, 133'den naklen)

¹⁸⁵ Göktürk Tüysüzöğlu, *Kosova'nın Bağımsızlığı ve Dünya Politikasına Etkileri*, (Yüksek Lisans Tezi), Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2008, 32 (USAK Balkan Studies, Independence of Kosovo and its Aftermath. 5'den naklen).

görüşmeleri başlattı. Batı Avrupa hükümetleri de benzer davranışı sergilediler. Batılı mühim basın-yayın araçları, UÇK'nın bizzat Batılı devletler tarafından silahlandırıldığı ve eğitildiği yönünde önemli haberler ve yazılar yayınladılar¹⁸⁶. 1998 yılına gelindiğinde, dönemin Sırbistan Başkanı Slobodan Miloseviç, Kosova Kurtuluş Ordusu tarafından yürütülen etnik isyana çok sert bir şekilde müdahale etti. Bu olaylar üzerine NATO, Sırbistan'a hava saldırıları başlatmıştır.

2.1.1.2. NATO Müdahalesinde Kosova

Kosova sorunu nedeniyle NATO'nun Yugoslavya müdahalesi, uluslararası hukuk bakımından kritik edilmesi ve vuzuha kavuşturulması icap eden birçok sorunu gündeme getirmiştir¹⁸⁷. Kosova sorunu uluslararası kamuoyu ve uluslararası hukuk açısından 1998'e kadar bir iç sorundur. Uluslararası hukukun yerleşik kuralları dairesinde, Kosova, Yugoslavya Federal Cumhuriyetinin bir parçası idi. Dolayısıyla, 1974 Anayasasıyla özerk olan Kosova'nın özerkliğinin 1989 yılında kaldırılması, Yugoslavya'nın ihtiyarı dâhilinde olduğu gibi, bundan sonra yaşanan gelişmeler de bir iç problem özelliği taşımaktadır¹⁸⁸. Açık bir iç silahlı kavganın cereyan ettiği ve insani hukuku ihlallerinin gerek mana gerekse büyüklük açısından Kosova'daki vaziyeti aştığı misallerde bile, problemin uluslararası özellik kazanmadığı ve bir iç problem olarak görüldüğü bilinmektedir¹⁸⁹. Kosova'nın uluslararası bir problem haline getirilmesinin tamamen siyasal bir tercih olduğu söylenebilir. Bu tercihin ilk emaresi, ABD Temsilciler Meclisinin 1995 yılında, Kosova'daki sert Sırp denetimi sona ermedikçe Yugoslavya'ya uygulanan yaptırımların kaldırılmaması gerektiğine yönelik kararıdır¹⁹⁰. Sorunun uluslararası örgütlerin gündemine oturması ise 1998'te başlamıştır.

Güvenlik Konseyi, 1998 yılında Kosova sorunu ile ilgili üç karar almıştır. 31 Mart 1998'de aldığı 1160 sayılı kararda, Sırpların sivillere ve barışçı göstericilere karşı silah kullanımını ve UÇK'nın terör eylemlerini kınamış ve her iki tarafı, problemi

¹⁸⁶ Caner Sancaktar, *NATO'nun Kosova Müdahalesi*, Kocaeli 2014, 137. www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-133-2014090914guvenlik-9.pdf (25.01.2017)

¹⁸⁷ Gökçen Alpkaya, *NATO Müdahalesi Üzerine Tartışma Metinleri*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Basımevi, N. 15, Ankara, 1999, 1.

¹⁸⁸ Alpkaya, 2.

¹⁸⁹ Alpkaya, 4.

¹⁹⁰ Alpkaya, 4. (Albert Sophie, Le droit international et le statut d'autonomie du Kosovo'dan naklen)

barışçıl ve diyalog yoluyla çözmeye davet etmiştir. 1160 sayılı kararın önemli bir noktası da, Güvenlik Konseyi'nin, Yugoslavya'nın toprak bütünlüğü ve egemenliği esas alınarak çözüm arayışına başvurulması çağrısıdır¹⁹¹. Güvenlik Konseyi, bu konu ile ilgili 23 Eylül 1998 yılında ikinci karar alarak Kosova'daki vaziyetin kötüleşmesinin bölgede sulh ve güvenliği tehdit ettiğini tespit ederek, bütün tarafları ve grupları ateşkese çağırmıştır¹⁹². Aynı zamanda Kosova'daki durumu gözlemlemesi için bir gözlemci gücünün¹⁹³ yerleştirilmesi için AGİT'i yetkilendirmiştir. Ancak bu kararlarda NATO dâhil herhangi bir harici gücün insani maksatlı veya başka bir maksada dönük askeri kuvvet kullanımı için görevlendirilmesi mevzu bahis değildir.

Süreç içerisinde, Amerikan, İngiliz, Alman ve Fransız hükümetleri, Kosova'da yoğun bir şekilde gerçekleştirilen insan hakları ihlallerini ve savaşı durdurmak amacıyla, Sırbistan'a Kosova'dan asker ve polisini geri alması için baskı uyguladılar. Bu baskı, Sırbistan'a askeri müdahale tehdidi anlamına gelmekteydi. Bunu da BMGK kararıyla yapma amacı vardı ve böylece Sırbistan'a dönük askeri müdahale, uluslararası hukuk ve uluslararası toplum gözünde yasallaşacaktı. Fakat veto yetkisi bulunan Rusya ve Çin, Konseyde, Sırbistan'a askeri müdahale fikrine net olarak karşı çıktılar¹⁹⁴.

Güvenlik Konseyi'nden Rusya dolayısıyla karar alamayacaklarını gören ABD ve diğer devletler, Kosova meselesini NATO'ya taşıdılar. 28 Eylül 1998'de "Kosova'da şiddet durdurulmadığı takdirde NATO'nun hava saldırısı düzenleyeceği" şeklinde bir kesin uyarı verildi¹⁹⁵. 1999 Şubat ayının başlarında ABD-İngiltere-Almanya-Fransa tarafından Kosova meselesi hususunda Güvenlik Konseyi haricinde görüşmeler yapılması önerildi. Sırbistan ve Rusya bu öneriye olumlu karşılık verince, Fransa'daki tarihi Rambouillet Kalesi'nde 6 Şubat 1999'de görüşmeler başlatıldı. Yapılan görüşmeler sonunda Amerikan, İngiliz ve Arnavut delegasyonları 18 Mart 1999'da "Rambouillet Antlaşması"nı imzaladılar. Antlaşma, siyasi ve askeri kısımdan

¹⁹¹ BM Güvenlik Konseyi Kararı, 1160 (1998) [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1160\(1998\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1160(1998)) (20.02.2017)

¹⁹² BM Güvenlik Konseyi Kararı, 1199 (1998) [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1199\(1998\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1199(1998)) (20.02.2017)

¹⁹³ Kosovo Verification Mission.

¹⁹⁴ Sancaktar, 140.

¹⁹⁵ Sancaktar, 140. (Christopher Williams, "Kosovo: A Fuse for the Lighting", *The Kosovo Crisis: The last American war in Europe?* Ed. Tony Weymouth, Stanley Henig, Reuters, London 2001, 27'den naklen)

oluşuyordu. Siyasi kısma göre; Kosova, YFC içinde özerk bölge olacak, bölgede özgür ve adil seçimler yapılacak, demokratik kurumlar oluşturulacak, (parlamento, cumhurbaşkanlık, başbakanlık) adil yargı sistemi kurulacak, azınlık ve insan hakları korunacaktı. Antlaşmanın askeri kısmında ise, bağımsız bir devletin kabullenmesi imkânsız hükümler yer alıyordu. Mesela: Kosova'ya 28,000 kişilik NATO kuvveti konuşlanacak, bölgenin emniyetini NATO sağlayacak, NATO güçlerine YFC sınırlarından manisiz geçiş hakkı verilecek gibi. 23 Mart'ta YFC Meclisi, Rambouillet Antlaşması'nın siyasi bölümünü kabul etti. Fakat YFC Meclisi, antlaşmanın askeri hükümlerini, Kosova'nın NATO tarafından işgali de dâhil olmak üzere, Sırbistan'ın ulusal egemenliğini ve bağımsızlığını ihlal ettiği gerekçesiyle reddetti¹⁹⁶.

Aslında Rambouillet Antlaşması, YFC'ye sunulan bir "savaş ultiyatomu" idi. Sırbistan ya antlaşmanın her iki bölümünü de kabul edecekti ya da savaşa girecekti. Bu süreçte Yugoslavya iki kez Güvenlik Konseyine başvurarak egemenliğini kısıtlayan NATO tehdidine karşı tedbir almasını istemişti. İlki 1 Şubat, ikincisi ise 17 Mart 1999'da yapılan bu başvurular herhangi bir sonuca ulaşmamıştır¹⁹⁷. Sırbistan'ın Antlaşmayı bir bütün halinde kabul etmemesi üzerine NATO güçleri 24 Mart 1999 günü, saat 19.00'da Sırbistan'a hava taarruzu başlattı. Müdahaleye 15 NATO ülkesi¹⁹⁸ ve Arnavutluk iştirak etti. UÇK güçleri taarruz esnasında NATO'yla beraber hareket ettiler¹⁹⁹.

Savaş süresince NATO uçakları tarafından yalnız askeri değil, aynı zamanda sivil hedefler de bombalandı: Okullar, enerji istasyonları, köprüler, devlet televizyonu binası, hastaneler, evler, bazı siyasi parti binalar ve Zastava Otomobil Fabrikası gibi Sırbistan sanayisinin diğer önemli fabrikaları. Ağır bombardımana fazla mukavemet gösteremeyen YFC yönetimi, NATO'nun isteklerini Haziran başlarında kabul etmek zorunda kaldı. Buna karşılık NATO, bombardımanı 10 Haziran 1999'da sona erdirildi²⁰⁰.

¹⁹⁶ Rambouillet Sözleşmesi 1999 <http://www-personal.umich.edu/~lormand/agenda/9905/16.pdf> (20.03.2017)

¹⁹⁷ <https://www.mfa.gov.yu> (20.03.2017)

¹⁹⁸ Saldırıya katılan devletler Kanada, Belçika, Çek, , Fransa, Danimarka, Lüksemburg, Almanya, Portekiz, İtalya, Hollanda, Norveç, İngiltere, İspanya, Türkiye, ve ABD idi. NATO üyesi olan Yunanistan ise bu saldırıya karşı çıkmıştı.

¹⁹⁹ Sancaktar, 142.

²⁰⁰ Sancaktar, 143.

NATO operasyonunun, Güvenlik Konseyi'nin kendi uhdesinde aldığı bir karar doğrultusunda yapılan bir müdahale olmadığı ortadadır. Güvenlik Konseyi zaten, Kosova'daki vaziyetin uluslararası sulh ve emniyeti tehdit ettiğini ortaya koymuş, fakat BM Şartı'nın 42. maddesiyle verilmiş görev çerçevesinde silahlı güç kullanılmasını kapsayan herhangi bir önlem alınmasına karar vermemiştir. Bu kapsamda NATO'nun Yugoslavya'ya operasyonunun, BM Antlaşmasının apaçık ihlal ettiği ve BM hukuku dairesinde bir saldırı olarak değerlendirebileceği ortaya çıkmaktadır²⁰¹. NATO'nun saldırısı sadece BM Antlaşması'na değil, kendi kurucu antlaşmasına da aykırıdır. Antlaşmanın 1. maddesinde taraflar, uluslararası ilişkilerinde BM'nin amaçlarına aykırı olacak şekilde güç kullanmadan ya da tehdidinden kaçınırlar, hükmü yer almaktadır. Ayrıca antlaşmanın 5. maddesinde taraflardan herhangi birine yönelik tehdide veya silahlı saldırıya yönelik hükümler bulunmakta ve ortak yasal savunma sorumluluğu düzenlemektedir. Şayet böyle bir saldırı olursa BM Antlaşması'nın 51. maddesinde tanınan bireysel veya toplu meşru müdafaa hakkını kullanarak, emniyeti sağlamak ve korumak için bireysel veya diğerleri ile birlikte, silahlı kuvvet kullanımı dâhil gerekli görülen önlemleri, saldırıya uğrayan taraf ya da taraflara yardımcı olmak üzere alınacaktır²⁰². Oysaki Yugoslavya NATO üyelerinden birisine saldırı gerçekleştirmemiştir. Görüldüğü üzere, NATO'nun gerek kuvvet kullanma tehdidi, gerekse saldırı başladıktan sonraki eylemleri Kuzey Atlantik Antlaşmasına dayanmamaktadır. Böylece NATO'nun saldırısı hem BM Antlaşması'na hem de kendi kurucu antlaşmasına da aykırıdır.

2.1.1.3. Kosova'nın Bağımsızlığına Giden Süreç

3 Haziran 1999'da Yugoslavya, sunulan barış planını kabul etmiştir. 9 Haziran 1999 tarihinde Yugoslavya ve NATO arasında imzalanan Kumanovo Antlaşması²⁰³ neticesinde, Yugoslavya askeri ve polisi Kosova'dan geri çekilmiştir. Güvenlik Konseyi 10 Haziran 1999'da aldığı 1244 sayılı karar ile uluslararası güvenlik güçlerinin Kosova'ya yerleşmesini onaylamıştır. Bu kararında, aynı zamanda “ *tüm üye devletler Yugoslavya Federal Cumhuriyetinin ve bölge devletlerin toprak bütünlüğünü Helsinki Son Senedi ve ek 2 Protokolü uyarınca taahhüt eder*” diye vurgu yapılmıştır.

²⁰¹ Alpkaya, 10.

²⁰² NATO Anlaşması. http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm (20.01.2016)

²⁰³ <http://www.nato.int/kosovo/docu/a990609a.htm> (20.01.2016)

Ayrıca bu karar ile Kosova'yı idare etmek üzere UNMIK²⁰⁴ kurulmuş ve Kosova'da güvenliği sağlamak üzere NATO liderliğindeki KFOR²⁰⁵ görevlendirilmiştir²⁰⁶. KFOR, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 1244 sayılı kararından iki gün sonra, 12 Haziran 1999'da Kosova'ya girmiştir.

1244 sayılı karar ile kurulan UNMIK bazı düzenlemeleri başarıyla gerçekleştirmiştir: Demokratik kurulum, farklı etnik topluluklar arasında diyalog sağlanması, kanunlara uygun yönetimin sağlanması, bağımsız yönetime geçilmesi, mülkiyet haklarının garanti altına alınması, ekonominin düzeltilmesi, kültürel varlıkların korunması, azınlıkların haklarının korunması ve geliştirilmesi, hareket serbestliği²⁰⁷ gibi. Fakat özellikle farklı etnik topluluklar arasında iletişimin kurulması konusunda başarı sağlanamamıştır.

Uluslararası yönetim altında bağımsız bir örgütlenme içine girilen Kosova'nın yönetim anlamında yaşanan belirsizliğin daha uzun süre devam etmeyeceğinin anlaşılması üzerine BM Güvenlik Konseyi 24 Ekim 2005 tarihinde Kosova'nın nihai statüsü ile ilgili olarak müzakereler başlatılması kararını almıştır²⁰⁸. Bu görüşmelerde Kosova'nın en son statüsünün ne olacağı tartışmaya açılmıştır. Arnavutlar bir taraftan “tam bağımsızlık” isterken, Sırbistan, Kosova için “geniş ve demokratik özerklik” önermiştir²⁰⁹. Şubat 2006'da bir yıldan fazla sürecek olan müzakereler fiilen başlamıştır. Dönemin BM Genel Sekreteri Kofi Annan, Finlandiya eski Cumhurbaşkanı Martti Ahtisaari'yi 2006 başında “BM Kosova Elçisi” olarak görevlendirmiş ve Mart 2007 tarihine gelindiğinde Martti Ahtisaari, BM Genel Sekreterine Kosova'nın nihai statüsünü belirlemek amacıyla bağımsızlık içeren bir “Kosova (Ahtisaari) Planı” sunmuştur²¹⁰. Sırbistan ve Kosova hükümetlerine sunulan Plana göre, Kosova'ya bayrak, milli marş, anayasa ve en önemlisi uluslararası anlaşmalar yapma hakkı ve

²⁰⁴ United Nations Mission in Kosovo, (Birleşmiş Milletler Kosova Geçici Yönetimi).

²⁰⁵ Kosovo Force'un kısaltılmış halidir. NATO'nun Kosova'da güvenliği sağlamak için oluşturduğu yaklaşık 15 bin askerden oluşan bir askeri birliktir.

²⁰⁶ Güvenlik Konseyi'nin kararı 1244 (1999). [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1244\(1999\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1244(1999)) (23.06.2017)

²⁰⁷ Jean D'Aspremont, *Regulating Statehood: The Kosovo Status Settlement*, Leiden Journal of International Law, Cilt 20, 649–668, Birleşik Krallık 2007, 650. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1265529 (20.01.2016)

²⁰⁸ <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Kos%20SPRST%202005%2051.pdf> (20.01.2016)

²⁰⁹ Sancaktar, 144.

²¹⁰ Sancaktar, 144.

uluslararası örgütlere üye olma hakkı veriliyordu. Ayrıca 1999 yazıyla birlikte bölgede bulunan KFOR ve UNMIK ise Kosova’da kalmaya devam edecekti. Kosova, uluslararası kuruluşların denetiminde ve gözetiminde aşamalı bir şekilde bağımsızlığa doğru yürüyecekti²¹¹.

Başta ABD olmak üzere Batılı devletler ve Kosova hükümeti Ahtisaari Planı’nı itirazsız kabul ettiler. Fakat Sırbistan temsilcileri planı reddedeceklerini ve Kosova’nın, Sırbistan’ın bir parçası olduğunu ve Sırbistan’ın “toprak bütünlüğünü ve egemenliğini” parçalayan planın, BM Antlaşması’na tezat oluşturduğunu ve bu sebeple uygulanmasının “uluslararası hukuk açısından imkânsız” olduğunu ileri sürdüler. Kosova hükümeti ise, bağımsızlık haricinde her hangi bir çözüm önerisinin kabul edilemez olduğunu açıkladı²¹².

ABD, AB ve NATO ittifakında destek bulan bu plan temelinde BM Güvenlik Konseyi’ne götürülmek üzere karar tasarısı üzerinde çalışılmaya başlanmıştır. Karar tasarısı Kosova’ya bağımsızlık kapısı açtığı için, Güvenlik Konseyi daimi üyesi ve veto yetkisine malik olan Rusya, Sırbistan’ın reddettiği planlara kendisinin de karşı koyacağını açıkladı²¹³. ABD-İngiltere-Almanya-Fransa’dan destek alan Kosova Meclisi ise, temmuzda, BM’nin yürüttüğü Kosova sürecinin başarısız olduğunu dile getirdi ve sene sonuna kadar bağımsızlık ilan edileceğini duyurdu. Bu durumun ardından Kosova’nın gelecekteki statüsüne ile ilgili müzakereler AB, ABD ve Rusya temsilcilerden oluşan Troyka tarafından yeniden başlatıldı. Fakat 10 Ağustos 2007 tarihinde fiilen başlayan müzakereler, 10 Aralık 2007 tarihinde bir sonuç alınamadan sona ermiştir²¹⁴. Böylece Kosova’nın bağımsızlık ilan etmesinin yolu açılmıştır.

2.1.1.4. Kosova’nın Bağımsızlığını İlan Etmesi

Kosova halkının temsilcileri sıfatıyla hareket eden Kosova Meclisi 17 Şubat 2008 tarihindeki olağanüstü toplantıda Sırbistan’dan ayrıldığını ve bağımsızlığını ilan ettiğini ifade eden bir bildirge²¹⁵ açıkladı. Böylece, uluslararası güçler arasında

²¹¹ <http://www.ciel.usj.edu.lb/docs/CR/Kosovo/planaht.pdf>. (20.01.2016)

²¹² Sancaktar, 145.

²¹³ Sancaktar, 145.

²¹⁴ Sancaktar, 146.

²¹⁵ Kosova Bağımsızlık Bildirgesi http://www.assembly-kosova.org/common/docs/Dek_Pav_e.pdf. (25.01.2016)

çekişmelere sahne olan²¹⁶ Kosova, Balkanlar'ın yeni devleti olarak ortaya çıktı ve bu devletin kurulmasının uluslararası hukuka uygunluğu büyük bir tartışmaya yol açtı. Kosova üzerinde fiilen olmasa da hukuken egemenliği devam eden Sırbistan ise bağımsızlık bildirisini reddetmiştir²¹⁷. Sırbistan Başbakanı Vojislav Koštunica bağımsızlık ilanı sonrasında radyo ve televizyonlardan naklen yayınlanan konuşmasında şunları söylemişti:

“Avrupalı yandaşlarıyla birlikte bu şiddetin sorumlusu olan ABD Başkanı, Sırp tarihine kara harflerle yazılacaktır. Bugün 17 Şubat'ta, NATO kontrolündeki Kosova kukla devleti, Sırbistan toprakları üzerinde yasa dışı biçimde ilan edildi. Bu bir şiddet eylemidir. Siyasi tahribatçı, acımasız ve ahlaksız ABD, bu benzersiz yasa dışılığı yarattı ve görüşlerini kabul ettirerek AB'yi aşağıladı. ABD, gücü, hukukun üzerinde tuttuğunu ve kendi çıkarları için uluslararası hukuku ihlal etmeye hazır olduğunu gösterdi. ABD ve AB, uzun vadede olup biteceklerin ve sonuçlarının sorumlusu olacaktır. Sırbistan aşağılanmayı ve güce boyun eğmeyi reddediyor”²¹⁸.

Bildirgenin ilan edilmesi sonrasında Sırbistan, BM Genel Sekreterine, bu bildirinin Sırbistan topraklarının bir parçasının zorla ve tek taraflı olarak ayrılmasını ifade ettiğini ve bunun uluslararası hukuk düzeyinde hukuki etkiler doğurmayacağını beyan eden bir karar aldığını bildirmiştir. Sırbistan'ın talebi üzerine 18 Şubat 2008 tarihinde BM Güvenlik Konseyi olağanüstü toplanmıştır²¹⁹. Toplantıda, Sırbistan Başkanı bağımsızlık bildirisinin uluslararası hukuka ve 1244 sayılı kararına aykırı olduğunu ve Sırbistan'ın kararı tanımadığını açıklamıştır. Bu görüşler Rusya tarafından da onaylanmış fakat ABD, İngiltere, Fransa ve diğer üye devletler, Kosova'nın tanınması lehine görüş bildirmiştir²²⁰. Böylece BMGK daimi üyelerinin

²¹⁶ Sarı, 94.

²¹⁷ Mindia Vashakmadze, Matthias Lippold, Nothing But a Road Towards Secession'? – The International Court of Justice's Advisory Opinion on Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo, Goettingen Journal of International Law, Cilt. 2, No. 2, 2010, 621.

²¹⁸ Anadolu Ajansı Haber Akademisi <http://aa.com.tr/tr/haberakademisi> (25.01.2016)

²¹⁹ Samancı, 144.

²²⁰ Bayıllıoğlu, 291.

Kosova sorunu hakkında siyasî yaklaşım farklılıkları nedeniyle Kosova'nın tek taraflı bağımsızlık bildirisiyle ilgili herhangi bir karar alınamamıştır.

2.1.1.5. Kosova'nın Bağımsızlık İlanının Sonuçları ve Tetkiki

Sırbistan bir taraftan AB üyeliğini hedeflerken, diğer taraftan toprak bütünlüğü kapsamında Kosova'nın bağımsızlık ilanına karşı bir politika izlemektedir. AB ise Kosova'nın bağımsızlığının Sırbistan tarafından tanınmasını istemekte, ancak yine de Sırbistan'ın AB hedefinden de kopmamasını istemektedir. Sırbistan elbette Kosova'nın kendi toprakları olduğunu ileri sürmekte ve bunun için gayret de göstermektedir. Fakat Sırbistan Kosova'nın bağımsızlığının geri alınmasının çok zor olduğunu da kuvvetle muhtemel olarak görmektedir²²¹.

Önemli sayıda NATO üyesi devletin Kosova'nın bağımsızlığını tanınması, Sırbistan'ın NATO ile gelişme ihtimali bulunan ilişkilerini de negatif yönde etkilemiştir. Sırbistan, NATO'nun Kosova'nın bağımsızlığından yana tavır alması ve 1999 yılında Sırbistan'ın NATO tarafından bombalanması ile doğal olarak Kosova'nın bağımsız olması arasında güçlü bağlantılar kurmaktadır²²². Bu sebeple, Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmesinden hemen önce Sırbistan Parlamentosu, NATO ile ilişkilerini askıya alan bir karar çıkartmıştır²²³.

Sırbistan etnik açıdan karışık bir ülkedir. Kosova sınırına yakın olan Preşovo Vadisinin özellikle Preşovo, Bujanovats ve Medveca belediyelerinde ve bunların çevresindeki yerleşkelerde nüfusun önemli bir bölümünü Arnavutlar oluşturmaktadır²²⁴. Sırbistan tarafından Preşovo Vadisi sorunu çözülmedikçe, Sırbistan içinde ikinci bir Kosova problemi doğabileceği değerlendirilmektedir. Bilhassa Sırbistan'ın AB'ye tam üye olamaması durumunda, ekonomik durumu kötü olan Preşova Arnavutlarının yönünü tamamen Kosova'ya çevirmesi ve bölgede tekrar askeri ve politik manada mücadelenin start alması olasılık dâhilindedir²²⁵.

²²¹ Sarı, 97-99.

²²² Sarı, 99.

²²³ Sırbistan'ın Ulusal Meclisi Resmi Sitesi <http://www.parlament.gov.rs/national-assembly.467.html> (10.01.2016)

²²⁴ Can Karpat, Güney Sırbistan: İkinci bir Kosova mı? <http://www.axisglobe.com/article.asp?article=698> (10.11.2015)

²²⁵ Sarı, 100.

Kosova'nın bağımsızlığın ilanı birçok ülkelerdeki ayrılıkçı bölgelerin bağımsızlık isteğine cesaret vermiştir. Kosova'nın bağımsızlığının etkilerinin en çok hissedildiği devletlerden birisi Bosna-Hersek olmuştur. Çünkü Bosna-Hersekli Sırp, başından itibaren, Kosova'yı kendi hudutları dâhilinde tutmaya çalışan Belgrad tarafından uluslararası milletlere karşı bir koz olarak kullanılmıştır. Bosnalı Sırp Saraybosna'yı değil, Belgrad'ı başkent olarak kabul etmekte ve Sırbistan'la gittikçe artan bir şekilde özel münasebetler geliştirmektedir. Kosova'nın bağımsızlık ilan etmesinden önce Sırp siyasetçiler, Kosova bağımsızlık ilan ederse, Bosnalı Sırp'ların da bağımsızlık isteyecekleri yönünde bir madde getirilmesi konusunda çağrıda bulunmuşlardır. Kosova'nın bağımsızlığından dört gün sonra ise Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Parlamentosu, şayet Kosova geniş bir uluslararası kabul görme elde ederse, Sırp Cumhuriyeti yöneticilerine Bosna Hersek Cumhuriyetinden ayrılma hususunda referanduma gitme selahiyeti vermiştir. Sırp Cumhuriyeti Meclisinin açıklamasında, Kosova'nın bağımsızlığı yalnız tehlikeli bir örnek değil, aynı zamanda yeni bir hak da doğurmaktadır²²⁶.

Yunanistan, Bosna Savaşı'nda olduğu gibi, Kosova'nın bağımsızlığı konusunda da diğer batılı devletlerden farklı bir tutum takınmıştır. Yunanistan'ın AB ülkelerinin ortaya koyduğu tutumlardan farklıca, Sırbistan'ın toprak bütünlüğünü desteklemesinin arkasında, bölgede ortaya çıkabilecek hudut değişikliklerinin kendisini de etkileyebileceği korkusu yatmaktadır²²⁷. Sırbistan ile olan yakınlığı haricinde Atina, bağımsız Kosova'nın Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne emsal teşkil edebileceğinden de kaygılanmaktadır. Ek olarak, kendi hudutları içinde var olan beş yüz binden fazla Arnavut'un varlığını sistemli bir şekilde kabul etmeyen Yunanlı yöneticiler, Kosova'nın bağımsızlığıyla Yunanistan'daki Arnavutların da bazı hak taleplerinde bulunabileceklerinden endişelenmektedir²²⁸.

Kosova'nın bağımsızlık ilanının etkilerinin en çok hissedildiği ülkelerden biri de Gürcistan'dır. Gürcistan, bağımsız Kosova'nın kendi topraklarında bulunan ayrılıkçı bölgelerine (Abhazya ve Osetya) emsal teşkil edebileceğinden de endişelenmekteydi

²²⁶ Sarı, 103-104.

²²⁷ Sarı, 110-111

²²⁸ Erhan Türbedar, *Kosova Düğümü Çözülüyor mu?* <http://www.asam.org.tr/temp/temp441.pdf>, (10.04.2017)

ve bu endişe 2008 Ağustos ayının sonunda Rusya tarafından her iki bölgenin bağımsız ülke olarak tanınması ile gerçeğe dönüşmüştür.

Kosova'nın bağımsızlık ilanı, Kosova'nın kendi içinde de sorunlara yol açmıştır. Bağımsızlık ilanından sonra görülen en büyük sorunlardan biri, ülkedeki Sırpların yaşadığı yerlerdeki devlet otoritesine karşı yerel yönetimlerin sergiledikleri tutumdur. Sırpların elindeki bu belediyeler de, bağımsızlığını ilan etmesine rağmen Kosova, anayasal yetkileri uygulayamamıştır²²⁹. Bu bölgelerdeki Sırp, Kosova gibi self-determinasyon prensibine dayanarak bağımsızlık istemektedir. Bu yüzden de Priştine hükümeti bölgede söz sahibi olmaktan tamamen vazgeçerek, yönetimi AB tarafından yönetilen, EULEX²³⁰ ve yerel Sırp polisine bırakmıştır²³¹. Böylece Kosova'nın bağımsızlığından sonra Sırpların bölgede paralel belediyeler ve devlet kurumları oluşturulduğu ve temayüllerinde Belgrad'ın kararlarının etkili olduğu görülmektedir. Kosova Cumhuriyeti Hükümeti ise, Kosova topraklarının bir bütün olduğunu ve bu topraklar içerisinde ayrımcı taleplerin kabul göremeyeceğini belirtmektedir²³².

2.1.2. Kosova'nın Bağımsızlık İlanının Değerlendirilmesi

17 Şubat 2008 tarihinde gerçekleştirilen Kosova'nın bağımsızlık ilanını müteakiben, söz konusu bağımsızlığın ilanına ilişkin ciddi tartışmalar ortaya çıkmıştır. Uluslararası aktörler bu ilanı müteakip ciddi reaksiyon göstermişlerdir. Kosova'nın bağımsızlık ilanının hukuki altyapısı tartışılmaya başlanmış, bu kapsamda Uluslararası Adalet Divanı'na da başvurulmuştur.

2.1.2.1. Kosova'nın Bağımsızlığına İlişkin Uluslararası Aktörlerin Yaklaşımı

NATO müdahalesinden sonra Kosova sorunu salt Sırbistan ile Kosova arasında bir problem olmaktan çıkarak, ABD ile Rusya ve hatta Batılı ülkeler ile Rusya arasında bir probleme dönüşmüştür. Özellikle ABD, Kosova'nın bağımsızlığının uluslararası arenada en ciddi savunucusudur. ABD'nin Kosova'nın bağımsızlığı konusunda bu

²²⁹ Can Karpat, *Ötekiler: Arnavut Olmayanların Kosova'sı*, AIA Türkiye ve Balkanlar Masası, Özel Notlar, 2010, 2.

²³⁰ European Union Rule of Law Mission in Kosovo.

²³¹ Uluslararası Strateji ve Güvenlik Araştırmaları Merkezi <http://www.usgam.com/index.php?l=800&cid=540&bolge=11> (15.04.2017)

²³² Sibel Akgün, *Kosova'da Yeniden Yapılandırma Çalışmaları Kapsamında Bugünkü Durum*, Akademik Bakış, Cilt 5 Sayı 10, 249-268, 2012, 259.

denli ısrarcı olmasının arkasında, Sırbistan'a göre, Balkanlar'da, Rusya'nın hinterlandında kendi kontrolünde olacak yeni bir "NATO devletinin" oluşturulması çabası vardır. Bu iddia, özellikle Ahtisaari raporunun 11. ekinde ifadesini bulan yeni devletin NATO kapsamında korunmasına ilişkin görüşe dayandırılmaktadır²³³.

ABD, Balkanlar'da bozulan istikrarın ancak Kosova'nın bağımsızlığı ile sağlanabileceği tezini savunmaktadır. Ancak istikrar arayışının arkasındaki hedefleri de görmek gerekir. Batı Avrupa devletlerinin enerji kaynaklarına güvenli ve sürekli ulaşımın sağlanmasında Kosova'nın bir üs görevi görmesinin yanında, Rusya'yla Avrupa'nın arasında doğal bir tampon görevi gören Balkanların batılı bir çerçevede istikrara kavuşması, Avrupa'nın güvenliği için de son derece önemlidir. Bu sebepledir ki ABD, Kosova'nın bağımsızlığını savunurken Avrupa'nın güvenliğini de öne çıkaran bir söylem kullanmaktadır²³⁴. Kendi kontrolünde ortaya çıkacak bir Kosova devleti, bütün Balkanlar'ın siyasi yapısında söz sahibi olmayı da kolaylaştıracaktır²³⁵. Öte yandan, Kosova'nın bağımsızlığının süper güç ABD tarafından tanınması, ayrımcı azınlıklar arasında ABD'nin albenisini artırmış ve onların bağımsızlıklarına kavuşabilmeleri için, nasıl bir desteği sağlamaları hususunda yol gösterici olmuştur²³⁶.

Rusya, Kosova sorununun ortaya çıkmasından itibaren net şekilde olumsuz tavır sergilemiş ve bağımsızlığa net bir şekilde karşı çıktığını belirtmiştir²³⁷. Bu muhalefetin en önemli sebeplerinden birisi de, Rusya'nın değişik ırklardaki milletleri kendi içinde muhafaza etmesidir. Kosova'nın bağımsızlığının, Rusya'daki ayrılıkçı faaliyetleri de teşvik edebileceği düşünülmektedir. Bu sebeple Rusya, Kosova'nın bağımsızlık arayışlarına engel olarak, kendi içindeki ayrılıkçı hareketleri de engellemek istemektedir²³⁸. Kendi içerisinde benzer ayrılıkçı talepler olan Çin de aynı gerekçelerle Kosova'nın bağımsızlık sürecine karşı çıkmaktadır. BM Güvenlik Konseyi'nin beş daimi azalarından olan Rusya ve Çin, Kosova'nın bağımsızlığının Birleşmiş Milletlerce kabul edilmesinin önündeki en büyük engeli teşkil etmektedirler²³⁹.

²³³ ASAM. <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=1982&kat1=1&kat2=> (23.06.2017)

²³⁴ Numan Baş, *Kosova Sorununun Ortaya Çıkışı ve Balkanlar Üzerine Etkileri*, , Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta 2009, 62.

²³⁵ Baş, 63.

²³⁶ Baş, 63.

²³⁷ Sarı, 116.

²³⁸ Baş, 66.

²³⁹ Baş, 67.

Kendi iç politik sorunlarının yanında, uluslararası arenada yeniden etkin bir güç konumu geliştirme amacı da, Rusya'yı Kosova'nın bağımsızlığına karşı çıkmaya sürüklemiştir. Rusya Dışişleri Bakanı Sergei Lavrov'un 3 Eylül 2007 tarihinde yaptığı, Rus dış politikasının ödün vermeyeceği iki kırmızı çizgisinden birinin Kosova olduğu ve bu hususta evrensel bir kuvvet olarak sonuç sürecini etkilemeye devam edecekleri yönündeki açıklaması, Rusya'nın bu soruna ne kadar önem verdiğini göstermektedir²⁴⁰. Zira Batı'da daha çok, enerji kaynakları pompalayan petrol istasyonu gözüyle bakılan Rusya, artık “kurallara uyan ülke” değil de, “kuralları belirleyen ülke” olmayı istemektedir²⁴¹.

AB senelerce Kosova'nın bağımsızlığına yönelik müspet açıklamalardan kaçınmıştır. Bundan dolayı, Kosovalı Arnavutlar yakın zamana kadar AB'ye pek olumlu bakmamıştır. Brüksel, kendi geleceklerine yön verme hakkına sahip olan Karadağ'ın dahi Sırbistan'dan ayrılmasını istememiştir. Karadağ'ın bağımsızlığının en mühim etkileri, Kosova problemi üzerinde hissedilmiştir. Çünkü Karadağ'ın Sırbistan'dan ayrılmasıyla birlikte Kosovalıları Sırbistan ile bir arada yaşamak konusunda razı etmek iyice olanaksız hale gelmiştir²⁴². AB için de Fransa ve Almanya gibi mühim devletlerin Kosova'nın nihai mevkisinin tespitinde ABD ve İngiltere'nin başta olduğu diplomatik süreçten yana olmaları İngiltere'nin elini rahatlatmıştır. Balkanlarla ilişkili bu mühim dış politika mevzuunda AB'de Kosova'yı tanımayı kabul etmeyen devletler (İspanya, Yunanistan) de bulunmasına karşın, AB içindeki birlik havasının bozulmaması da bir dış politika zaferi olarak algılanmıştır²⁴³.

AB'nin Kosova'nın bağımsızlığını desteklemesinin nedenlerinden ilki, AB'nin her şeyden evvel Avrupa'daki problemlerde öncü olmak istemesidir. İkincisi, Kosova problemi gibi bunalımlar Ortak Avrupa Güvenlik ve Dış Politikası oluşturulabilmesi için önemli durumlardır. Kosova bunalımı da AB'nin hem kendilerine, hem de dünyaya karşı tek yürek olabileceğini ispatlayan bir durumdur. Üçüncüsü, AB'nin devlet hudutları Kıbrıs adasına kadar giderken, hemen yanında bulunan Balkanları

²⁴⁰ <https://www.haberler.com/kalkan-ve-kosova-rus-kirmizi-cizgileri-haberi/> (05.07.2017)

²⁴¹ İlyas Kamalov, *Rusya ve Kosova Sorunu*. <http://www.asam.org.tr> (05.07.2017)

²⁴² Erhan Türbedar, *Büyük Finalde Kosova* <http://www.bosnakforum.com/index.php?topic=4354.0:wap> (05.07.2017)

²⁴³ Emel Oktay, *İngiltere'nin Balkanlar Politikası: Muhafazakâr Parti ile İşçi Partisi'nin Dış Politikaları Arasındaki Farklılıklar*, Avrasya Dosyası, ASAM Yayınları, Sayı 14, Ankara 2008, 326.

kapsamaması ve Kosova'yı bağımsızlığa kadar getirip burada oyundan çekilmesi düşünülemez²⁴⁴. AB, Kosova problemine bir itibar mevzu olarak bakmaktadır. Bosna krizinde kendinde bir bütünlük gösteremeyip, inisiyatifi ABD'ye kaptıran AB, Kosova hususunda Ortak Avrupa Güvenlik ve Dış Politikası mekanizmasını devreye sokmak suretiyle problemi çözüp, Rusya'yı Balkanlarda kendisiyle uyumlu bir politik bir doğrultuya getirmek istemektedir²⁴⁵.

2.1.2.2. Kosova'nın Bağımsızlık İlanının Hukuksal Dayanağı

Uluslararası hukuk, yeni bir devletin ortaya çıkma sürecinde, ayrılmanın ve bağımsızlık talebinin meşru olabilmesini bazı özel durumlarla sınırlandırmıştır. Buna göre, devleti oluşturan halkın tümünün oybirliğiyle gerçekleşecek ayrılma, sömürge yönetiminden self-determinasyon hakkı kapsamında gerçekleşecek ayrılma, ulusal anayasaların verdiği yetki kapsamında ayrılma veya uluslararası hukuka aykırı olarak işgal edilen toprakların halkların ayrılması olarak sıralamaktadır²⁴⁶. Ancak Kosova'nın bağımsızlık ilanı yukarıda zikredilen imkânların hiç birine dayanmamaktadır. Çünkü Kosova, 17 Şubat 2008'e kadar Sırbistan'a bağlı bir muhtar bölgesiydi ve Kosova gibi muhtariyetle idare edilen bölgelere ne Yugoslavya Anayasası ne de Sırbistan kanunları ve uluslararası hukuk ayrılma imkanı tanımamaktadır. Sadece ayrılma hakkı Yugoslavya Birlik Cumhuriyetlerine tanınmıştır²⁴⁷.

Eski Yugoslavya'nın 1974 anayasasının tek taraflı ayrılmayı içeren kendi kaderini tayin hakkı kapsamında uluslararası toplum, Yugoslavya'nın parçalanma sürecinde sadece kurucu ulusların kendi kaderini tayin hakkını kabul etmiş ve cumhuriyetleri bağımsız birer devlet olarak tanımıştır. Ayrıca 1974 Yugoslavya Anayasasına göre ulusal azınlık olarak nitelenen Arnavutların büyük çoğunluğunu oluşturduğu Sırbistan'a bağlı Kosova özerk bölgesinin bağımsızlığı, açıkça reddedilmiştir²⁴⁸. Sırbistan'ın mevcut anayasası 28-29 Ekim 2006 tarihinde yapılan referandumla kabul edilmiş ve 8 Kasım 2006 tarihinde Sırbistan Parlamentosu

²⁴⁴ Halis Ayhan, *Kosova'nın Bağımsızlığının Doğallığı*, 2023 Dergisi, Atılım Yayıncılık, Sayı 83, 2008.

²⁴⁵ Baş, 71.

²⁴⁶ Arsava, 10.

²⁴⁷ Ercan, 101.

²⁴⁸ Muharrem Taş, *Kosova'nın Bağımsızlık İlanının Kendi Kaderini Tayin Kavramı Çerçevesinde Değerlendirilmesi ve Abhazya Sorununa Muhtemel Etkileri*, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2009, 78.

tarafından resmen ilan edilmiştir. Bu anayasasının giriş bölümünde, Kosova'nın geniş bir özerkliğe sahip olduğu ve Sırbistan'ın ayrılmaz bir parçası olduğu belirtilmektedir²⁴⁹. Sırbistan anayasasının hiçbir bölümünde kendi kaderini tayin hakkı belirtilmemektedir. Bu hususları göz önüne aldığımızda Sırbistan'ın iç hukukuna göre Kosova'nın tek taraflı ayrılmayı içeren kendi kaderini tayin hakkı olmadığını açıktır.

Uluslararası hukuk çerçevesinden incelendiğinde tek taraflı ayrılma hakkının, yabancı işgali altındaki ve sömürge halklara ait bir hak olduğu genel kabul görmektedir²⁵⁰. Bu bağlamda Kosova'nın sömürge yönetimi veya yabancı işgali altında olduğu düşünülebilir mi? BM Genel Kurulu'nun sömürgelerin tasfiyesi ile ilgili 1514 sayılı kararına baktığımızda bunun mümkün olmadığını görmekteyiz²⁵¹. 1514 sayılı karar sömürge alanlarını, sömürgecilerden coğrafi olarak ayrı ve etnik veya kültürel yönden farklı olarak tanımlamıştır. Kosova'nın Sırbistan'dan coğrafi olarak ayrı olmadığı açık olduğuna göre, Kosova'nın sömürgelerin tasfiyesi bağlamında kendi kaderini tayin hakkı yoktur. Aynı şekilde, Sırbistan'a bağlı özerk bir bölge olan Kosova'nın işgal altında olduğunu düşünmek de mümkün değildir. Yani uluslararası hukukun sömürge idaresi ve yabancı işgalindeki halklara sunduğu kendi kaderini tayin hakkı da Kosova için geçerli değildir²⁵².

Tek yönlü bağımsızlık ilanı mevcut devletin isteği haricinde ortaya çıkan bir vaziyet olması nedeniyle uluslararası hukukta tartışmalı ve devletlerin hangi durumlarda tanınması durumunu gündeme getiren bir konudur. Güvenlik Konseyi toprak bütünlüğü prensibi ışığında tek taraflı bağımsızlık ilanlarını uluslararası hukuka uygun görmektedir. Güvenlik Konseyi buna uygun olarak self determinasyonun etnik gruplar tarafından ayrı ayrı bağımsız olarak kullanılma iddiasının gündeme geleceği misallerde ülkesel bütünlük prensibini vurgulamaktadır²⁵³.

²⁴⁹ Sırbistan Anayasası. <http://www.parlament.gov.rs/national-assembly.467.html> (27.04.2017)

²⁵⁰ Taş, 81.

²⁵¹ Taş, 81.

²⁵² Taş, 81.

²⁵³ A. Fusun Arsava, *Kosova, Güney Osetya, Abhazya Ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Örneklerinde Kendi Kaderini Tayin Etme Hakkının Değerlendirilmesi*, Tartışma Platformu, 195-199, 2009, 196.

Ancak son yıllarda kendi kaderini tayinin gerçekleştirilemediği bazı durumlarda tek taraflı ayrılma hakkının doğabileceği iddiaları ortaya çıkmıştır²⁵⁴. Fakat 1999 NATO müdahalesi öncesi Kosova'daki ağır insan hakları ihlalleri bakımından bu iddia ayrılmaya dayanak olabileceken, 2008'deki bağımsızlık için dayanak olması mümkün değildir²⁵⁵. Çünkü düşünülmesi gereken bir diğer husus bugünkü Sırbistan ile Miloseviç zamanındaki Sırbistan'ın birbirinden farklı olduğudur. Miloseviç yönetimindeki bir Sırbistan'ın, Kosovalı Arnavutların özerkliğini garanti etmediğini fakat bugünkü Sırbistan hükûmetinin bunu sağlayacak kadar demokratik olduğunu belirtmek gerekir²⁵⁶.

Kosova'nın bağımsızlık ilanının uluslararası hukuk bakımından meşru olabilmesi için özellikle BM Antlaşmasının 1/2, 55, 73 ve 76. maddelerine²⁵⁷ uygun olarak gerçekleşmesi gerekmektedir. Fakat Kosova, bağımsızlık ilanına giden süreçte Sırbistan'ın görüşünü almadığı gibi, BM Güvenlik Konseyinde de herhangi bir karar ortaya çıkmamıştır. Çünkü Rusya, Güvenlik Konseyi'nde yapılan oylamada BM Şartının 2/1-2/4 ve 2/5 maddelerinin altını çizmiş ve Kosova lehine yapılacak oylamanın Sırbistan'ın toprak bütünlüğüne zarar vereceği gerekçesiyle veto etmiştir²⁵⁸.

Sonuç olarak, Kosova uluslararası hukukun yerleşik kuralları dışında hareket etmiş ve uluslararası hukukun temel ilkelerinden olan toprak bütünlüğü ilkesini tek taraflı bağımsızlık ilan ederek ihlal etmiştir. Yani, Kosova'nın bağımsızlığını meşru kılacak hukuki bir dayanak olmadığını açıklar.

2.1.2.3. Uluslararası Adalet Divanı'nın Kosova'ya İlişkin Danışma Görüşü

17 Şubat 2008 tarihinde Kosova Meclisi tarafından bağımsızlık bildirisinin ilanının hemen ardından, 18 Şubat 2008'de BM Güvenlik Konseyi, Sırbistan'ın isteği ile olağanüstü bir şekilde toplanmıştır. Toplantıda Sırbistan Cumhuriyeti Devlet Başkanı Tadic, söz konusu bağımsızlık ilanının uluslararası hukuka ve Güvenlik Konseyi'nin 1244 sayılı kararına aykırı olduğunu ve Kosova'nın Sırbistan'ın toprak

²⁵⁴ Fatma Taşdemir, *Uluslararası Hukukta Toprak Bütünlüğü İlkesi, Tanıma Doktrini ve bir Norm Olarak Ayrılma Hakkı*, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 18 Sayı: 3, 644-668, Ankara 2016, 654.

²⁵⁵ Taşdemir, 655.

²⁵⁶ Taş, 82.

²⁵⁷ BM Anlaşması. <http://www.un.org/en charter-united-nations/> (10.03.2015)

²⁵⁸ Ercan, 101.

bütünlüğü kapsamında değerlendirilmeye devam etmesi gerektiğini, çünkü Sırbistan'ın Kosova'yı asla tanımayacağını ifade etmiştir²⁵⁹. Söz konusu toplantı sonunda, Sırbistan'ın arzusu hilafına, özellikle Güvenlik Konseyinin daimi üyelerinin Kosova sorununa dair siyasi yaklaşım farklılıkları nedeniyle, Kosova'nın tek taraflı bağımsızlık bildirisiyle ilgili herhangi bir karar alınamamıştır²⁶⁰. Bunun üzerine Sırbistan, BM Genel Kurulu'nda da girişimlerini devam ettirmiş ve Genel Kurul'un Uluslararası Adalet Divanı'ndan, Kosova'nın bağımsızlık bildirisinin uluslararası hukuka uygunluğu hususunda danışma görüşü talep etmesine ilişkin Genel Kurul'a bir tasarı sunmuştur. BM Genel Kurulu Sırbistan'ın isteği üzerine, 8 Ekim 2008 tarihli 63/3 sayılı kararıyla²⁶¹ Divan'dan 17 Şubat 2008 tarihli bağımsızlık bildirisinin uluslararası hukuka uygun olup olmadığını değerlendirmesini talep etmiştir. Genel Kurul tarafından Divan'a şu soru sorulmuştur: “*Kosova Geçici Hükümeti'nin tek taraflı bağımsızlık bildirgesi uluslararası hukuka uygun mudur?*” Divan bu konudaki görüşünü 22 Temmuz 2010 tarihinde açıklamıştır²⁶².

Danışma Görüşü ilk olarak Divan'a yöneltilmiş sorunun değerlendirilmesi ile başlamaktadır. Bu kapsamda Divan, Genel Kurul'un kendisine yönelttiği sorunun açıkça formüle edildiğini belirtmiş ve şu tespitte bulunmuştur: “*Soru dar ve belirlidir; buna göre, Genel Kurul, Divan'ın bağımsızlık bildirgesinin uluslararası hukuka uygun olup olmadığı konusundaki görüşünü sormuştur. Bu noktada Divan doğru bir biçimde kendisine bildirinin sonuçlarının sorulmadığını, özellikle Kosova'nın devlet olma niteliği kazanıp kazanmadığını sormamıştır. Aynı şekilde devletlerin Kosova'yı bağımsız bir devlet olarak tanımlarının geçerliliği veya hukuki etkileri araştırılmayacaktır*”²⁶³. Bu tespiti yaparken Divan, önceki olaylarda Genel Kurul veya

²⁵⁹ BM Güvenlik Konseyi'nin 5839uncu toplantısı, 18 Şubat 2008. <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Kos%20S%20PV%205839.pdf> (17.04.2017)

²⁶⁰ Samancı, s. 144.

²⁶¹ BM Genel Kurulu Kararı, 63/3, 2008. <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Kos%20A%20RES63%203.pdf> (17.04.2017)

²⁶² UAD Danışma Görüşü, 22 Temmuz 2010. <http://www.icj-cij.org/files/case-related/141/16010.pdf> (29.02.2016)

²⁶³ UAD Danışma Görüşü, 22 Temmuz 2010. Paragraf 51. <http://www.icj-cij.org/files/case-related/141/141-20100722-ADV-01-00-EN.pdf> (29.02.2015)

Güvenlik Konseyi'nin bir eylemin hukuki sonuçlarına ilişkin görüş istediklerinde bunu açıkça ifade ettikleri iddiasına yaslanmaktadır²⁶⁴.

Genel Kurul tarafından “bağımsızlık bildirisi uluslararası hukuka *uygun mudur*” sorusu yöneltilmiş olmasına rağmen, Divan sorunun kapsamını daha da daraltmış ve “uluslararası hukuk bağımsızlık bildirisini *yasaklar mı*” şekline dönüştürmüştür. Ancak Divan, soruyu niçin dönüştürdüğüne ilişkin olarak ikna edici herhangi bir gerekçe sunmamıştır. İfade edilen tek husus, Divan’a yöneltilen sorunun, Kanada Yüksek Mahkemesi’ne yöneltilen sorudan²⁶⁵ farklı olmasıdır. Kanada Yüksek Mahkemesi’ne yöneltilen sorunun mevcut sorudan, sorunun farklı olması dolayısıyla farklı olduğu doğrudur. Fakat bu durum “uygun mudur” şeklindeki sorunun “yasaklayıcı bir kural var mıdır” şeklinde yorumlanması için yeterli olmadığı da bir gerçektir. Sorunun anlaşılmasına ilişkin yapılan bu dönüşüm neticesi, Divan için uluslararası hukuk ihlalinin olmaması, tek başına uluslararası hukuka uygunluk için yeterli olarak değerlendirmek için bir zemin hazırlamıştır²⁶⁶.

Divan, kendisine yöneltilen Kosova’nın bağımsızlık ilanının uluslararası hukuka uygun olup olmadığı sorusunu değerlendirirken, öncelikle uluslararası hukukta bir toplumun bağımsızlık ilanını yasaklayan bir kural bulunup bulunmadığını incelemiş, sonrasında bağımsızlık ilanına izin veren kurallar bulunup bulunmadığını araştırmıştır. Bu kapsamda, Divan’ın bağımsızlık ilanının uluslararası hukuk bakımından meşruiyetine ilişkin vardığı sonuç, bu hususta uluslararası hukukta belirleyici kuralların bulunmadığı, bu sebeple uluslararası ilişkilerde eğer bir durum ya da eylem uluslararası hukukun emredici nitelikteki “*jus cogens*” kurallarını ihlal etmediği takdirde uluslararası hukuka aykırılık teşkil etmeyeceği, bağımsızlık ilanının ise bu bağlamda uluslararası hukuka aykırı olmadığıdır²⁶⁷. Bununla birlikte, Divan soruyu tartışırken karşısına çıkan self determinasyon ilkesinin kapsamı ve yine son çare olarak ayrılma (remedial secession) konseptlerini, Genel Kurul tarafından kendisine yöneltilen sorunun kapsamı dışında görerek ayrıntılı olarak değerlendirmemiştir.

²⁶⁴ UAD Danışma Görüşü 9 Temmuz 2004 <http://www.icj-cij.org/files/case-related/131/131-20040709-ADV-01-00-EN.pdf> (09.09.2017)

²⁶⁵ Söz konusu kararda Quebec Eyaleti’nin yetkili organlarının “ayrılmayı gerçekleştirme hakkı” olup olmadığı sorulmaktadır. <https://scc-csc.lexum.com/scc-csc/scc-csc/en/item/1643/index.do> (17.04.2017)

²⁶⁶ Ender Kuzu, *Uluslararası Adalet Divanı’nın Kosova’ya İlişkin Danışma Görüşü’ nün Değerlendirilmesi*, *Milletlerarası Hukuk Bülteni*, MHB Yıl 30, Sayı 1-2, 2010, 9.

²⁶⁷ UAD Danışma Görüşü, 22 Temmuz 2010. Paragraf 81

Divan'a göre, kendisine yöneltilen soru, ayrılma ve yeni devletlerin oluşmasına ilişkin değil, sadece bağımsızlık ilanının uluslararası hukuk bakımından teknik olarak tartışılmasına ilişkin olduğu için, ayrıntıya girmekten imtina etmiştir.²⁶⁸ Bu durum, tartışmalı ve uluslararası barış ve güvenliği en çok etkileyecek bir soruna nihai çözüm bulma şansının kaçırılması anlamına gelmektedir.

Danışma görüşünde Divan, 1244 sayılı kararı²⁶⁹ da göz önüne alıp, atıfta bulunmuştur. Ancak Divan, danışma görüşünü şekillendirirken Güvenlik Konseyi'nin bu kararında Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin toprak bütünlüğüne yönelik ortaya koyduğu temel metinleri değerlendirmeyi ihmal etmiştir. 1244 sayılı karar YFC'nin toprak bütünlüğüne yönelik şu metinlere atıf yapılmaktadır: 1) 1244 sayılı kararın giriş bölümünde YFC'nin egemenliğini ve toprak bütünlüğü hatırlatılmakta ve Helsinki Nihai Senedine gönderme yapılmaktadır. 2) Yine, G-8 Dışişleri Bakanları'nın 6 Mayıs 1999 tarihli toplantıda karara bağladıkları ilkelerin 6. paragrafında Kosova'nın öz-yönetimi için yapılacak geçici siyasi çerçeve antlaşması, Rambouillet antlaşmaları teyit edilmektedir.

1244 sayılı kararda yer alan YFC'nin toprak bütünlüğüne yönelik olarak bütün bu teminatlar hususunda yorumda bulunmayan Divan, bu kararın kabul edilmesine ilişkin o dönemde yapılan tartışmalar ve açıklamaları da görmezden gelmiştir. Nitekim Çin temsilcisine göre; eğer 1244 sayılı karar YFC'nin toprak bütünlüğü garanti altına almasaydı, Çin sahip olduğu veto hakkını işletecek²⁷⁰ ve kararın geçmesini engelleyecekti.

Divan'a göre, uluslararası hukuk tek taraflı bağımsızlık bildirimlerini yasaklamamaktadır. Buna göre tek taraflı ayrılmayı yasaklayan hüküm toprak bütünlüğü ilkesinin içinde de gizli değildir, çünkü toprak bütünlüğü ilkesi devletlerarası ilişkiler alanıyla sınırlıdır²⁷¹. Divanın da ifade ettiği gibi, toprak bütünlüğü prensibi uluslararası hukukun önemli bir yanıdır. Ancak bilindiği gibi çağdaş uluslararası hukuk gittikçe artan bir şekilde devlet harici aktörlerin ve hatta

²⁶⁸ UAD Danışma Görüşü, 22 Temmuz 2010.. Paragraf 83

²⁶⁹ BM Güvenlik Konseyi Kararı, 1244 (1999)
<http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3CF6E4FF96FF9%7D/kos%20SRES%201244.pdf> (23.06.2017)

²⁷⁰ Kuzu, 19.

²⁷¹ UAD Danışma Görüşü, 22 Temmuz 2010. Paragraf 80.

kişilerin çalışmalarını düzenleyen yasalar da içerebilmektedir. Buna rağmen Divan, belli bir örgütlenme seviyesine kavuşmuş devlet dışı amillerin de toprak bütünlüğü ilkesiyle bağlı olup olmadığına dair herhangi bir açıklama getirmemiştir²⁷².

Uluslararası hukuktaki son gelişmeler, bilhassa evrensel ve bölgesel antlaşmalar, toprak bütünlüğü ilkesini devletlerarası ilişkiler alanıyla sınırlı olarak değerlendirmemektedir. Bu kapsamda, 1992 tarihli Azınlıklar Bildirisi, Birleşmiş Milletler Yerli Halkların Hakları Hakkında Bildirisi, Bölgesel ya da Azınlık Dilleri için Avrupa Şartı ve Ulusal Azınlıkların Korunması için Çerçeve Sözleşmesinde sayılabilir. Bu uluslararası hukuk metinlerinde yer alan hakların muhatapları, devletler değil, egemen devletler içinde yer alan azınlıklar ya da yerli halklardır²⁷³. Buna rağmen, söz konusu metinlerde yer alan hükümler “egemen ve bağımsız devletlerin toprak bütünlüğü ve siyasal bağımsızlığına aykırı olarak yorumlanamayacaktır.”²⁷⁴ Ayrıca devletlerin içindeki alt birimlere yönelik olarak, iç çatışmalar ve ayrılıkçı hareketlere ile ilgili çok sayıda Güvenlik Konseyi kararı da²⁷⁵ toprak bütünlüğünün korunmasını amaçlamaktadırlar.

Uluslararası Adalet Divanı’nın Kosova’nın bağımsızlık ilanına ilişkin danışma görüşü, belirtilen sebeplerle, Kosova sorununa ve uluslararası hukukun en temel sorunlarından birine çözüm bulmak yerine, yeniden bir tartışma yaratmış ve sorunu belirsizlik içine sokmuştur.

2.2. GÜRCİSTAN’IN TOPRAK BÜTÜNLÜĞÜ SORUNU VE ABHAZYA İLE GÜNEY OSETYA

Kosova’nın bağımsızlığını engelleyemeyen Rusya Federasyonu, 2008 Ağustos başlarında yaşanan kısa süreli Rus-Gürcü savaşının ardından 26 Ağustos 2008 tarihinde Abhazya’nın ve Güney Osetya’nın bağımsızlığını tanımıştır. Bu sefer batılı devletler Gürcistan’ın toprak bütünlüğüne saygı gösterilmesi ilkesine dayanarak hem Rusya’nın Gürcistan’a savaş esnasında verdiği sert karşılığa, hem de Abhazya’nın ve

²⁷² Vashakmadze, Lippold, 626.

²⁷³ Kuzu, 20.

²⁷⁴ Bakınız. BM Genel Kurulu’nun Birleşmiş Milletler Yerli Halklar Hakları Bildirisinin 46 mad. http://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/DRIPS_Turkish.pdf. (10.04.2017)

²⁷⁵ BM Güvenlik Konseyi Kararları S/RES/1756 (2007), S/RES/1766 (2007), S/RES/1771 (2007), S/RES/1772 (2007), S/RES/1784 (2007) ve S/RES/1846 (2008).

Güney Osetya'nın tanınmasına tepki göstermişler ve her iki otonom bölgenin bağımsızlık ilânını tanımayı reddetmişlerdir²⁷⁶.

2.2.1. Abhazya ve Güney Osetya Meselesi

Abhazya, Güney Kafkasya'nın kuzey batısında, Karadeniz'in doğu kıyısında, Avrupa ve Asya sınırlarında, Rusya ve Gürcistan arasında yer almaktadır. Abhazya, 8.700 kilometrekare bir arazide bulunmaktadır. Başkenti Sukhum'dur. Nüfusu 240.705'dir. Nüfusun % 50,71'ini Abhazlar, % 17,39'unu Ermeniler, % 17,93'ünü Gürcüler ve % 9,17'sini Ruslar oluşturmaktadır. Nüfusun %75'i Ortodoks Hristiyan'dır. Abhazya'da Abhazca konuşulmakta olup, Rusça ikinci resmi dil olarak kabul edilmiştir²⁷⁷.

Gürcistan'ın kuzeyinde bulunan Güney Osetya'nın ise yüz ölçümü 3.900 kilometrekaredir. Başkenti Tskhinvali'dir. 2015 verilerine göre, Nüfusu 53.532'dir. Bu nüfusun 48.146'sı Oset, 3.966'sı Gürcü ve 610'u Rus'tur. Bunlardan başka Ermeniler ve Yahudiler de az sayıda yaşamaktadırlar. Nüfusun %40'ı Ortodoks Hristiyan, % 30'u Müslüman, diğer inançların toplamı ise % 30'dur. Resmi diller Osetçe ve Rusçadır²⁷⁸.

2.2.1.1. Tarihsel Süreçte Abhazya ve Güney Osetya

Abhazya, 1578-1810 yılları arasında Osmanlı hâkimiyeti altında kalmıştır. 1810 yılında Sukhumi ile başlayan Rus işgali, 1864'de tüm Abhazya'yı ele geçirmiştir. İlk zamanlarda Rusya, Abhazya'nın iç yönetimine ve geleneksel yapısına karışmamıştır. Fakat 1864'te egemen prenslik kaldırılmış ve Abhazya, önce "Sukhum Askeri Bölgesi", 1883'ten itibaren de Kutais eyaleti 'ne bağlı "Sukhum Okruğu (bölgesi)" adını alarak doğrudan Rusya İmparatorluğu'nun idari sistemine dâhil edilmiştir. Kafkas savaşı sonrasında özellikle 1877-78 Osmanlı-Rus savaşı ve Abhaz isyanları sonrasında Abhazların çoğu Osmanlı İmparatorluğu'na göç etmek zorunda kalmıştır.

²⁷⁶ Taş, 64.

²⁷⁷ Unrepresented Nations and Peoples Organization, "Abkhazia". <http://unpo.org/members/7854> (25.02.2016)

²⁷⁸ <http://south-ossetia.info/> (25.02.2016)

Sürgünden sonra terk edilen Abhaz topraklarına Gürcülerin, Rusların, Ermenilerin, Rumların, Estonların ve diğer halkların büyük göç seli yaşanmıştır²⁷⁹.

Çarlık Rusya'nın sona ermesini müteakip Gürcistan'ın Abhazya üzerindeki siyasi ve toprak talepleri yeniden dillendirilmeye başlanmıştır. 26 Mayıs 1918'de Gürcistan Demokratik Cumhuriyeti kurulmuş. Aynı yıl Haziran ayında Bolşevik gruplarla mücadele etmek amacıyla Abhazya topraklarına Gürcü birlikleri sevk edilmiştir. Buna karşılık olarak, Abhazya Halk Konseyi, 20 Mart 1919'da "Abhazya'nın özerklik antlaşmasını" kabul etmiştir. Antlaşma Abhazya'nın Gürcistan Demokratik Cumhuriyeti'ne özerk bir statüde dâhil olacağını ve merkez iktidarıyla karşılıklı münasebetlerin anayasal esaslarını hazırlamak için hususi bir komisyon oluşturulmasını karara bağlıyordu. Fakat Sukhum ve Tiflis arasındaki anlaşmazlıklar çözümlenemedi; bu sebeple Gürcistan Kurucu Meclisi pratikte tek taraflı olarak "Abhazya'nın Özerklik Kararı'nı kabul etti ve Gürcistan Anayasası'nı onayladı. Anayasa aynı şekilde Abhazya'nın özerklik esasıyla Gürcistan'a dâhil olduğu maddesini içeriyordu²⁸⁰. 1921 yılı Şubat'ında, Rusya Kızıl Ordusu, Menşevik Gürcü hükümetini yıkıp Gürcistan'da Sovyet egemenliğini kurdu. Kızıl Ordu Gürcistan'a girdikten sonra 4 Mart 1921'de Gürcistan'da Sovyet hâkimiyeti başladı ve 31 Mart 1921'de "Abhazya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti" kuruldu. 21 Mayıs 1921'de de bu cumhuriyet Gürcistan Sovyet Devrim Komitesi tarafından birliğin 16. devleti olarak tanındı. Bu gelişme Abhazya'daki Gürcü varlığını sona erdirmiştir²⁸¹. 1922'de ise Abhazya ile Gürcistan, iki ayrı egemen devlet olarak Anlaşmalı Sosyalist Federal Cumhuriyet'ini oluşturdular. 13 Aralık 1922'de de Abhazya, Gürcistan ile beraber Trans Kafkasya Federasyonu'na girdi²⁸². Fakat 1931'de SSCB'nin başına Stalin'in geçmesi ile birlikte Abhazya'nın 10 yıllık "cumhuriyet" statüsü "özerk cumhuriyet" statüsüne dönüştürülerek Gürcistan'a bağlandı²⁸³.

²⁷⁹ Lakoba S. Z. (ed.). *Istoriya Abkhazii (The History of Abkhazia)*. Gudauda 1993, 189, 205-217.

²⁸⁰ Konstantin Zatulin, Yuri Ançabadze, *Gürcistan-Abhazya Anlaşmazlığı, Düni, Bugünü, Çözüm Perspektifleri*, Moskova, 1998, 2. Çeviren, Murat Papşu.

²⁸¹ Cahit Aslan, *Türk-Rus-Gürcü İlişkilerinin Merkezindeki Ülke: Abhazya*, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, Akademik Bakış, Sayı 16, Kırgızistan 2009, 3.

²⁸² Tamaz Diasamidze, *Regional conflicts in Georgia - the Autonomous Oblast of South Ossetia, the Autonomous SS Republic of Abkhazia, 1989-2002: the collection of political-legal acts*, Regionalism Research Centre, Tbilisi 2003, 110.

²⁸³ S. Lakoba, *History: 1917-1989*, s. 94. (G. Hewitt, The Abkhazians, Martin Press, London, 1998'den naklen)

1950 yılına kadar ilk ve orta öğretim okullarında resmi dil zorunlu olarak Gürcü diliydi. Fakat Stalin öldükten sonra o dönemin kati yasakları zayıflatılarak, bazı okullarda eğitim Abhaz diliyle verilmeye başlanmıştır. 1978 yılında Sokhum'da Abhaz Devlet Üniversitesi açıldı (Gürcüce, Abhazca ve Rusça bölümleriyle). Ayrıca Abhazların sayısı hem hükümet, hem de yerel idarede artırıldı. Ancak Abhazlar hala memnun değildiler²⁸⁴. 1988 yılında Abhaz Ulusal Hareketi “aidgilara” (birleşim) kuruldu. 18 Mart 1989'da Likhnin köyünde on binlerce Abhazın iştirak ettiği bir toplantı yapıldı. Burada, SSCB'nin üst makamlarına, Abhazya'nın bir zamanlar yitirdiği birlik cumhuriyeti statüsünün²⁸⁵ iade edilmesi çağrısı yapıldı. 25 Ağustos 1990'da Abhazya Yüksek Konseyi, Gürcü milletvekilleri katılmadan “Abhazya Sovyet Sosyalist Cumhuriyetin Devlet Egemenliği Deklarasyonu'nu” kabul etti²⁸⁶. Ertesi gün söz konusu Deklarasyonu, Gürcistan Yüksek Sovyet Prezidyumu Deklarasyonu geçersiz saydı. Bu, Tiflis yönetiminin, Sokhhum'da kabul edilen bütün kararları ve yasaları kendi kararnameleriyle iptal ettiği “yasalar savaşının” ilk adımı oldu²⁸⁷. Buna rağmen 1991 yılından itibaren Abhazya Tiflis idaresinin kontrolünden de facto olarak daha fazla çıkmaya başladı²⁸⁸.

Gürcistan'da 1990 yılı başından itibaren kuvvetli bir bağımsızlık faaliyeti başlamıştır. 31 Mart 1991'de ülkenin genelinde referanduma gidilmiş ve 9 Nisan 1991'de Gürcistan meclisi ülkenin bağımsızlığını ilan etmiştir. Stalin döneminde Gürcistan'a bağlanan ve Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra bağımsızlığını ilan eden Abhazya ile Güney Osetya'nın bağımsızlığını tanımayan Gürcistan, bu ülkelerin kendisine bağlılığının devamı için askeri müdahaleye başvurmuştur²⁸⁹.

14 Ağustos 1992'de Gürcü birlikleri Abhazya'ya girdi. Sonradan Şevardnadze tarafından Gürcü parlamentosuna sunulan bir rapora göre, operasyonunun amacı Rusya ile Gürcistan ve Ermenistan (Abhazya üzerinden giden) arasındaki tren yolunun,

²⁸⁴ Gürcistan'daki Çatışma Üzerine Bağımsız Uluslararası Gerçekleri Araştırma Komisyonu (Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia), Cilt II, 2009, 68. Bundan sonra İİFFMCG olarak yazılacaktır.

²⁸⁵ 1921 yılında ki Abhazya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti statüsüne dönüştürme arzu idi.

²⁸⁶ İİFFMCG, Cilt II, 73.

²⁸⁷ Abhazya ve Gürcistan arasında 1991 Yılından beri şimdiye kadar “Yasalar Savaşı” sürmektedir.

²⁸⁸ Zatulin, Ançabadze, 4.

²⁸⁹ Fırat Karabayram, *Rusya Federasyonu'nun Güney Kafkasya Politikası*, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007, 58.

anayolların ve stratejik önemdeki maddelerin güvenliğini sağlamaktı²⁹⁰. Gürcü birlikleri Abhazya'ya girdiğinde çatışma çıkmış ve çatışmalar gün geçtikçe sürekli bir savaş niteliği kazanmıştır. Bu durum üzerine Rusya, barışı sağlama inisiyatifiyle ortaya çıkmış ve 3 Eylül 1992'de Moskova'da Boris Yeltsin, Eduard Şevardnadze ve Vladislav Ardzınba görüşmüşlerdir. Görüşmeler bir sonuç belgesinin imzalanmasıyla sona ermiş ve bu belgeye göre ateşkes yapılması, yasa dışı silahlı birimlerin Abhazya'dan çekilmesi ve Gürcü birliklerinin azaltılması, savaş esirlerinin mübadelesi, o sıralarda sayıları 20- 30 bin kişiye ulaşan mültecilerin dönüşünün sağlanması, Abhazya iktidar organlarının faaliyetinin tüm cumhuriyet topraklarında tekrar kurulması öngörülmüştür²⁹¹. Fakat bu anlaşmaya rağmen Abhaz kuvvetleri, Kuzey Kafkasyalı ve Rusya'nın diğer bölgelerinden gelen gönüllüler yardımıyla Batı Abhazya'yı ele geçirmişlerdir²⁹².

27 Temmuz 1993'te taraflar Soçi'de yeni bir ateşkes anlaşması imzalamış, Abhazya iç egemenliğine tamamen sahip olurken, dış egemenliğini de Tiflis'le birlikte icra etme yetkisini kazanmıştır²⁹³. Bu çatışmanın ardından Gürcistan, toprak bütünlüğünü sağlayabilmek için Bağımsız Devletler Topluluğu'na (BDT) katılmak ve topraklarında Rus üslerinin bulunmasını kabul etmek zorunda kalmıştır. Soçi Anlaşması doğrultusunda Gürcü askerleri Abhazya'dan çekilmiştir. Çatışmaların tekrar başlaması neticesinde sorun BM Güvenlik Konseyi'ne taşınmış, Konsey 858 sayılı kararla Abhazya'ya bir gözlemci heyetin (UNOMIG) yerleştirilmesini ve 27 Temmuz 1993 anlaşmasının şartlarının uygulanmasını hedeflemiştir. Ancak Abhaz kuvvetleri bu anlaşmayı ihlal etmiş ve 16 Eylül 1993'te Sokhuma saldırmıştır²⁹⁴. Çatışmaların tekrar başlaması 858 sayılı kararın tatbikini imkânsız kılmış, taraflar 14 Mayıs 1994'te yeni bir ateşkes antlaşmasını, Rusya ve BM aracılığıyla imzalamışlardır²⁹⁵. Çatışmalar sırasında yaklaşık 250.000 Gürcü Abhazya'dan göç etmek zorunda kalmıştır²⁹⁶.

²⁹⁰ Zhorzholiani, Georgii, Lekishvili, Solomon, Toidze, Levan, and Edisher Khoshtariia-Brosse, *Istoricheskie politiko-pravovye aspekty konflikta v Abkhazii*: Samshoblo, Tbilisi, 1994, 38-9.

²⁹¹ Zatulin, Ançabadze, 5.

²⁹² İİFFMCG, Cilt II, 78.

²⁹³ Diasamidze, 154.

²⁹⁴ İİFFMCG, Cilt II, 78.

²⁹⁵ İİFFMCG, Cilt II, 78.

²⁹⁶ <http://smr.gov.ge/Uploads/27c815.pdf> (25.04.2016)

1999 Ekim ayında Sokhum bağımsızlığı ilan etmiştir²⁹⁷. 2001 Ocak ayından itibaren Abhazya, BM'nin desteklediği Koordinasyon Konseyi mekanizmasından çekilmiş ve barış çabaları daha da zayıflamıştır²⁹⁸. 15 Mayıs 2006 tarihinde Gürcü-Abhaz Koordinasyon Kurulu yeniden faaliyete başlamış, aynı yıl Temmuz ayında Gürcü askeri birliklerinin hukuken Gürcistan'a ait olup, Abhazya sınırları içerisinde bulunan Kodor Vadisi'ne düzenlediği harekât ile yeniden durdurulmuştur. Ancak bu operasyon neticesi bölge, Gürcü birliklerinin denetimi altına girmiştir. Bu durum ise 2008'de Rus-Gürcü savaşına götürmüştür.

Gürcistan'da ayrılıkçı olarak adlandırılan bir diğer topluluk da Kuzey Osetya ile birleşmek isteyen Güney Osetlerdir. 1777 yılında Osetya, güney ve kuzey ayrımı olmadan Rus İmparatorluğu'na bağlanmıştır. Yalnız her ne kadar Rus toprakları olarak kabul edilse de, 1830 yılına kadar Güney Osetya, Çar yönetiminin denetimi dışında kalmıştır. Rus kaynaklarına göre, 1830 yılında General Rennenkampf idaresindeki Rus birlikleri bu bölgeyi kontrol altına almış, buna rağmen, Güney Osetya'nın Gürcistan'a bağlı olduğunu kabul eden Çarlık Rusyası yasal olarak burayı idari yönetim sistemine dâhil etmemiştir²⁹⁹. 1843 yılında Ruslar tarafından Tiflis eyaleti oluşturulmuş ve Osetya buraya bağlı bir idari birim haline getirilmiştir. Gürcistan'da Sovyet rejiminin kurulması ile Güney Osetya bu ülke sınırları içerisinde kalmış ve 22 Nisan 1922 yılında Moskova tarafından, Gürcistan'a bağlı Güney Osetya Özerk Bölgesi oluşturulmuştur. Bölgenin kuzey kısmı ise 7 Temmuz 1925'te Kuzey Osetya Özerk Bölgesi olarak Rusya Federasyonu'na bağlanmış³⁰⁰, bu özerk bölge 5 Aralık 1936 yılında Özerk Cumhuriyet statüsüne yükseltilmiştir³⁰¹.

Trans Kafkasya Sosyalist Federatif Sovyet Cumhuriyeti'nin 1936'da dağılması sonucunda Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan ayrı birer Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti olurken, Kuzey Osetya, Rusya'ya, Güney Osetya ise Gürcistan'a bağlı olarak kalmıştır. Bölgede 1936 yılından itibaren Sovyetler Birliği parçalanıncaya kadar

²⁹⁷ Diasamidze, 351-352.

²⁹⁸ <http://www.rferl.org/content/article/1143634.html> (25.04.2016)

²⁹⁹ Ülviye Aydın, *Abhazya ve Güney Osetya Sorunu: Avrupa Birliği- Gürcistan İlişkilerinin "İstenmeyen" Gündemi*, Uğur Burç Yıldız (Ed.), *Avrupa Birliği'nin Bölgesel İhtilaflara Yönelik Politikaları, Abhazya ve Güney Osetya, Batı Sahra, Dağlık Karabağ, İsrail-Filistin ve Transdinyester*, (11-53) 1. Baskı, Detay Yayınları, Ankara, 2016, 21.

³⁰⁰ İİFFMCG, Cilt II, 70.

³⁰¹ Okan Mert, *Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan*, 1 Baskı, IQ Yayıncılık İstanbul, 2004, 61.

olan dönemde siyasal çalışmalar ve gruplar arası düşmanlıklar Sovyet etkisiyle uzun süre dondurulmuş veya unutulmuştur³⁰².

1988 Kasımında Gürcü dilinin Güney Osetya’da güçlendirilmesine ilişkin kabul edilen yasa ile Gürcü-Osetya çatışmasının ilk adımı atılmış; 1989 yılında taraflar arasında bir “kanunlar savaşı” başlamıştır³⁰³. 1989 yılının Kasım ayında, Güney Osetya’da kurulan “Adamon Nikhas” (Halk Cephesi), Gürcistan’dan, ilk başta bölgenin özerk bölge statüsünün kaldırılarak özerk cumhuriyet statüsü ile değiştirilmesini, daha sonra ise Kuzey Osetya ile birleşmesini talep etmiştir³⁰⁴. Ancak Gürcistan Yüksek Sovyet Başkanlığı, bu statü değişikliği önerisini anayasaya aykırı bularak yasal dayanağı olmadığı gerekçesiyle geri çevirmiştir³⁰⁵. 10 Kasım 1989’da Güney Osetya Bölgesel Meclisi kendi statüsünü Gürcistan Yüksek Sovyet içerisinde Otonom Cumhuriyet statüsüne yükselten kararını açıklamıştır. 23 Kasım 1989’da 40.000 Gürcü askeri Güney Osetya’nın başkenti Tskhinvali’ye girmiş ve çatışmalar başlamıştır³⁰⁶. 20 Eylül 1990 tarihinde Güney Osetya bağımsızlık ilan ederek, Güney Osetya Demokratik Sovyet Cumhuriyeti’nin kurulduğunu duyurmuştur³⁰⁷. Gürcistan Parlamentosu, 11 Aralık 1990’da Güney Osetya’nın özerk statüsünü kaldırmış ve bölgeyi doğrudan Tiflis’in yönetimi altına sokmuştur³⁰⁸.

28 Ekim 1990’da gerçekleşen Gürcistan genel seçimlerini kazanan, aşırı milliyetçi Yuvarlak Masa/Hür Gürcistan koalisyonunun başkanı Zviad Gamsahurdiya Ocak 1991’de bölgeye asker göndermiş ve Gürcü birliklerinin Tskhinvali’ye girmesiyle Güney Osetya’da iç çatışma başlamıştır. 28 Kasım 1991’de Güney Osetya, bir kez daha bağımsızlığı ilan etmiştir³⁰⁹. 19 Ocak 1992’de Güney Osetya’da bağımsızlık için bir referandum daha düzenlenmiş ve referandumda halkın büyük bir

³⁰² Cavid Veliyev, Araz Aslanlı, *Güney Kafkasya Toprak Bütünlüğü, Jeopolitik Mücadeleler ve Enerji*, 1 Baskı, Ankara, 2011, 241.

³⁰³ Svante E. Cornell, *Autonomy as a Source of Conflict: Caucasian Conflicts in Theoretical Perspective*, *World Politics*, Cilt: 54, Sayı: 2, Ocak 2002, 266.

³⁰⁴ John M. Cotter, *Cultural Security Dilemmas and Ethnic Conflict in Georgia*, *The Journal of Conflict Studies*, Cilt: 9, 1999. <https://journals.lib.unb.ca/index.php/jcs/article/view/4381/5061> (27.05.2016)

³⁰⁵ Kamil Ağacan, *Saakaşvili’nin Güney Osetya Operasyonu: Bir Hipotezin Tezi*, *Stratejik Analiz*, Cilt: 5, Sayı: 54, Ekim 2004, 43.

³⁰⁶ Kafkas Dernekleri Federasyonu, <http://www.kaffed.org/bilgi-belge/guney-osetya/item/300-guney-osetya-sorunu.html> (28.05.2016)

³⁰⁷ Ufuk Tavkul, *Etnik Çatışmaların Gölgesinde Kafkasya*, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 2002, 79.

³⁰⁸ İİFFMCG, Cilt II, 71.

³⁰⁹ Merve İrem Yapıcı, *Kafkasya’nın Sorunlu Bölgesi: Güney Osetya*, Cilt:2, Sayı: 3, 71-104, Ankara 2007, 76.

çoğunluğu bağımsızlık yönünde oy kullanmıştır. Bunun üzerine Tskhinvali çevresinde yeniden çatışmalar başlamıştır. 29 Mayıs 1992’de Güney Osetya de facto parlamentosu bağımsızlık bildirisini açıklamıştır³¹⁰. 24 Haziran 1992’de Soçi’de Gürcistan Devlet Başkanı Edvard Şevarnadze, Rusya Devlet Başkanı Boris Yeltsin, Kuzey ve Güney Osetya temsilcileri bir araya gelerek ateşkes anlaşması imzalamışlardır. Ateşkesin denetlenmesi için taraflar arasında Rusya’nın Katılımıyla Ortak Kontrol Komisyonu oluşturulmuştur³¹¹. 1993-2003 yılları arası, ateşkesin, aynı zamanda, Rusya liderliğindeki çözüm süreci görüşmelerinin devam ettiği bir dönemdir.

1992 yılı Ekim ayında bölgeye gözlemcilerini gönderen AGİT bölgede durum değerlendirmesi yaptıktan sonra barış gücünün işlevini yerine getirdiğini ve çatışmayı önlediğini açıklamıştır³¹². Fakat Güney Osetya sorunu kalıcı siyasi bir çözüme kavuşmamış sadece dondurmuş bir sorun olarak varlığını devam ettirmiştir³¹³.

2003 yılında Gül Devrimi’nin gerçekleşmesi, Gürcistan’daki etnik çatışmaları olumsuz etkilemiştir. Cumhurbaşkanı Saakaşvili’nin Batı yanlısı katı tavırları, Rusya’nın bölgedeki çıkarı ile ters düşmüştür. 2004 yılından itibaren bölgede sık sık ateşkes ihlalleri meydana gelmeye başlamıştır. 2004-2006 yılları arasında Güney Osetya ayrılıkçı güçleri Rusya’nın askeri desteği ile daha da cesaretlenmiştir. 2008 yılının yazında, Tiflis yönetiminin, toprak bütünlüğünü sağlamak amacıyla attığı adımlar sonucu taraflar arasında büyük çapta çatışmalar yaşanmış, bu durum Gürcü-Osetya’nın anlaşmazlığında yeni bir dönem başlatmıştır³¹⁴.

2.2.1.2. Uluslararası Arenada Abhazya ve Güney Osetya Sorunu

Sovyetler Birliği’nin dağılması sonrasında Gürcistan içinde yer alan Güney Osetya ve Abhazya bölgeleri “de facto” bağımsızlık elde etmişlerdir. Gürcistan siyasi ve ekonomik açılımlarla bu bölgeleri kazanmaya gayret etmiş, ancak zaman zaman ortaya çıkan gerginliklerle silahlı çatışmalar ortaya çıkmıştır³¹⁵. Bu bağlamda bölgede

³¹⁰ İİFFMCG, Cilt II, 72.

³¹¹ The 1992 Sochi Agreement “on principles of settlement of the Georgian-Ossetian conflict” between The Republic of Georgia and the Russian Federation signed by Edward Shevardnadze and Boris Yeltsin on 24 June 1992. Newspaper “Svobodnya Gruzia” issue 82, 27 June 1992.

³¹² <http://www.assembly.coe.int/nw/Home-EN.asp> (15.08.2017)

³¹³ Veliyev, Aslanlı, 257.

³¹⁴ Aydın, 23-24.

³¹⁵ Karabayram, 150.

en çok etkin güç olan Rusya, bağımsızlığının ardından batıya yanaşma yoluna giden Gürcistan karşısında Abhazlara ve Güney Osetlere destek vermiştir. Ayrılıkçılara verilen Rusya'nın desteği Abhazya'da açık şekilde kendini göstermiştir. Güney Osetya'ya verilen destek ise Kuzey Osetya'ya verilenden daha az belirgin olmuştur³¹⁶. Öte yandan ABD ise bir takım çıkarıcı politikalarıyla Gürcistan'a destek verirken fiili anlamda da sorundan yararlanıp coğrafyaya girme fırsatını kaçırmamıştır³¹⁷. Rusya'nın baskısı altında kalan Şevardnadze, böylece şiddetle karşısında olduğu Bağımsız Devletler Topluluğuna (BDT) 1993 yılının Ekim ayında Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü korumak üzere katılmaya mecbur kalmıştır³¹⁸.

19 Ocak 1996'da BDT Başkanları Konseyi, "Abhazya ve Gürcistan Çatışması Çözüm Önlemleri" kararını kabul etti. Söz konusu karar "*Mülteciler ve ülkesinde yerlerinden edilmiş kişilerin güvenli bir şekilde dönüşlerine ve konunun siyasi yollardan çözülmesine engel olan Abhaz tarafının yıkıcı tutumu.* " diye başlamaktadır ve 6. paragraf, BDT'ye üye devletlerin Gürcistan Hükümeti onaylamadığı müddetçe "*Abhaz yetkilileriyle ekonomik, mali ya da ulaşım anlaşmaları yapmayacaklarını*" ve "*Abhaz Yetkilileriyle resmi bir iletişimleri olmayacağını*" ifade etmektedir³¹⁹. Bunun üzerine 31 Ocak 1996'da Gürcü hükümeti "*Abhazya bölgesindeki limanları, liman noktaları, deniz hudutları ve Gürcü-Rus sınırlarının, bu hükümde belirtilen insani yardım taşımacılığı dışında her türlü uluslararası geçişe kapatılacağını*" açıklamıştır³²⁰.

19 Eylül 2003'te, BDT Devlet Başkanları, bağımsızlık yanlısı rejimi desteklememekteki istikrarlarını ve 1996'da BDT Başkanları Konseyi tarafından kabul gören karar uyarınca, Gürcü hükümetinin izni alınmadan Abhaz tarafıyla ekonomik münasebetlere veya resmi diyaloglara girmeyeceklerini beyan eden bir bildiriye kabul etmişlerdir³²¹. BDT kararının sonucu olarak bu iki cumhuriyet, dış dünyadan neredeyse tamamen koparılmıştır. Havaalanları dış uçuşlara kapanmış ve tren yolunun sadece Abhazya sınırları içinde ulaşımına izin verilmiştir. Abhazya limanları da yolcu

³¹⁶ Emine Gün, *Abhaz-Gürcü Sorunu*, (Tez 400 Bitirme Çalışması), Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, Trabzon 2014, 29.

³¹⁷ Gün, 29.

³¹⁸ Karabayram, 155.

³¹⁹ Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, Rapor No: 8, Karadeniz Bütünleşmesi İçin Abhazya, 2009, 15. http://www.orsam.org.tr/eski/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/201258_1raportum.pdf (20.06.2016)

³²⁰ ORSAM, Rapor No: 8, 15.

³²¹ <http://www.cis.minsk.by/index.php> (20.06.2017)

gemilerine kapatılmıştır³²². Fakat Rusya Federasyonu’nun idari birimleri, Eylül 2003’ten itibaren Abhazya yetkilileri ile işbirliği anlaşmaları imzalamaya başlamışlar, 6 Mart 2008’de ise Rusya Federasyonu, Abhazya’ya karşı yaptırımları kaldırdığını resmen ilan etmiştir³²³.

ABD ise olaylara Abhazya yönünden çok Güney Osetya yönünden yaklaşarak varlığını hissettirmiştir. ABD askerlerinin Güney Osetya sorunu için Gürcistan’a gönderilmeye başlanmasının ardından Güney Osetya da buna tepki göstermiştir. ABD’nin bölgeye yönelik politikalarının netleşmesinin ardından Güney Osetya, “*ABD askerlerinin Güney Osetya topraklarında muhtemel bir operasyon yapması halinde kendilerinin de Rusya’dan asker göndermesini isteyeceklerini*” ilan etmiştir. 31 Mayıs 2002’de Abhazya, Güney Osetya ve Rusya Federasyonu, Gürcü saldırılarına karşı işbirliğine gideceklerini açıklamışlardır. Hemen ardından 18 Haziran 2002’de Gürcü topraklarında ilk defa bir NATO tatbikatı yapılmıştır. 12 Temmuz 2002’de Güney Osetya ile Abhazya arasında Askeri İşbirliği Antlaşması imzalanmıştır³²⁴.

Nitekim Batı dünyası bugün Gürcistan’daki Abhazya veya Güney Osetya gibi otonom bölgelerin ilan ettikleri bağımsızlıkları kabul etmemekte ve Gürcistan lehinde bir politika izlemektedirler³²⁵.

2.2.1.3. Abhazya, Güney Osetya ve Gürcistan Arası İlişkilerde Rusya’nın Rolü

Rusya, söz konusu ayrılıkçı bölgeler ve Gürcistan arası ilişkilerinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Sovyetlerin dağılmasından sonra Gürcistan’da iktidarı ele geçiren Zviad Gamsakhurdia’nın önceliği, bağımsızlıklarını ilan eden bölgeleri tekrar fiili olarak Gürcistan’la birleştirmek olmuştur³²⁶. Bu amaçla Abhazya ve Güney Osetya’ya saldıran Gürcü ordusu, her iki bölgede de beklemedikleri bir direnişle karşılaşmış bu nedenle başarılı olamamıştır. Rus birlikleri ayrılıkçı bölge güçlerini desteklemekle kalmamış, bizzatı çatışmalara katılmıştır. Mesela ayrılıkçı faaliyetlere

³²² ORSAM, Rapor No: 8, 15.

³²³ ORSAM, 17.

³²⁴ Cüneyt Yenigün, Mehmet Ali Bolat, *Gürcistan: Yeni Dünyanın Doğu-Batı Sınırı*, Kemal İnat, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman (Ed.) *Dünya Çatışmaları*, Cilt:1, 3. Baskı, 457-488, Ankara 2010, 469.

³²⁵ Yenigün, Bolat, 485.

³²⁶ Sinem Kocamaz, *Avrupa Birliği’nin Komşuluk Politikası Çerçevesinde Trans Kafkasya Ülkeleri ile İlişkileri*, Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları, Cilt 2, No. 4, 65-102, İzmir 2007, 75.

verdiği destek sebebiyle Rusya'yı suçlayan Şevardnadze, aslında, Abhazlarla değil, Rusya ile savaştığını belirtmiştir³²⁷. Bu sürecin sonunda, Rusya'nın arabuluculuğuyla ateşkes imzalanmıştır. Ancak, Rusya bu şekilde ayrılıkçıların ümitlerini arttırmış, ayrılıkçı liderler Gürcistan'dan ayrılarak Rusya ile birleşme yönünde iradelerini açık şekilde ortaya koymaya başlamışlardır. Başka bir ifade ile Rusya'nın gerek askeri, gerekse siyasi yardımı ile ayrılıkçı bölgeler problemi giderek daha da büyümüştür³²⁸. Çatışmaların Rusya tarafından doğrudan finanse edilmesi, Rusya'nın her iki bölgeye de yaptığı askeri ve ekonomik yardımlar, yeni bağımsızlığına kavuşmuş Gürcistan'ın çatışmalarla mücadelesini zora sokmuştur.

Rusya'nın ayrılıkçı yönetimlere doğrudan yardım etmesine rağmen Tiflis, Rusya'nın dayattığı şartlara uyararak 1993 yılında BDT'ye katılmak zorunda kalmıştır³²⁹. 1992'de başlayan Abhazya problemi süresince Gürcü yetkililer Rusya'yı Abhazya'ya destek çıkmakla suçlamış ve Rusya'dan bölgedeki askerî üslerini boşaltmasını istemiştir. Fakat 22 Mart 1995'te yapılan bir anlaşmayla, Gürcistan'ın BDT üyeliği yanı sıra, Gürcistan'daki dört Rus askerî üssünün ülkedeki varlıklarının 25 yıl daha uzatılmasına izin veren yeni bir anlaşma imzalamıştır³³⁰. Ancak münasebetlerdeki kötüleşme neticesinde Gürcistan bu zamanı azaltmış, hatta bu üslerin kapatılmasını talep etmiştir. 1999'da İstanbul'da yapılan AGİT Zirvesi'nde, Rusya 1 Temmuz 2001'de Vaziani (Tiflis yakınında) ve Gudauta'daki (Abhazya'da) askeri üsleri kapatmayı kabul etmiştir. İstanbul Anlaşması'na göre, 2003-2004 yıllarında da Batum (Acaristan'da) ve Akhalkalak'deki (Güney Gürcistan'da) üslerinin de kapatılması için görüşmelerin başlatılması öngörülmüştür³³¹. Bu askeri üsler, çatışma bölgelerinde olan barış gücü dışında, 2007 yılı sonlarında tahliye edilmiştir. Fakat 2008 yılında gerçekleşen Rus-Gürcü savaşını müteakiben Rusya, Gudauta yakınlarında

³²⁷ Ömer Kocaman, *Russia's relations with Georgia Within The Context of the Russian National Interests Towards The South Caucasus in the Post-Soviet Era: 1992-2005*, Cilt:2, No. 3, 1-27, Ankara 2007, 11.

³²⁸ Steven E. Lobell and Philip Mauceri, *Ethnic Conflict and International Politics: Explaining Diffusion and Escalation*, Palgrave Macmillan, New York, 2004, 62.

³²⁹ Alexander Rondeli, *Regional Security Prospects in the Caucasus*, G. K. Bertsch, (Ed) *Crossroads and Conflict Security and Foreign Policy in the Caucasus and Central Asia*, Routledge, New York ve London, 2000, 50.

³³⁰ <http://www.nplg.gov.ge/gsd/cgi-bin/library.exe?a=p&p=home&l=ka&w=utf-8> (10.09.2017)

³³¹ Reha Yılmaz, *Bağımsızlık Sonrası Dönemde Rus-Gürcü İlişkileri ve Kırılma Noktaları*, Avrasya Etüdleri, Ankara 2012, 32.

(Abhazya’da) yaklaşık 7000 asker, ayrıca Tskinalı yakınlarında, Javada, akhalgoride (Güney Osetya) yaklaşık 4000 askeri bulundurmaya başlamıştır³³².

Rusya’nın Güney Osetlere ve Abhazlara yakın bir politika izlediği açıktır. Bunun en önemli kanıtı da bugün Güney Osetlerin ve Abhazların çoğunun Rus pasaportu taşımasıdır³³³. Rusya 5 Aralık 2000’de Gürcistan vatandaşlarına uyguladığı vize rejiminde değişiklik yapmıştır. Rusya izlemiş olduğu pasaport ve vize politikalarıyla ayrılıkçıları desteklemekte, Abhazya ve Güney Osetya’da ikamet edenlere harçsız serbest giriş hakkı tanıdığı halde, Gürcistan vatandaşlarına vize uygulamaktadır. Ayrıca 24 Kasım 2014’de Rusya ve Abhazya arasında “İttifak ve Stratejik Ortaklık Anlaşması”³³⁴, daha sonra da Rusya ve Güney Osetya arasında 18 Mart 2015’te “İttifak ve bütünleşme anlaşması” imzalanmıştır³³⁵.

Görüldüğü üzere Rusya’nın söz konusu sorundaki rolü, Gürcistan ve ayrılıkçı bölgeler arasında uzlaşma sağlanması değil, tam aksine ayrılıkçı bölgelere destek vererek Gürcistan’ın köşeye sıkıştırılmasıdır. 8 Ağustos 2008 tarihinde başlayan savaş esnasında Rusya’nın Osetlere, Gürcistan’a karşı verdiği destek de bunun en iyi örneklerinden birisidir.

2.2.1.4. 2008 Yılı Gelişmeleri

2003’de Saakaşvili’nin Gül Devrimiyle devletin başına geçmesinden sonra Gürcistan dış politikası Avrupa ve ABD’ye dönmüş ve bu istikamette gelişmeye başlamıştır. Ancak bu durum sonucunda Gürcistan ile Rusya, yavaş yavaş karşı karşıya gelmeye başlamıştır. Zaten bu iki ülkenin arası Rusya’nın ayrılıkçı bölgeler Abhazya ve Güney Osetya desteklemesinden dolayı gergindi. Gürcistan’ın her seferinde Abhazya ve Güney Osetya’daki ayrılıkçı kuvvetlerin Rusya tarafından desteklendiğini vurgulaması artık savaşın kaçınılmaz olduğunun bir göstergesi haline gelmişti ve Moskova ile gerginleşen ilişkilerle birleşerek 2008 savaşına yol açmıştır³³⁶.

³³² Post-Soviet Watch <https://postsovietwatch.com/> (20.08.2016)

³³³ Yapıcı, 93.

³³⁴ European External Action Service http://collections.internetmemory.org/haeu/content/20160313172652/http://eeas.europa.eu/statements-eeas/2014/141124_01_en.htm (25.08.2016)

³³⁵ <http://kvira.ge/196542> (27.08.2016)

³³⁶ <http://www.tuicakademi.org/guney-osetya-raporu/> (10.09.2017)

Gürcistan, egemenliği, toprak bütünlüğü ve vatandaşları korumak amacıyla 7 Ağustos 2008'de saat 23.35'de askeri operasyonu başlatmıştır. Savaş, 7-8 Ağustos gece yarısı Gürcü birliklerinin Güney Osetya'nın başkenti Tskhinvali'yi bombalamasıyla başlamıştır. 8 Ağustos sabaha karşı başlayan kara harekâtı, kısa sürede Tskhinvali ve çevresinin kontrolünün ele geçirilmesiyle sonuçlandı³³⁷. Rus birliklerinin Güney Osetya'da girişilen "soykırım" harekâtını engellemek iddiasıyla Roki tüneline geçerek Osetya'ya girmesi ve Gürcü birliklerine müdahale etmesi, süreci bir Rus-Gürcü savaşına dönüştürdü³³⁸. 8 Ağustos günü 14.30'da Rus kuvvetleri bir yandan Osetya ve Abhazya üzerinden karadan ve havadan, diğer yandan da gemiler aracılığıyla denizden Gürcü topraklarına girdiler. Hava bombardımanı ile imha edilen hava alanları ve diğer bir takım askeri yapıların yanı sıra, Güney Osetya sınırındaki Gori, Variani, Karadeniz kıyısındaki Senaki, Poti ve Abhazya sınırındaki Zugdidi Rus kuvvetlerince işgal edilerek Tiflis'e 40 kilometre kadar yaklaşımları üzerine, savaş uluslararası bir krize dönüşmüştür³³⁹.

Rus karşı hareketi sonunda Gürcü kuvvetleri, 8 Ağustos akşam Tskhinvali'den geri çekildiler. 10 Ağustos'ta Gürcistan tek taraflı ateşkes ilan ettiğini ve geri çekileceğini duyurdu. Sonra da 11 Ağustostan itibaren Güney Osetya topraklarını tamamını terk etti. Gürcistan kuvvetleri Tskhinvali'den önce Gori'ye sonra da Tiflisi korumak için Mtskheta yakınlarında yerleştiler. Bunun üzerine Rus birlikleri ile birlikte Abhaz birliklerinin de eş zamanlı olarak başlattığı hareket sonucunda, 1993'de Gürcistan'a kaptırdıkları Yukarı Kodor bölgesi ve İngur nehri üzerindeki hidroelektrik santralinin bulunduğu bölge yeniden ele geçirildi³⁴⁰.

12 Ağustos'ta Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy'nin AB Dönem Başkanı sıfatıyla başlattığı girişim sonucunda ateşkes sağlanmıştır. Aynı gün, RF Devlet Başkanı Dmitri Medvedev ile Sarkozy, çatışmanın barışçıl yöntemlerle çözülmesine ilişkin altı maddelik ateşkes anlaşması imzalamışlardır. Söz konusu ateşkes anlaşması, 15-16 Ağustos'ta Abhazya ve Osetya liderlerinin yanı sıra, Gürcü liderlerce de

³³⁷ İİFFMCG, Cilt II, 209.

³³⁸ Mustafa Aydın, *Kafkasya'da Değişim ve Dönüşüm* (Avrasya Üçlemesi III), 1 Baskı, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2012, 94.

³³⁹ Aydın M. 94.

³⁴⁰ Veliyev, Aslanlı, 275.

imzalanmıştır³⁴¹. Bu maddeler şunlardır: 1) Askeri güç kullanılmayacak, 2) Geçici ateşkes durumundan kalıcı ateşkes durumuna geçilecek, 3) Taraflar karşılıklı olarak insani yardım akışına izin verecek, 4) Gürcü askeri birlikleri çatışmalardan önceki konumuna dönecek, 5) Rus askeri birlikleri de çatışmalardan önceki konumuna çekilecek, 6) Güney Osetya ve Abhazya'nın statüsü ve güvenliği konuları uluslararası değerlendirmeye açılacak. Gürcistan tarafının ısrarı ve Rusya'nın da onayı ile altıncı madde şu şekilde değiştirilmiştir: "Güney Osetya ve Abhazya'nın güvenliği ve istikrar düzenlemeleri üzerine uluslararası görüşmeler açılacaktır"³⁴².

Eşzamanlı olarak Almanya Başbakanı Angela Merkel de 15 Ağustos 2008'de Soçi'de Rusya Devlet Başkanı ile Gürcistan konusunu görüşmüştür. Ateşkes anlaşmasının uygulanmasına ilişkin ayrıntıları içeren ikinci plan, 8 Eylül 2008'de imzalanmıştır. Bu dönemde AB, uyuşmazlıklara çözüm bulmayı hedefleyen Cenevre süreci barış görüşmeleri eş başkanlığı sayesinde ve Avrupa Birliği Barış Gözlem Gücü'nün (EUMM) bölgeye yerleştirilmesi suretiyle bölgedeki en mühim güvenlik aktörü haline gelmiştir³⁴³.

Çatışmalarda yaklaşık 850 kişi ölmüş, 3000 civarında kişi yaralanmış, onlarca kişi ise kayıp olmuştur. 138.000 kişi mecburen evini terk etmek zorunda kalmıştır. Fakat savaştan iki ay sonra bu kişilerin büyük çoğunluğu evlerine dönmüştür³⁴⁴.

2.2.1.5. Abhazya ve Güney Osetya'nın Bağımsızlığını İlan Etmesi

2008 Ağustos savaşı sonrasında Abhazya ve Güney Osetya parlamentoları, bağımsızlık ilan ederek 21 Ağustos'ta "bağımsızlıklarının resmen tanınması" için Moskova'ya yeniden bir çağrıda bulunmuşlardır. 26 Ağustos 2008'de Rusya, her ikisinin de bağımsızlığını tanımıştır³⁴⁵. Gürcistan yönetimi artık ülkenin bu kısmındaki her türlü kontrolü kaybetmiştir. Böylece Abhazya ve Güney Osetya sorunu uluslararası hukuk aktörler arasında daha tartışmalı bir konu olmuştur.

³⁴¹ Aydın M. 95.

³⁴² Crisis Group Europe Report N°195, 22 August 2008, *Russia vs Georgia: The Fallout*, 2008, 35. http://www.genocidewatch.org/images/Russia_08_08_22_Russia_vs_Georgia_The_Fallout.pdf (27.01.2017)

³⁴³ Aydın, 46.

³⁴⁴ İİFFMCG, Cilt II, 223.

³⁴⁵ Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı Açıklaması, <http://www.mid.ru/ru/home> (27.03.2017)

2.2.2. Abhazya ve Güney Osetya'nın Bağımsızlık İlanının Değerlendirilmesi

Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmesiyle birlikte diğer bölgelerdeki ayrılıkçı fikirlere sahip halklar ve toplumlar için Kosova örneği ortaya çıkmıştır. Bunun ilk yansıması, 2008 Rus-Gürcü savaşı sonucu Rusya'nın Güney Osetya ve Abhazya'nın bağımsızlığını tanınması olmuştur. Uluslararası kamuoyu Rusya'nın bu tek taraflı ülke tanınmasına karşı çıkarken, Rusya ise Güney Osetya ve Abhazya olayının Kosova sorunu ile aynı mesabede olduğu ve tanınmanın uluslararası hukuka uygun olduğu gerekçesini ileri sürmüştür³⁴⁶.

2.2.2.1. Abhazya ve Güney Osetya'nın Bağımsızlığına İlişkin Uluslararası Aktörlerin Yaklaşımı

2008 Ağustos ayında sağlanan ateşkes anlaşması gereğince, başlangıçta birliklerini bölgeden çekmeye başlayan Rusya, ateşkes planını kısmen uygulamıştır. 30 Nisan 2009 tarihinde Rusya, Abhazya ve Güney Osetya ile imzaladığı anlaşmaya uygun olarak, bu bölgelerin kendi askeri birliklerini oluşturuncaya kadar sınırlarını koruma görevini üstlenmiştir. Rusya, Abhazya ve Güney Osetya'nın bağımsız birer devlet olduğunu ve Gürcistan ile her hangi bir bağlantılarının olmadığını savunarak, buradaki BM ve AGİT gözlemci gruplarının yetkilerini veto etmiştir. Daha sonra Abhazya ve Güney Osetya ile dostluk, işbirliği ve karşılıklı yardım anlaşmaları imzalamıştır³⁴⁷.

Rusya tarafından daha önce hiç bir ülke tarafından tanınamış Abhazya'nın ve Güney Osetya'nın bağımsızlığının tanınması, Gürcistan'ı oldukça zor duruma düşürmüştür. Gürcistan resmi olarak, Abhazya ve Güney Osetya'yı 'Rusya tarafından işgal edilen Gürcistan bölgeleri' şeklinde tanımlamaktadır. Rusya'nın Abhazya ve Güney Osetya'nın bağımsızlığını tanınmasının ardından Ağustos 2008'de Rusya ve Gürcistan arasındaki diplomatik ilişkiler durdurulmuştur. Moskova ve Tiflis temsilcileri ilk görüşmelerini 14 Aralık 2012'de Cenevre'de, ikincisini 1 Mart 2013'de Prag'da gerçekleştirmişlerdir³⁴⁸. En son görüşmeler 7 Temmuz 2017'de Prag'da gerçekleştirilmiş ve görüşme konuları Abhazya ve Güney Osetya değil, Gürcistan ve

³⁴⁶ Ercan, 102.

³⁴⁷ Yıldız, 47.

³⁴⁸ Ajans Kafkas. <http://ajanskafkas.com/rusya/karasin-abasidze-grsmelerinde-nc-tur/> (28.07.2017)

Rusya arasında ticari, ekonomik ve Gürcü vatandaşlar için vize işlerinin kolaylaştırılması olmuştur³⁴⁹.

Rusya, 24 Kasım 2014'te Gürcistan'dan tek taraflı bağımsızlığını ilan eden Abhazya Özerk Cumhuriyet ile "İttifak ve Stratejik Ortaklık Anlaşması" imzaladı. Söz konusu Anlaşmayı imzalayan taraflardan birine karşı herhangi bir devlet ya da grup tarafından saldırı (silahlı saldırı) olursa diğer taraf bu saldırıyı kendine yapılmış kabul edip, askeri güç dâhil, gereken tüm yardımı sağlayacaktır³⁵⁰. Gürcistan hükümeti, Rusya ile Abhazya Özerk Cumhuriyeti arasında imzalanan ortaklık anlaşmasına tepki göstermiştir³⁵¹. Gürcistan Başbakanı Irakli Garibaşvili, Rusya'nın bu davranışını, Gürcistan Anayasası'na, Rusya'nın verdiği uluslararası taahhütlere, 2008'de sağlanan ateşkes anlaşması şartları ile uluslararası hukuk ilkelerine aykırı olarak değerlendirmiştir³⁵². Ayrıca AB Yüksek Temsilcisi Federica Mogherini yazılı açıklamasında, RF ve Abhazya arasında imzalanan anlaşma ile Gürcistan'ın toprak bütünlüğünün, egemenliğinin, uluslararası hukuk ilkelerinin ve 2008'de sağlanan ateşkes anlaşmasının ihlal edildiğini vurgulamıştır. Ayrıca AB, Gürcistan'ın uluslararası olarak tanınan sınırları çerçevesinde egemenliği ve toprak bütünlüğüne saygı ve güçlü desteği yinelediğini ifade etmiştir³⁵³.

Rusya, Gürcistan'dan tek taraflı bağımsızlığını ilan eden Güney Osetya ile de 18 Mart 2015'de "ittifak ve bütünleşme anlaşması" imzalamıştır. Bu anlaşmaya göre Rusya, Güney Osetya'nın sınırlarını koruyacaktır³⁵⁴. Gürcistan ise anlaşmaya tepki göstermiştir. Tiflis yönetimi, Rusya'nın Güney Osetya'yı ilhak etmeye yönelik bir adım attığını vurgulamıştır³⁵⁵. Moskova'da imzalanan anlaşmaya NATO da tepki göstermiştir. Yazılı bir açıklama yapan NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg, Güney Osetya ve Abhazya'nın asla uluslararası toplum tarafından bağımsız bir devlet

³⁴⁹ <http://www.civil.ge/geo/article.php?id=31418> (29.07.2017)

³⁵⁰ <http://www.sabah.com.tr/dunya/2014/11/24/rusya-ile-abhazya-ortaklik-anlasmasi-imzaladi> (29.07.2017)

³⁵¹ Aljazeera Türk. <http://www.aljazeera.com.tr/haber/gurcistandan-rusya-abhazya-anlasmasi-na-tepki> (29.07.2017)

³⁵² Aljazeera Türk. <http://www.aljazeera.com.tr/haber/gurcistandan-rusya-abhazya-anlasmasi-na-tepki> (29.07.2017)

³⁵³ http://collections.internetmemory.org/haeu/content/20160313172652/http://eeas.europa.eu/statements-eeas/2014/141124_01_en.htm (29.07.2017)

³⁵⁴ BBC Türkçe. http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/03/150318_rusya_guney_osetya (29.07.2017)

³⁵⁵ BBC Türkçe. http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/03/150318_rusya_guney_osetya (29.07.2017)

olarak tanınmayacaklarını söylemiştir. Jens Stoltenberg açıklamasında, "Güney Osetya ve Abhazya Gürcistan'a aittir. NATO Gürcistan'ın egemenliğine ve toprak bütünlüğüne tam destek vermektedir" ifadelerini kullanmıştır³⁵⁶. Ayrıca ABD ve AB de anlaşmanın bölgenin istikrarını ve güvenliğini tehdit edebileceği vurgulamışlardır³⁵⁷.

Rusya, aynı zamanda Abhazya'ya ve Osetya'ya ekonomik olarak da yardım etmektedir. 2009-2012 yıllarında ve 2013 yılının ilk 5 ayında Rusya, Abhazya'ya ve Güney Osetya'ya 47.25 milyar Ruble yardım etmiştir. Bu bölgelere Rusya bütçesinden yaklaşık 1,5 milyar dolar gönderilmiştir³⁵⁸. Ayrıca 8 Ağustos 2017'de RF Cumhurbaşkanı Vlademir Putin, Abhazya'yı ziyaret ettiğinde, 2017-2019 yıllar arasında 100 milyon dolar ilave yardım edeceğini belirtmiştir³⁵⁹. Uluslararası toplum, da Putin'e karşı tepki göstererek Gürcistan'ın egemenliği ve toprak bütünlüğüne saygı gösterilmesi çağrısında bulunmuştur³⁶⁰.

Rusya'nın Abhazya ve Güney Osetya'nın bağımsızlığını tanınması Batı İttifakı'nın sert tepkisine neden oldu. ABD, Fransa, İngiltere ve Almanya devletleri ile Batı İttifakı'nın kontrolü altında olan AGİT, NATO, AB ve Avrupa Konseyi örgütleri Rusya'yı sert şekilde eleştiren ve kınayan açıklamalarda bulundular³⁶¹.

ABD post-Sovyet coğrafyasında Abhazya ve Güney Osetya sorununda Gürcistan'ı desteklemektedir. 2008'de ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice, Rusya'nın Gürcistan'dan bağımsızlık ilan eden Abhazya ve Güneyi Osetya'nın bağımsızlık talebini kabul etmesini, "son derece talihsiz bir karar" olarak değerlendirmiştir. Rice, ülkesinin Güney Osetya ve Abhazya'yı Gürcistan'ın uluslararası toplumca tanınan sınırları içinde görmekte olduğunu vurguladı. Ayrıca "ABD'nin, BM Güvenlik Konseyi'nde Güney Osetya ve Abhazya'nın statülerinin değiştirilmesine yönelik olası bir Rusya girişimini engellemek için veto hakkını kullanacağını" da belirten Rice, Rusya Yönetimi'ni "uluslararası toplumca desteklenen

³⁵⁶ BBC Türkçe. http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/03/150318_rusya_guney_osetya (29.07.2017)

³⁵⁷ BBC Türkçe. http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/03/150318_rusya_guney_osetya (29.07.2017)

³⁵⁸ <http://globalresearch.ge/research/saqartvelosa-da-rusetis.html> (05.08.2017)

³⁵⁹ <http://news.ge/ge/news/cat/politika> (05.08.2017)

³⁶⁰ <http://news.ge/ge/news/cat/politika> (05.08.2017)

³⁶¹ TASAM, Caner Sancaktar

http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/936/kosovadan_abhazya_ve_guney_osetyaya_batinin_tutarsizligi (05.08.2017)

ateşkese uyma yükümlülüğünü yerine getirmemekle” suçlamıştır³⁶². ABD Başkanı George W. Bush, da Rusya'nın Güney Osetya ve Abhazya'yı tanıma kararını kınayarak, Rusya'nın "bu sorumsuz kararını gözden geçirmesi" uyarısında bulunmuştur³⁶³.

Ayrıca ABD Dışişleri Bakanlığı 7 Nisan 2017 tarihinde Güney Osetya'da yapılan "başkanlık seçimleri" ve "referandum" la ilgili ABD'nin hiçbir zaman bu bölgelerdeki "seçimleri" meşru olarak görmediğini dile getirmiştir. Dışişleri Bakanlığı'nın bildirisinde, seçimlerin ve referandumların meşru olmadığı, Gürcistan hükümetinin rızası olmadan geçirildiği, Abhazya ve Güney Osetya'nın Gürcistan'ın ayrılmaz bir parçası olduğu ve Gürcistan'ın uluslararası olarak tanınan sınırları çerçevesinde egemenliğini ve toprak bütünlüğünü tam desteklediğini vurgulanmıştır³⁶⁴.

Fransa Dışişleri Bakanı Bernard Kouchner de Rusya'nın Gürcistan'dan ayrılmak isteyen Güney Osetya ve Abhazya'yı tanımasını "şiddetle" kınadıklarını açıklamıştır³⁶⁵. Fransa Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Eric Chevallier, düzenlenen basın toplantısında, "Fransa'nın Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü tanıdığını ve Rusya'nın kararından üzüntü duyduğunu" söylemiştir³⁶⁶. İngiltere Dışişleri Bakanlığı sözcüsü, Rusya'nın bu kararını kesinlikle kabul etmediklerini, Gürcistan'ın bağımsızlığının ve toprak bütünlüğünün korunmasından yana olduklarını söylemiş ve bunun, Rusya'nın BM Güvenlik Konseyi kararlarında defalarca üstlendiği yükümlülüklerle çatıştığını belirterek, "Bunun, Kafkaslarda barış umutlarını artırmaya hiçbir faydası olmayacağını" belirtmiştir³⁶⁷. Almanya Başbakanı Angela Merkel ise, Rusya'nın kararını "kesinlikle kabul edilemez" olarak nitelendirmiş ve Rusya Devlet Başkanı Dimitri Medvedev'in kararının uluslararası anlaşmaları saymadığını söylemiştir³⁶⁸.

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı da Rusya'nın tavrını kınamıştır. AGİT dönem başkanı Aleksander Stubb, Güney Osetya ve Abhazya'nın bağımsızlığının tanınmasının temel AGİT prensiplerinin ihlalini oluşturduğunu ve Rusya'nın Gürcistan'ın toprak bütünlüğüne ve egemenliğine saygı göstererek AGİT ilkelerine

³⁶² CNN Türk. <https://www.cnnturk.com/> (05.08.2017)

³⁶³ CNN Türk. <https://www.cnnturk.com/> (05.08.2017)

³⁶⁴ <https://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2017/04/269629.htm> (05.08.2017)

³⁶⁵ CNN Türk. <https://www.cnnturk.com/> (07.08.2017)

³⁶⁶ CNN Türk. <https://www.cnnturk.com/> (07.08.2017)

³⁶⁷ CNN Türk. <https://www.cnnturk.com/> (07.08.2017)

³⁶⁸ CNN Türk. <https://www.cnnturk.com/> (07.08.2017)

uymasını, Gürcistan'daki bütün askerlerini hemen çekmesini ve ateşkes anlaşmasına tabi olmasını istemiştir³⁶⁹. NATO Genel Sekreteri Jaap de Hoop Scheffer ise, "*NATO Gürcistan'ın toprak bütünlüğü ve bağımsızlığının tam destekleyicisidir. Rusya'nın bu kararı BM Güvenlik Konseyi'nde alınmış kararların ihlalidir*" açıklamasında bulunmuştur³⁷⁰.

AB Dönem Başkanı Fransa'dan yapılan açıklamada, BM Antlaşması, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı'nın nihai senedi ve BM Güvenlik Konseyi'nin birçok kararıyla Gürcistan'ın tanınan bağımsızlık, egemenlik ve toprak bütünlüğüne karşı çıkan bu kararın, AB tarafından sert bir şekilde kınandığı belirtilmiştir³⁷¹. Avrupa Konseyi Genel Sekreteri Terry Davis de, Konsey üyesi bir ülkenin "toprak bütünlüğünü ihlal eden" Moskova'nın bu "tek yanlı" kararını kınadığını açıklamıştır³⁷².

Böylece Abhazya ve Güney Osetya'nın bağımsızlığına küresel güçlerden sadece biri (Rusya) destek verirken, diğer küresel güçler tarafından (AB tüm üyeleri, ABD, Çin, Türkiye ve benzer) bağımsızlık ilanları kabul edilmemiş ve Gürcistan'ın toprak bütünlüğü ve egemenliğine destek verilmiştir.

2.2.2.2. Abhazya ve Güney Osetya'nın Bağımsızlık İlanının Hukuksal Dayanağı

Uluslararası hukuk bakımından incelendiğinde tek taraflı kopma hakkı sömürge ve yabancı işgali altındaki halklara ait bir hak olduğu genel kabuller arasındadır. Abhazya'nın ve Güney Osetya'nın uluslararası hukuk açısından kendi kaderini tayin hakkından bahsedilmek için sömürge yönetimi veya yabancı işgali altında bulunmaları gerekmektedir. Bu bağlamda Abhazya'nın ve Güney Osetya'nın sömürge yönetimi veya yabancı işgali altında olduğu iddiası, BM Genel Kurulu'nun sömürgelerin tasfiyesi ile ilgili 1541 sayılı kararı çerçevesinde değerlendirildiğinde mümkün değildir. Çünkü 1541 sayılı karar sömürge topraklarını, sömürgeci devletten coğrafi olarak ayrı ve etnik ve/veya kültürel açıdan farklı olarak tanımlamıştır³⁷³. Abhazya'nın ve Güney Osetya'nın Gürcistan'dan coğrafi olarak ayrı olmadığı açık olduğuna göre,

³⁶⁹ CNN Türk. <https://www.cnnturk.com/> (07.08.2017)

³⁷⁰ CNN Türk. <https://www.cnnturk.com/> (07.08.2017)

³⁷¹ CNN Türk. <https://www.cnnturk.com/> (07.08.2017)

³⁷² CNN Türk. <https://www.cnnturk.com/> (07.08.2017)

³⁷³ Genel Kurulu'nun 1541 (XV) sayılı kararı
[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1541\(XV\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1541(XV)) (10.09.2017)

Abhazya'nın ve Güney Osetya'nın sömürgelerin tasfiyesi bağlamında kendi kaderini tayin hakkı yoktur³⁷⁴.

Güney Osetya ve Abhazya, Sovyetler Birliği zamanında birlik cumhuriyeti olan Gürcistan'ın muhtar bölgeleriydi ve bunlar gibi muhtariyetle yönetilen bölgelere ne Sovyet Birliği Anayasası, ne de Gürcistan anayasaları ne de uluslararası hukuk ayrılma olanağı tanımaktadır. Sadece ayrılma hakkı birlik cumhuriyetlerine tanınmıştır. 1977 tarihli Sovyetler Birliği Anayasasının 72. maddesi açıkça birlik cumhuriyetlerinin tek taraflı ayrılma hakkına haiz olduğunu belirtmektedir³⁷⁵. Üstelik aynı anayasanın 78. maddesi ise birlik cumhuriyetlerinin hudutlarının ilgili cumhuriyetin isteği olmadan değiştirilemeyeceğini, cumhuriyetler arası hudutların ancak ilgili cumhuriyetlerin karşılıklı anlaşmaları ve SSCB'nin onayıyla gerçekleştirilebileceğini belirtmektedir.

Her ne kadar, 4 Nisan 1990 tarihinde kabul edilen Birlik Cumhuriyetlerinin SSCB'den Ayrılmasıyla İlgili Sorunların Çözülme Usulleri Hakkında Kanunun 3. maddesi birlik cumhuriyetinin SSCB'den kopması durumunda özerk cumhuriyetlere ve özerk yapılara, SSCB bünyesinde veya ayrılan birlik cumhuriyeti içinde kalma hususunda bağımsız karar verme hakkı yanı sıra, kendi hukuki mevkilerini tartışmaya açma hakkı da vermektedirse de³⁷⁶, bu kanunun açıkça Sovyet Birliğin Anayasasının 72. Maddesine aykırı olduğu bellidir. Çünkü bu hüküm uyarınca birlik cumhuriyetlerinin sınırlarının ilgili cumhuriyetin rızası olmadan değiştirilemeyeceği belirtilmektedir³⁷⁷.

Gürcistan Anayasalarına gelince 21 Şubat 1921 tarihinde kabul edilen Gürcistan'ın ilk anayasasının³⁷⁸ 11. Bölümünde, Adjara'nın, Abhazya'nın ve Osetya'nın yerel yönetimine sahip olduğunu ve Gürcistan'ın ayrılmaz bir parçası olduğunu belirtmektedir. Gürcistan'ın bugünkü anayasası³⁷⁹ 24 Ağustos 1995 tarihinde kabul edilmiştir. Bu anayasasın giriş bölümünde, Adjara'nın ve Abhazya'nın geniş bir özerkliğe sahip olduğu ve Osetya ile birlikte Gürcistan'ın ayrılmaz bir parçası olduğu belirtilmektedir. Gürcistan anayasası, Sırbistan anayasası gibi, hiçbir bölümünde kendi

³⁷⁴ Taş, 81.

³⁷⁵ İİFFMCG, Cilt II, 141.

³⁷⁶ İİFFMCG, Cilt II, 141.

³⁷⁷ İİFFMCG, Cilt II, 141.

³⁷⁸ Gürcistan 21 Şubat 1921 tarihli anayasası.

<https://malkhaznakashidze.files.wordpress.com/2013/10/konstitucia-kart.pdf> (25.07.2017)

³⁷⁹ Gürcistan 22 Ağustos 1995 tarihli anayasası.

<http://www.parliament.ge/ge/kanonmdebloba/constitution-of-georgia-68> (25.07.2017)

kaderini tayin etme hakkından bahsetmemektedir. Bu hususları göz önüne aldığımızda Gürcistan'ın iç hukukuna göre Abhazya'nın ve Osetya'nın tek taraflı ayrılmayı içeren kendi kaderini tayin etme haklarının olmadığı açıktır.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Abhazya'nın ve Güney Osetya'nın bağımsızlık ilanı, ne iç hukuka ne de uluslararası hukuka dayanmaktadır. Bu yüzden Abhazya'nın ve Güney Osetya'nın bağımsızlık ilanının meşru olmadığı açıktır.

2.3. KOSOVA, ABHAZYA VE GÜNEY OSETYA'NIN TANINMASI VE SONUÇLARI

1933 tarihli Montevideo sözleşmesinin birinci maddesinde devlet olmak için, sürekli bir nüfusa, belirli bir ülkeye, etkin bir kamu otoritesine ve diğer devletlerle ilişkiye girme kapasitesine sahip olmak gerektiği belirtilmektedir. Bütün bu özelliklere sahip bir devletin uluslararası hukuk bakımından var olabilmesi için diğer devletler tarafından tanınmasının vazgeçilmez ek bir koşul oluşturmadığı, yazarların çoğunluğunu ve uluslararası içtihat tarafından belirtilmektedir³⁸⁰. Devletlerin yeni ortaya çıkan devletleri, devlet olmanın yasal kriterlerini taşısalar bile tanıma zorunluluğu bulunmamaktadır. Tanıma devletlerin tamamen kendi takdirine bağlıdır³⁸¹.

17 Şubat 2008'de Kosova'nın bağımsızlık ilan etmesinden kısa bir süre sonra Batılı ülkelerin çoğunluğu tarafından Kosova bağımsız bir devlet olarak tanınmıştır. Dönemin ABD Başkanı George W. Bush, yaptığı açıklamada, Kosova'nın kararını tarihin haklı çıkaracağını, bunun Balkanlara barış getireceğini savunarak Kosova'yı bağımsız bir devlet olarak tanımıştır. Ayrıca Bush, kısa süre zarfında Kosova'yla diplomatik ilişki kuracaklarını da belirtmiştir³⁸².

AB ise üye ülkeler arasında var olan derin görüş ayrılıkları sebebiyle Kosova'nın tanınması konusundaki kararı üye ülkelere bırakmıştır ve Birlik dışişleri bakanlarının ortak açıklamalarında Kosova'nın istisnai bir durumu olduğunu ve emsal teşkil

³⁸⁰ Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk*, 7. Baskı, , Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara 2008, 337.

³⁸¹ Taş, 85.

³⁸² BBC Turkish. http://www.bbc.co.uk/turkish/europe/story/2008/02/080219_kosovo.shtml (09.08.2017)

etmeyeceğini belirtmişlerdir. Bunun ardından Almanya, İngiltere, Fransa ve İtalya da Kosova'yı tanımıştır³⁸³.

Batılı ülkelerin çoğu tarafından desteklenen bu adımı, Rusya ve Sırbistan yasadışı olarak tanımlamıştır. Bağımsızlık ilanı ardından Rusya bağımsızlık ilanının geçersiz sayılması için çağrıda bulunmuş ve BM Güvenlik Konseyi'ni olağanüstü toplantıya çağırmıştır. Fakat BM Güvenlik Konseyi yaptığı olağanüstü toplantısında, Kosova'yla ilgili ortak bir karar alamamıştır. Toplantıda, Sırbistan Cumhurbaşkanı Boris Tadić, bağımsızlık ilanının uluslararası hukuku ihlâl ettiğini söylemiş ve ilanın feshedilmesi çağrısında bulunmuştur. Rusya'nın BM büyükelçisi Vitali Çurkin, örgütün 1999 yılında Kosova'ya ilişkin aldığı 1244 sayılı kararı hatırlamış ve bunun uygulanmasını talep ederek kararda Sırbistan'ın o zamanki adıyla Yugoslavya'nın toprak bütünlüğüne ve egemenlik hakkına vurgu yapıldığını, kendi kaderini tayin ilkesinden ise söz edilmediğini belirtmiştir³⁸⁴. Kosova'nın bağımsızlık ilanına Rusya ve Sırbistan'la birlikte Çin, İspanya ve Yunanistan da karşı çıkmıştır.

Konuya normatif hukuk açısından bakıldığında, Kosova ve Kosova'nın bağımsızlığını tanıyan devletler, uluslararası hukuka paralel olarak davranmamışlardır. Kosova'yı özgür bir devlet olarak tanıyan devletler hukuki bir gerekçe de gösterememişlerdir. Onlara göre yapılan fiil illegal de olsa, bunun neticesinde ancak bölgede istikrar sağlanabilecektir. Bununla birlikte, Kosova'nın bağımsızlığını tanıyan devletler, aynı zamanda da 2008 sonrası ayrılıkçı düşünceleri olan halklara ve toplumlara çok mühim bir koz vermiş olduklarının farkında değillerdir³⁸⁵.

Her ne kadar Batılı devletler Kosova'nın emsal teşkil etmeyeceğinde ısrar etseler de bu durumun ayrılıkçı bölgeler tarafından dikkatle izlendiği görülmektedir. Kosova'nın küresel ölçekteki ilk yansıması ise, Güney Kafkasya'nın sorunlu bölgeleri Güney Osetya ve Abhazya'da ortaya çıkmıştır. 2008 Ağustos başlarında yaşanan Gürcü-Rus savaşı, Kosova'nın bağımsızlığının emsal teşkil edeceğini iddia eden Rusya'ya uygun bir fırsat sunmuştur. 21 Ağustos'ta Abhazya ve Güney Osetya Parlamentoları, bağımsızlıklarının resmen tanınması için Rusya'ya yeniden bir çağrıda bulunmuşlardır. Abhazya ile Güney Osetya'nın başvurularını görüşmek üzere Rus

³⁸³ BBC Turkish. http://www.bbc.co.uk/turkish/europe/story/2008/02/080219_kosovo.shtml (09.08.2017)

³⁸⁴ BBC Turkish. http://www.bbc.co.uk/turkish/europe/story/2008/02/080219_kosovo.shtml (09.08.2017)

³⁸⁵ Ercan, 101.

parlamenteler acilen Moskova'ya dönüş yapmışlardır. Rus Parlamenteler, oy birliğiyle Abhazya ile Güney Osetya'nın bağımsızlıklarının desteklenmesi yönünde tavsiye kararı almışlardır. Devlet başkanı Medvedev, Federasyon Konseyi ile RF Parlamento'nun almış olduğu tavsiye kararını dikkate alarak 26 Ağustos'ta Rusya Federasyonu'nun bu bölgelerin bağımsızlıklarını tanıdığını belirten kararnameyi imzalayarak yürürlüğe sokmuştur³⁸⁶.

Gürcistan, Rusya Devlet Başkanı Dimitri Medvedev'in Güney Osetya ve Abhazya'nın bağımsızlıklarını tanımasını, "ilhak" olarak nitelendirmiştir. Gürcistan Devlet Başkanı Mihail Saakaşvili, Rusya'nın ayrılıkçı Abhazya ve Güney Osetya'nın ilan ettikleri bağımsızlığı tanıyarak, "Avrupa'nın sınırlarını güç yoluyla değiştirmek istediğini" söylemiştir³⁸⁷. Bu tanımaya ABD ve AB tepki göstererek, Rusya'ya karşı ekonomik alanda bir takım yaptırım kararları almıştır. Bu gelişmeler sonrasında Gürcistan Rusya ile ilişkilerini tümüyle sona erdirmiş, BDT'den ayrılmış ve ABD ve AB Gürcistan'ın NATO üyeliği sürecini hızlandırmıştır³⁸⁸.

2.4. ULUSLARARASI HUKUKTA KOSOVA, ABHAZYA VE GÜNEY OSETYA'NIN BUGÜNKÜ STATÜSÜ

Son rakamlara göre, tek taraflı olarak bağımsızlığını ilan eden Kosova'yı bağımsız devlet olarak 114 ülke tarafından tanımıştır³⁸⁹. Abhazya ve Güney Osetya'yı ise Rusya Federasyonu, Venezuela, Nikaragua, Nauru ve Vanuatu olmak üzere toplam 5 devlet resmen tanımıştır³⁹⁰.

Kosova, Abhazya ve Güney Osetya'nın uluslararası hukukta bugünkü statüsüne ilişkin göz önüne alınması gereken en önemli hususlardan birini BM Güvenlik Konseyi'nin Kosova, Güney Osetya ve Abhazya ile ilgili olarak aldığı kararlar oluşturmaktadır.

³⁸⁶ Mitat Çelikpala, *Kafkasya'da Neler Oluyor?* Kafkasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Tartışma Metinleri No. 0901, Ankara, 2009, 8.

³⁸⁷ CNN Türk. <https://www.cnnturk.com/> (10.08.2017)

³⁸⁸ CNN Türk. <https://www.cnnturk.com/> (10.08.2017)

³⁸⁹ <https://www.dunya.com/dunya/bir-ulke-daha-kosovanin-bagimsizligini-tanidi-haberi-351656> (12.08.2017)

³⁹⁰ <http://www.abhazyam.com/index.html> (12.08.2017)

Kosova'yla ilgili en önemli karar 10 Haziran 1999 tarihli ve 1244³⁹¹ sayılı karardır. 1244 sayılı karar Kosova için YFC içerisinde geniş bir özerklik ve özyönetim öngörmektedir. Ayrıca bu kararla YFC'nin toprak bütünlüğüne ve egemenliğine saygı gösterilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. 1244 sayılı karar Kosova'nın statüsü ile ilgili olarak üç dökümana atıf yapmaktadır. Birinci döküman, kararın bir numaralı ekini oluşturan G-8 ülkelerinin Dışişleri Bakanlarının 6 Mayıs 1999 tarihli açıklamalarıdır. İkinci döküman, kararın iki numaralı ekini oluşturan 3 Haziran 1999 tarihli Kosova Barış Anlaşması'dır. Bu iki dokumanda YFC'nin egemenliğini ve toprak bütünlüğünü dikkate alarak Kosova için geniş bir özyönetim hakkı öngörmektedir. Atıf yapılan üçüncü döküman ise Rambouillet anlaşmasıdır³⁹². 1244 sayılı kararın 1 Numaralı Eki'nin 6. paragrafında Kosova'nın öz-yönetimi için yapılacak geçici siyasi çerçeve anlaşmasının, Rambouillet anlaşmaları ile YFC'nin egemenliğini ve toprak bütünlüğünü dikkate alması gerektiği belirtilmiştir.

2013-2015 yıllarında Kosova ve Sırbistan başbakanları ilişkileri normalleştirme yolunda önemli anlaşmalara³⁹³ imza atsa da, Sırbistan'ın Kosova'yı bağımsız bir devlet tanımayacağı Sırbistan hükümeti tarafından defalarca tekrarlanmıştır³⁹⁴. Ayrıca BM Güvenlik Konseyinde Kosova'nın bağımsızlığını oylarken Rusya, bu kararın Sırbistan'ın toprak bütünlüğüne zarar getireceği gerekçesiyle veto etmiştir. Böylece Güvenlik Konseyi, 1244 sayılı kararından sonra Kosova statüsü ile ilgili hiçbir kararı alamadığı gibi, uluslararası hukuka göre Kosova'nın statüsü de henüz belirlenmemiştir.

Abhazya ve Güney Osetya ile ilgili kararlara baktığımızda açıkça Gürcistan'ın toprak bütünlüğüne vurgu yapılmaktadır. BM Güvenlik Konseyi'nin 19 Ekim 1993 tarihli 876, 1036 (1996), 1096 (1997), 1124 (1997), 1150 (1998), 1187 (1998), 1255 (1999) ve 1462 (2003) sayılı kararları³⁹⁵ ile Gürcistan'ın toprak bütünlüğü ve egemenliğini garanti altına alınmaktadır. BM Güvenlik Konseyi, daha birçok kararında

³⁹¹ Güvenlik Konseyi'nin Kararı

<https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Programs/Documents/1244.pdf> (23.06.2017)

³⁹² Rambouillet

Anlaşması.

http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/990123_RambouilletAccord.pdf (13.08.2017)

³⁹³ <http://www.kryeministri-ks.net/?page=2,253> (15.08.2017)

³⁹⁴ <https://www.haberler.com/sirbistan-basbakani-vucic-ten-kosova-aciklamasi-9194816-haberi/> (10.09.2017)

³⁹⁵ Bakınız <http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/> (15.08.2017)

Gürcistan'ın toprak bütünlüğü ve egemenliğini teyit etmiştir.³⁹⁶ Gürcistan'la ilgili en son 13 Şubat 2009 tarihli 1866 sayılı Güvenlik Konseyi kararı da; 1808 (2008) ve 1839 (2008) sayılı kararlara atıf yaparak, Gürcistan'ın toprak bütünlüğü ve egemenliğini tekrar vurgulamaktadır. Güvenlik Konseyi'nin en son kararı ile Abhazya ve Güneyi Osetya, Gürcistan'ın toprak bütünlüğü içerisinde kabul edilmektedir. Böylelikle Kosova gibi Abhazya ve Güney Osetya'nın statüsü de uluslararası hukukta henüz belirlenmemiş durumundadır.

³⁹⁶ Ayrıca bakınız: 1494 (2003), 1524 (2004), 1554 (2004), 1582 (2005), 1615 (2005), 1656 (2006), 1666 (2006), 1716 (2006), 1752 (2007) ve 1781 (2007).

SONUÇ

Toprak bütünlüğü kavramı, bir devletin toprağına ve bu toprak üzerindeki olan etkin kontrol ve mülk dokunulmazlığına sahip olma anlamına gelir. Devletin kurucu ögesi olması yanında, onun iktidar yetkilerinin prensip olarak sınırını da oluşturan devletin ülkesinin güvenliği ve bölünmezliği siyasal olarak devletler için çok büyük bir öneme sahiptir. Bu siyasal önem yirminci yüzyılda devletin toprak bütünlüğü prensibi adı altında uygulanan uluslararası hukukun bir prensibi şekline dönüştürülmüştür. Zikredilen prensibe göre, uluslararası hukuk normlarına göre ilan edilmiş bir devletin ülkesi, bu devletin rızası olmadan hiçbir biçimde bölünme, parçalanma fiillerinin konusu olamaz ve diğer devletler bu bütünlüğe saygı göstermek mecburiyetindedir.

Günümüzde uluslararası hukuk düzenini oluşturan temel belge Birleşmiş Milletler Kurucu Antlaşması'dır. Bu Antlaşmaya göre BM üyesi olan, dolayısıyla sınırları, egemenliği BM tarafından tanınmış ve güvence altına alınmış olan bir devletin toprak bütünlüğü, ilgili devletin rızası olmadan zor kullanılarak değiştirilemez. Bu kural, günümüz uluslararası hukuk düzeninin en temel ilkelerinden birisidir. Bu ilke, günümüzdeki Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, Avrupa Konseyi ve Afrika Birliği gibi geniş kapsamlı ve önemli uluslararası örgütleri kuran devletlerarası sözleşmelerde de kabul gören temel ilkelerdendir.

Dolayısıyla, BM üyesi Gürcistan'da yer alan Abhazya ve Güney Osetya özerk bölgelerinin tek taraflı olarak bağımsızlıklarını ilan etmeleri, Rusya'nın bu iki bağımsızlık ilanını tanıması ve böylece BM üyesi olan Gürcistan'ın toprak bütünlüğünün bozulması günümüz uluslararası hukuk yasalarına aykırıdır. ABD başta olmak üzere, Batılı devletlerin desteği ile ilan edilen Kosova Cumhuriyeti ise, BM üyesi olan, dolayısıyla da ülkesel sınırları ve egemenliği BM tarafından tanınmış olan Sırbistan Cumhuriyeti'nin toprak bütünlüğünün Sırbistan'ın kendi rızası olmadan zorla bozulması anlamına gelmektedir³⁹⁷.

Sırbistan'ın toprak bütünlüğünü önemsemeyerek Kosova'nın bağımsızlık ilanı sürecinde uluslararası hukuka aykırı davranmaktan çekinmeyen Batılı ülkeler,

³⁹⁷ http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/936/kosovadan_abhazya_ve_guney_osetyaya_batinin_tutarsizligi (21.09.2017)

Gürcistan'ın söz konusu olunca toprak bütünlüğü ilkesini ileri sürmektedirler. Kosova'nın tek taraflı bağımsızlık ilanını hiç çekinmeden tanıyan, bunu barış ve demokrasi adına büyük bir gelişme olarak tanımlayan ve süreç içerisinde Sırbistan'a yönelik askeri müdahale dâhil her türlü baskıyı yapmış olan Batılı ülkeler, Abhazya ve Güney Osetya özerk bölgelerinin tek taraflı bağımsızlık ilanlarını tanımamıştır. Bu bağımsızlık ilanlarını kınamıştır ve bunu uluslararası hukuka aykırılık, dünya barışına ve demokrasiye yönelik tehdit olarak değerlendirmiştir.

Ayrıca Abhazya ve Güney Osetya özerk bölgelerinin bağımsızlık sürecini destekleyen ve bağımsızlık ilanlarını tanımış bulunan Rusya, Batılı devletler tarafından, uluslararası hukuka aykırı davranmakla, Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü bozmakla suçlanmıştır. Fakat Kosova'da herhangi bir sonuç alamayan ve ABD'nin Çevreleme Politikasıyla karşılaşan Rusya, Batılı devletlerin Kosova'da uyguladığı (uluslararası hukuka aykırı olan) yöntemi Güney Osetya ve Abhazya'da uygulamıştır. Yani Rusya, Batı'ndan öğrendiğini, Batı'ya karşı kullanmaktadır. Bunun örneği de Gürcistan'da 2008 Ağustos gelişmelerden sonra Rusya'nın açıklamalarıdır. Rusya, NATO hangi amaçla Kosova'ya girdiyse kendilerinin de o amaçla bölgeye girdiklerini uluslararası topluma açıklamıştır. Bu açıklamanın hem arkasından Rusya, Güney Osetya ve Abhazya'nın tek taraflı bağımsızlık ilanını tanımıştır.

Sonuç olarak, görülmektedir ki, ABD, Batılı ülkeler ve Rusya, milli çıkarları olduğu bölge ya da topraklarda self determinasyon prensibini söz konusu bile etmezken, kendi çıkarlarına hiç bir etkisi olmayan topraklarda bu ilkeyi ileri sürerek, o topraklarda yaşayan halkların bağımsızlığını hemen tanımaktadır. ABD, Kosova'da self determinasyon hakkına sahip çıkmış, fakat Güney Osetya ve Abhazya'da bu hakkı ya da ilkeyi reddederek Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü savunmuştur. Rusya ise Sırbistan'ın toprak bütünlüğünü savunmuş ve Güney Osetya ve Abhazya'nın mücadelesinde self determinasyon hakkını ileri sürmüştür. Bu ise süper güçlerin kendi kaderini tayin etme hakkını ya da prensibini kendi çıkarları doğrultusunda kullandıklarının açık kanıtıdır³⁹⁸. Uluslararası hukuk ise, bu ikili yaklaşımın dışında, yerleşik ve en temel prensiplerinden biri olan “toprak bütünlüğü” prensibini ön plana çıkarmakta ve tüm aktörlerden bu ilkeye saygı göstermelerini beklemektedir.

³⁹⁸ Ercan, 103.

KAYNAKÇA

Kitaplar:

- Acer, Yücel & Kaya, İbrahim, *Uluslararası Hukuk İngilizce Özetli Ders Kitabı*, LEGAL, İstanbul 2012.
- Aksar, Yusuf, *Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk*, I Kitap, 2. Baskı, Seçkin, Ankara 2013.
- Anderson, Glen, *Secession in International Law and Relations: What Are We Talking About?*, Loy. L.A. Int'l & Comp. L. Rev. , Cilt 35: 343, Newcastle University, Australia 2013.
- Aslanlı, Araz, Veliyev, Cavid, *Güney Kafkasya Toprak Bütünlüğü, Jeopolitik Mücadeleler ve Enerji*, 1 Baskı, Ankara 2011.
- Aydın, Mustafa, *Kafkasya'da Değişim ve Dönüşüm (Avrasya Üçlemesi III)*, 1 Baskı, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2012.
- Aydın, Ülviyye, *Abhazya ve Güney Osetya Sorunu: Avrupa Birliği- Gürcistan İlişkilerinin "İstenmeyen" Gündemi*, Uğur Burç Yıldız (Ed.), "Avrupa Birliği'nin Bölgesel İhtilaflara Yönelik Politikaları, Abhazya ve Güney Osetya, Batı Sahra, Dağlık Karabağ, İsrail-Filistin ve Transdinyester", (ss. 11-53) 1. Baskı, Detay Yayınları, Ankara 2016
- Bozkurt, Enver, Kütükçü, Akif, Poyraz, Yasin, *Devletler Hukuku*, Genişletilmiş 6. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2010.
- Buchanan, Allen, *Justice, Legitimacy and Self-Determination: Moral Foundations for International Law*, Oxford University Press, New York 2004.
- Carnegie Moscow Center, *Россия и Грузия: в поисках выхода, Документы общественной политики, разработанные российскими и грузинскими экспертами*, 2011.
- Cassese, Antonio, *Self-Determination of Peoples*, Cambridge University Press, , New York 1995.

- Cornell, Svante E. *Autonomy as a Source of Conflict: Caucasian Conflicts in Theoretical Perspective*, *World Politics*, Cilt: 54, Sayı: 2, Ocak 2002
- Cotter, John M. *Cultural Security Dilemmas and Ethnic Conflict in Georgia*, *The Journal of Conflict Studies*, Cilt: 9, 1999.
- Crawford, James, *The Right of Self-Determination in International Law: Its Developments and Future*, Philip Aston (Ed.), "Peoples' Rights", Oxford University Press, New York 2001.
- Gündüz, Aslan, *Milletlerarası Hukuk*, 7. Baskı, Beta, İstanbul 2014.
- Gürcistan'daki Çatışma Üzerine Bağımsız Uluslararası Gerçekleri Araştırma Komisyonu (Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia), Cilt II, 2009.
- Diasamidze, Tamaz, *Regional conflicts in Georgia - the Autonomous Oblast of South Ossetia, the Autonomous SS Republic of Abkhazia, 1989-2002: the collection of political-legal acts*, Regionalism Research Centre, Tbilisi 2003.
- Doğan, İlyas, *Siyasal Bir İlke Olarak Halkların Kendi Geleceğini Belirleme İlkesine Devletler Hukuku Açısından Bakış*, Kamu Hukuku Arşivi, Yıl 9, S. 1-11, 2006.
- Jürgen, Friedrich, *UNMIK in Kosovo: Struggling with Uncertainty*, *Max Planck Yearbook of United Nations Law*, Cilt 9, 2005
- Kuran, Selami, Aydın, Okur / Güncel/ Saribeyoğlu, *Uluslararası Hukuk Temel Metinler*, 3. Baskı, Beta İstanbul 2014.
- Kut, Şule, *Balkanlar'da Kimlik ve Egemenlik*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Baskı.1, İstanbul 2005
- Hasgüler, Mehmet, Uludağ, Mehmet, *Devletlerarası ve Hükümetler Dışı Uluslararası Örgütler*, Alfa Yayınları, İstanbul 2007.
- Lobell, Steven E. and Mauceri, Philip, *Ethnic Conflict and International Politics: Explaining Diffusion and Escalation*, Palgrave Macmillan, New York 2004.
- Lütem, İlhan, *Devletler Hukuku Dersleri*, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1958.
- Mert, Okan, *Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan*, 1 Baskı, IQ Yayıncılık İstanbul 2004

Musgrave, Thomas D. *Self-Determination and National Minorities*, Oxford University Press, New York 1997.

Pazarcı, Hüseyin, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, II Kitap, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları: 571, Ankara 1989.

Pazarcı, Hüseyin, *Uluslararası Hukuk*, 7. Baskı, , Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara 2008.

Reçber, Kamuran, *Uluslararası Hukuk Ders Kitabı*, Dora, Bursa 2014.

Rondeli, Alexander, *Regional Security Prospects in the Caucasus*, G. K. Bertsch, (Ed) "Crossroads and Conflict Security and Foreign Policy in the Caucasus and Central Asia, Rout ledge", New York ve London 2000.

Sur, Melda, *Uluslararası Hukukun Esasları*, Geliştirilmiş 2 Baskı, Beta, İstanbul 2006.

Tavkul, Ufuk, *Etnik Çatışmaların Gölgesinde Kafkasya*, Ötüken Yayınevi, İstanbul 2002.

United Nations High Commissioner for Refugees, *Universal Periodic Review For Georgia*, UN Background Paper as Related to the Chapter on Internally Displaced Persons, Refugees And Asylum Seekers, Tbilisi 2010.

Vashakmadze, Mindia, *Lippold, Matthias. Nothing But a Road Towards Secession'? – The International Court of Justice's Advisory Opinion on Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo*, Goettingen Journal of International Law, Cilt. 2, No. 2, 2010.

Makaleler:

Ağacan, Kamil, "Abhazya'nın Rusya Tarafından Gizli İlhakı", *Stratejik Analiz*, Cilt 3, ss. 19-20, 2003,

Akgün, Sibel. "Kosova'da Yeniden Yapılandırma Çalışmaları Kapsamında Bugünkü Durum", *Akademik Bakış*, Cilt 5 Sayı 10, ss. 249-268, 2012.

Alpkaya, Gökçen, "NATO Müdahalesi Üzerine Tartışma Metinleri", *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Basımevi*, N. 15, Ankara 1999.

- Arsava, Füsün, A. “Self-Determinasyon Hakkı ve Kosova”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 5, Sayı: 17, ss. 1-23, 2009.
- Arsava, Füsün, A. “Kosova, Güney Osetya, Abhazya Ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Örneklerinde Kendi Kaderini Tayin Etme Hakkının Değerlendirilmesi”, *Tartışma Platformu*, ss. 195-199, 2009.
- Arsava, Füsün, A. “Kosova, Abhazya, Güney Osetya ve Uluslararası Ayrılma Hakkı”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 8, Sayı: 29, ss. 1-22, 2012.
- Aslan, Cahit, “Türk-Rus-Gürcü İlişkilerinin Merkezindeki Ülke: Abhazya”, *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, Akademik Bakış*, Sayı 16, Kırgızistan 2009.
- Ayhan, Halis, “Kosova’nın Bağımsızlığının Doğallığı”, *2023 Dergisi, Atılım Yayıncılık*, Sayı 83, 2008.
- Azarkan, Ezeli. “Devletlerin Tanınması ve 1933 Montevideo Sözleşmesi”, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 15 (4), ss.1055-1068. Gaziantep 2016.
- Bayıllıoğlu, Uğur, “Uluslararası Adalet Divanı Kosova’nın Kendi Kaderini Tayin Hakkını Onayladı mı?” *TBB Dergisi*, 2011 (92).
- Crisis Group Europe Report N°195, 22 August 2008, Russia vs Georgia: The Fallout, 2008.
- Çelikpala, Mitat, “Kafkasya’da Neler Oluyor?” *Kafkasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Tartışma Metinleri* No. 0901, Ankara 2009.
- D’aspremont, Jean, “Regulating Statehood: The Kosovo Status Settlement, *Leiden Journal of International Law*”, Cilt 20, s 649–668, Birleşik Krallık 2007.
- Ercan, Murat, “Uluslararası Hukuk Normları Bağlamında Kırım Meselesi: Serf Determinasyon mu? İlhak mı?”, Bilecik, 2015.
- Union National Conference International Organization Cilt VI.
- Karpat, Can, “Ötekiler: Arnavut Olmayanların Kosova’sı, AIA Türkiye ve Balkanlar Masası”, *Özel Notlar* 2010.
- Kılınç, Doğan, “Self Determinasyon İlkesinin Azınlıklar Açısından Değerlendirilmesi”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XII, Ankara 2008.

- Kocamaz, Sinem, “Avrupa Birliğinin Komşuluk Politikası Çerçevesinde Trans Kafkasya Ülkeleri ile İlişkileri”, *Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları*, Cilt 2, No. 4, ss. 65-102, İzmir 2007.
- Kocaman, Ömer, “Russia’s relations with Georgia Within The Context of the Russian National Interests Towards The South Caucasus in the Post-Soviet Era: 1992-2005”, Cilt:2, No. 3, ss. 1-27, Ankara 2007.
- Kuzu, Ender, “Uluslararası Adalet Divanı’nın Kosova’ya İlişkin Danışma Görüşü’ nün Değerlendirilmesi”, *Milletlerarası Hukuk Bülteni*, MHB Yıl 30, Sayı 1-2, 2010.
- Lakoba S. Z. (ed.), “İstoriya Abkhazii (The History of Abkhazia)”. Gudauta 1993, ss. 205-217.
- Oktay, Emel, “İngiltere’nin Balkanlar Politikası: Muhafazakâr Parti ile İşçi Partisi’nin Dış Politikaları Arasındaki Farklılıklar”, *Avrasya Dosyası, ASAM Yayınları*, Sayı 14, Ankara 2008.
- Samancı, Uğur, “Uluslararası Adalet Divanının Kosova’nın Bağımsızlık İlanına İlişkin Danışma Görüşü”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* Cilt: 11, Sayı 2, ss. 123-194 İzmir 2009.
- Sancaktar, Caner, “NATO’nun Kosova Müdahalesi”, Kocaeli 2014.
- Taşdemir, Fatma, “Uluslararası Hukukta Toprak Bütünlüğü İlkesi, Tanıma Doktrini ve bir Norm Olarak Ayırılma Hakkı”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 18 Sayı: 3, ss. 644-668, Ankara 2016.
- Taşdemir, Fatma. Yürür, Pınar, “Kosova sorunu: Tarihi ve Hukuki Bir Değerlendirme”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* Cilt 1, 3/39, ss. 135-152, Ankara 1999.
- Musaoğlu, Mehmedov Veli, “Sınırların Dokunulmazlığı Prensibi ve Devletlerin Güvenliği”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Erzurum 1998.
- Yapıcı, Merve İrem, “Kafkasya’nın Sorunlu Bölgesi: Güney Osetya”, Cilt:2, Sayı: 3, ss. 71-104, Ankara 2007.

Yenigün, Cüneyt, Bolat, Mehmet Ali, “Gürcistan: Yeni Dünyanın Doğu-Bati Sınırı”, Kemal İnat, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman (Ed.) *Dünya Çatışmaları*, Cilt:1, 3. Baskı, ss. 457-488, Ankara 2010.

Zatulın, Konstantin, Ançabadze, Yuri, “Gürcistan-Abhazya Anlaşmazlığı, Dünü, Bugünü, Çözüm Perspektifleri”, Moskova, 1998. Çeviren, Murat Papşu.

Zhorzoliani, Georgii, Lekishvili, Solomon, Toidze, Levan, and Edisher Khoshtariia-Brosse, “Istoricheskie politiko-pravovye aspekty konflikta v Abkhazii:” *Samshoblo*, Tbilisi 1994.

Yılmaz, Reha, “Bağımsızlık Sonrası Dönemde Rus-Gürcü İlişkileri ve Kırılma Noktaları”, *Avrasya Etüdleri*, Ankara 2012.

Yararlanılan Tezler:

Ali, Hüseyin Ali, *Uluslararası Hukukta Kendi geleceğini Belirleme (Self-Determination) Hakkı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2013.

Aytoğu, Çağatay Oğuzhan, *Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararları Doğrultusunda İnsani Müdahale*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2016.

Baş, Numan, *Kosova Sorununun Ortaya Çıkışı ve Balkanlar Üzerine Etkileri*, (Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2009.

Gün, Emine, *Abhaz-Gürcü Sorunu*, (Tez 400 Bitirme Çalışması) Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, Trabzon 2014

Karabayram, Fırat, *Rusya Federasyonu’nun Güney Kafkasya Politikası*, (Yüksek Lisans Tezi), Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007.

Müdüroğlu, Nazlı, *Birleşmiş Milletler ve İnsani Müdahale*, (Tezsiz Yüksek Lisans Bitirme Projesi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007.

Sarı, İbrahim, *Kosova’nın bağımsızlığının uluslararası sistem bağlamında değerlendirilmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2010.

Taş, Muharrem, *Kosova'nın Bağımsızlık İlanının Kendi Kaderini Tayin Kavramı Çerçevesinde Değerlendirilmesi ve Abhazya Sorununa Muhtemel Etkileri*, (Yüksek Lisans Tezi), Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2009.

Taşdemir, Fatma, *Yeni Dünya Düzeninde Self Determinasyon*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1999.

Tüysüzoğlu, Göktürk, *Kosova'nın Bağımsızlığı ve Dünya Politikasına Etkileri*, (Yüksek Lisans Tezi), Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, , İstanbul 2008.

İnternet Kaynakları:

Afrika Birliği Resmi Sitesi <https://au.int/en/memberstates> [10.05.2016]

Afrika Birliğinin Örgütü Şartı, 1963. https://au.int/sites/default/files/treaties/7759-file-oau_charter_1963.pdf [11.05.2016]

Afrika Birliği'nin Kurucu Şartı, 2000. https://au.int/sites/default/files/treaties/7758-treaty-0021_-_constitutive_act_of_the_african_union_e.pdf [12.05.2016]

Afrika Birliği Saldırmazlık ve Ortak Savunma Sözleşmesi, 2005.
https://au.int/sites/default/files/treaties/7788-file-african_union_non_aggression_and_common_defence_pact.pdf [15.05.2016]

Afrika Birliği Örgütün Bağlantısız ülkelerin Kahire Bildirisi, 1964.
https://au.int/sites/default/files/decisions/9514-1964_ahg_res_1-24_i_e.pdf [27.07.2016]

AGİT Resmi Sitesi <http://www.osce.org/> [11.06.2017]

AGİK Sonuç Bildirgesi, Helsinki 1975. <http://www.osce.org/helsinki-final-act> [11.03.2016]

AGİT Avrupa'da Konvansiyonel Silahlı Kuvvetler Hakkında Antlaşması, 19 Kasım 1990. <http://www.osce.org/library/14087?download=true> [11.03.2016]

AGİT Lizbon Deklarasyonu 3 Aralık 1996.
<http://www.osce.org/mc/39539?download=true> [17.03.2016]

AGİT İstanbul Bildirgesi 19 Kasım 1999.

<http://www.osce.org/mc/17502?download=true> [17.03.2016]

Ajans Kafkas. <http://ajanskafkas.com/rusya/karasin-abasidze-grsmelerinde-nc-tur/>
[28.07.2017]

Aljazeera Türk. <http://www.aljazeera.com.tr/haber/gurcistandan-rusya-abhazya-anlasmasina-tepki> [29.07.2017]

Anadolu Ajanı Haber Akademisi <http://aa.com.tr/tr/haberakademisi> [25.01.2016]

Avrupa Konseyi Resmi Sitesi <http://www.coe.int/en/web/about-us/founding-fathers>
[23.05.2017]

Avrupa Konseyinin Statüsü <http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/0900001680306052> [25.05.2017]

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf [25.05.2017]

Avrupa Bölgesel ve Azınlık Dilleri Şartı <https://rm.coe.int/168007bf4b> [27.05.2017]

Avrupa Konseyin Birinci Zirvesi Bildirgesi

https://www.cvce.eu/content/publication/2002/2/5/d7c530b5-a7c9-43f9-95afc28b3c8b50d3/publishable_en.pdf [07.06.2017]

Avrupa Konseyin Ulusal Azınlıkların Korunması için Çerçeve Sözleşmesi

http://www.ecml.at/Portals/1/documents/CoEdocuments/FCNM_ExplenReport_en.doc.pdf [07.06.2017]

Amerikan Devletleri Örgütü Sözleşmesi, 1948.

http://www.oas.org/en/sla/dil/docs/inter_american_treaties_A-41_charter_OAS.pdf [15.07.2016]

Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASAM).

<http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=1982&kat1=1&kat2=>
[23.06.2017]

Bandung Konferansı, 1995.

http://crbc.ehess.fr/docannexe/file/973/10_12_2012_brics_from_bandung_to_washington_back_nov_29_2012_paris_.pdf [22.03.2016]

Bağımsız Devletler Topluluğu Sözleşmesi, 1993.

<https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201819/volume-1819-I-31139-English.pdf> [10.07.2016]

Barcelona Traction, Light and Power Company, Limited, Judgment, ICJ Reports 1970.

<http://www.icj-cij.org/files/case-related/50/050-19700205-JUD-01-00-EN.pdf> [09.09.2017]

BBC Türkçe http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/03/150318_rusya_guney_osetya

[29.07.2017]

BBC Turkish.

http://www.bbc.co.uk/turkish/europe/story/2008/02/080219_kosovo.shtml [09.08.2017]

Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (BİLGESAM) Fatih Özbey, Tarihsel

Süreç İçerisinde Güney Osetya Sorunu. <http://www.bilgesam.org/incele/999/-tarihsel-surec-icerisinde-guney-osetya-sorunu/#.WZSRs1FJbIV> [28.05.2016]

BM Resmi Sitesi <http://www.un.org/en/sections/history/history-united-nations/index.html> [15.08.2016]

BM Resmi Sitesi <http://www.un.org/en/index.html> [20.11.2016]

BM Antlaşması, San Francisco 26 Haziran 1945. <http://www.un.org/en charter-united-nations/index.html> [10.03.2016]

BM Genel Kurulu Resmi Sitesi. <http://www.un.org/en/ga/about/index.shtml> [15.08.2016]

BM Genel Kurulun 1514 (XV) sayılı kararı. Sömürge İdaresi Altındaki Ülkeler ve Halklara Bağımsızlık Verilmesine İlişkin Bildiri 1960.

<http://www.un.org/en/decolonization/declaration.shtml> [09.05.2016]

BM Güvenlik Konseyi Resmi Sitesi <http://www.un.org/en/sc/about/> [13.09.2016]

Can Karpat, Güney Sırbistan: İkinci bir Kosova mı?

<http://www.axisglobe.com/article.asp?article=698> [10.11.2016]

CNN Türk. <https://www.cnnturk.com/> [05.08.2017]

Constitutif Act of African Union. http://www.achpr.org/files/instruments/au-constitutive-act/au_act_2000_eng.pdf [25.03.2016]

European External Action Service

http://collections.internetmemory.org/haeu/content/20160313172652/http://eeas.europa.eu/statements-eeas/2014/141124_01_en.htm [25.08.2016]

Erhan Türbedar, Kosova Düğümü Çözülüyor mu?

<http://www.asam.org.tr/temp/temp441.pdf>, [10.04.2017]

Erhan Türbedar, Büyük Finalde Kosova

<http://www.bosnakforum.com/index.php?topic=4354.0;wap> [05.07.2017]

GUAM Sözleşmesi. <http://guam-organization.org/en/node/450> [10.07.2016]

Güneydoğu Asya'da Dostluk ve İşbirliği Antlaşması, 24 Şubat 1976.

<http://www.icnl.org/research/library/files/Transnational/1976Treaty%20.pdf>
[15.07.2016]

Gürcistan 21 Şubat 1921 tarihli Anayasası.

<https://malkhaznakashidze.files.wordpress.com/2013/10/konstitucia-kart.pdf>
[25.07.2017]

Gürcistan 22 Ağustos 1995 tarihli Anayasası.

<http://www.parliament.ge/ge/kanonmdebloba/constitution-of-georgia-68>
[25.07.2017]

www.haberler.com <https://www.haberler.com/sirbistan-basbakani-vucic-ten-kosova-aciklamasi-9194816-haberi/> [10.09.2017]

www.haberler.com <https://www.haberler.com/kalkan-ve-kosova-rus-kirmizi-cizgileri-haberi/> [05.07.2017]

İlyas Kamalov, Rusya ve Kosova Sorunu. <http://www.asam.org.tr> [05.07.2017]

İslam Konferansı Örgütü Şartı, 14 Mart 2008. www.oic-

oci.org/35cfm/english/res/35CFM-DW-RES-FINAL.pdf. [15.07.2016]

International Law Students Association, 1933 Montevideo Sözleşmesi,

<https://www.ilsa.org/jessup/jessup15/Montevideo%20Convention.pdf>
[24.02.2016]

Index Mundi http://www.indexmundi.com/kosovo/demographics_profile.html
[17.01.2017]

Kafkas Dernekleri Federasyonu, <http://www.kaffed.org/bilgi-belge/guney-osetya/item/300-guney-osetya-sorunu.html> [28.05.2016]

Kosova Bağımsızlık Bildirgesi http://www.assembly-kosova.org/common/docs/Dek_Pav_e.pdf. [25.01.2016]

Kuzey Atlantik Antlaşması, 4 Nisan 1949.
http://www.nato.int/cps/eu/natohq/official_texts_17120.htm [11.07.2016]

Milletler Cemiyeti Misakı www.erdemdenk.com/mcmisaki.doc [22.03.2016]

Orta Amerika'da Demokratik Güvenliği Çerçeve Antlaşması, 15 Aralık 1995.
<https://www.state.gov/p/wha/rls/70979.htm> [15.07.2016]

Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, Rapor No: 8, Karadeniz Bütünleşmesi İçin Abhazya, 2009
http://www.orsam.org.tr/eski/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/201258_1raportum.pdf [20.06.2016]

Palmas Adası davası (Hollanda – ABD) 4 Nisan 1928.
http://legal.un.org/riaa/cases/vol_II/829-871.pdf [15.04.2016]

Post-Soviet Watch <https://postsovietwatch.com/> [20.08.2016]

Rambouillet Antlaşması 1999 <http://www-personal.umich.edu/~lormand/agenda/9905/16.pdf> [20.03.2017]

Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığın Açıklaması, <http://www.mid.ru/ru/home>
[27.03.2017]

Sırbistan'ın Ulusal Meclisi Resmi Sitesi <http://www.parlament.gov.rs/national-assembly.467.html> [10.01.2016]

Sırbistan Anayasası. <http://www.parlament.gov.rs/national-assembly.467.html>
[27.04.2017]

Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi (TASAM) http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/800/kosovanin_bagimsizligi_surecin_tarihsel_analizi. [17.01.2017]

The Princeton Encyclopedia of Self-Determination, Michael Wood.

<https://pesd.princeton.edu/?q=node/271>. [29.02.2016]

Türkiye Cumhuriyet 1982 Anayasası.

https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2011.pdf [25.03.2016]

Türkiye Uluslararası İlişkiler Çalışmaları Akademi (TUIÇ) Vestfalya Antlaşması.

<http://www.tuicakademi.org/vestfalya-antlasmasi/> [15.03.2016]

Uluslar Arası Adalet Divanının (Nikaragua v. ABD) Kararı, 1986. <http://www.icj-cij.org/files/case-related/70/070-19840510-ORD-01-00-EN.pdf> [15.08.2016]

Uluslararası Adalet Divanının Kosova'nın Bağımsızlık İlanına İlişkin Danışma Görüşü, 22 Temmuz 2010. <http://www.icj-cij.org/files/case-related/141/16010.pdf> [29.02.2016]

Uluslararası Adalet Divanının 9 Temmuz 2004 tarihli İşgal Altındaki Filistin Topraklarında Duvar İnşasının Hukuki Sonuçları Konusundaki Danışma Görüşü. <http://www.icj-cij.org/files/case-related/131/131-20040709-ADV-01-00-EN.pdf> [09.09.2017]

Uluslararası Adalet Divanının Korfu Boğazı Davası'na ilişkin 1949 tarihli kararı.

<http://www.icj-cij.org/files/case-related/1/001-19491215-JUD-01-00-EN.pdf> [09.09.2017]

Uluslararası Strateji ve Güvenlik Araştırmaları Merkezi

[.http://www.usgam.com/index.php?l=800&cid=540&bolge=11](http://www.usgam.com/index.php?l=800&cid=540&bolge=11) [15.04.2017]

Unrepresented Nations and Peoples Organization, “Abkhazia”.

<http://unpo.org/members/7854> [25.02.2016]

Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi, 1969.

http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_1_1969.pdf [10.08.2016]

http://www.usazeris.org/CR/UN_GA_territorial_integrity_vs_self-determination.pdf [20.03.2016]

https://wwi.lib.byu.edu/index.php/President_Wilson's_Fourteen_Points [22.03.2016]

<http://www.lugatt.com/yapma-s%C4%B1n%C4%B1r-sozunun-anlami-xooquyq/>
[10.04.2016]

<http://www2.mnhs.org/library/findaids/00202/pdfa/00202-00009-2.pdf> [15.10.2015]

<https://www.mfa.gov.yu> [20.00.2017]

<http://www.ciel.usj.edu.lb/docs/CR/Kosovo/planaht.pdf>. [20.01.2016]

<http://south-ossetia.info/> [25.02.2016]

<http://www.rferl.org/content/article/1143634.html> [25.04.2016]

<http://civil.ge/geo/article.php?id=8388> [20.06.2016]

<http://kvira.ge/196542> [27.08.2016]

<http://www.cis.minsk.by/index.php> [20.06.2017]

[http://www.civil.ge/eng/article.php?id=18934&search=;](http://www.civil.ge/eng/article.php?id=18934&search=) [27.08.2016]

<http://www.civil.ge/geo/article.php?id=31418> [29.07.2017]

<http://www.sabah.com.tr/dunya/2014/11/24/rusya-ile-abhazya-ortaklik-anlasmasi-imzaladi> [29.07.2017]

http://collections.internetmemory.org/haeu/content/20160313172652/http://eeas.europa.eu/statements-eeas/2014/141124_01_en.htm [29.07.2017]

<http://globalresearch.ge/research/saqartvelosa-da-rusetis.html> [29.07.2017]

<http://news.ge/ge/news/cat/politika> [29.07.2017]

<http://www.tasam.org/tr->

TR/Icerik/936/kosovadan_abhazya_ve_guney_osetyaya_batinin_tutarsizligi
[05.08.2017]

<https://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2017/04/269629.htm> [05.08.2017]

<https://www.dunya.com/dunya/bir-ulke-daha-kosovanin-bagimsizligini-tanidi-haberi-351656> [12.08.2017]

<http://www.abhazyam.com/index.html> [12.08.2017]

<http://www.kryeministri-ks.net/?page=2,253> [15.08.2017]

<http://www.assembly.coe.int/nw/Home-EN.asp> [15.08.2017]

<http://www.nplg.gov.ge/gsd/cgi-bin/library.exe?a=p&p=home&l=ka&w=utf-8>
10.09.2017]

<http://www.tuicakademi.org/guney-osetya-raporu/> [10.09.2017]

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Marad Paksadze
Doğum Yeri ve Tarihi	Gürcistan/Khulo, 01.01.1990
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Aziz Tbel Abuserisdze Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi / Kamu Yönetimi (2013)
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bildiği Yabancı Diller	Türkçe, İngilizce ve Rusça
Bilimsel Faaliyetleri	-
İş Deneyimi	
Stajlar	Batum İl Mahkemesi
Projeler	-
Çalıştığı Kurumlar	-
İletişim	
E-Posta Adresi	marad.paksadze@mail.ru
Tarih	06.09.2017